

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Bakalářská práce

Kolektivizace v Žihobcích. Případ Prechalových

David Maňhal

Doc. Alena Míšková

2013/2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval samostatně s
použitím pramenů a literatury

V Praze dne 5.12.2013

David Maňhal

Kolektivizace v Žihobcích. Případ Prchalových

Práce mapuje průběh kolektivizace v obci Žihobce v dějinném kontextu Západočeského kraje i celého Československa. Jedná se o popis osudů "malých" lidí uprostřed „velkých" dějin.

Zvýšená pozornost je věnována významu selského stavu pro český venkov a jeho roli v procesu kolektivizace. Základní metodou využitou při práci je komparace archivních pramenů, literatury a výpovědí pamětníků.

Podrobná analýza represivní legislativy i postupu v jednotlivých fázích procesu kolektivizace podává obraz dění na české vesnici s ohledem na dějiny regionu i celého Československa od první světové války do 90. let 20. stol.

Collectivisation in Žihobce. The Prchal family case.

The thesis surveys the process of collectivisation in the village of Žihobce in the historical context of the West Bohemian Region and the whole Czechoslovakia. The thesis describes fates of „little people“ in a „big history.“

Increased attention is paid to the significance of peasantry for the Czech countryside and its role in the process of collectivisation. The primary method used in my thesis is a comparison of archive sources, literature and contemporary witnesses testimonies.

A detailed analysis of an oppressive legislation and a course of the collectivisation process individual stages gives a view of events in a Czech village with regard to the history of the region and the whole Czechoslovakia from WWI to the 1990s.

Obsah

Úvod.....	6
1.0.Česká vesnice po první světové válce, první pozemková reforma	14
1.1. Český venkov od 18. stol. do konce 1. světové války	14
1.2. První pozemková reforma	15
2.0. Situace v zemědělství v Československu po roce 1945	18
3.0. Od hledání třídního nepřítele k represím proti kulakům	23
3.1. Od volebního programu KSČ k přijetí zákona o kolektivizaci vesnice ...	23
3.2. Způsoby represe.....	25
3.3. Akce K 1951 – 1953	28
3.4. Přechodné zmírnění 1953 – 1955	29
3.5. Dokončování kolektivizace a nové postupy proti selskému stavu 1955-1960	30
4. Průběh kolektivizace v Plzeňském kraji.....	33
4.1. Geografická, přírodní a politická specifika Plzeňského kraje	33
4.2. Politické předpoklady kolektivizace venkova v západních Čechách	34
4.3. První fáze kolektivizace - nesplněná očekávání	38
4.4. Rozpad družstev – zlomový rok 1953	44
5.0. Kolektivizace v Žihobcích, předpoklady, průběh, důsledky	47
5.1. Historie obce, hospodářské podmínky a geografická poloha	47
5.2. Přírodní podmínky a geografická poloha	48
5.3. Spolkový, kulturní a politický život	49
5.4. Žihobce v období od 1. sv. války, do roku 1945.....	51
5.5. Období mezi světovými válkami	52
5.6. Léta poválečná.....	55
5.7.0. Největší hospodáři z obce v soukolí dějin.....	56
5.7.1. Statkáři - věrni sobě, půdě i vlasti.	56
5.7.2. Rodina Kojzarova – vzor selských i vlasteneckých tradic	76
5.7.2.1. Akce K ve statistikách Západočeského kraje	85
6.0. Rehabilitace a restituce.....	86
6.1. Represe ustávají, cejch kulaka zůstává.....	86
6.2. Rehabilitace Boženy Prchalové a restituce majetku.....	87
6.2.1. Trpký osud nekončí.	87
6.2.2. Život řízený režimem. Podruhé v Čekanicích	88
6.2.3. Sametová revoluce. Vytoužená rehabilitace	94
6.3. Co nejbliže k domovu! Rodina Kojzarova a její další osudy	98
Závěr.....	102
Seznam pramenů a literatury	106

Úvod

Kolektivizace zemědělství znamenala výrazný zásah do podoby českého venkova a její důsledky jsou patrné dodnes. Pro zahájení kolektivizace byl rozhodující výchozí stav zemědělství v Českoslovesku po druhé světové válce. V prvních měsících po válce dosáhla zemědělská produkce podle očekávání nejnižších hodnot. Zemědělství trpělo nedostatkem pracovních sil, způsobeným v pohraničních oblastech především odsunem německého obyvatelstva. Přejít ze způsobu vedení válečného hospodářství byl pozvolný a dodávkový systém tak zůstával nadále v platnosti.

Situace se však v jednotlivých regionech lišila, jiná byla na území býv. protektorátu a v pohraničí, kde zůstávaly ladem velké plochy půdy, na části z nich nikdo již nezasíl a nesklízel. Tyto problémy měl vyřešit dvouletý plán, který si kladl za cíl dosáhnout předválečné úrovně zemědělské produkce.

V představách o podobě poválečného zemědělství v Československu se jednotlivé politické strany v zásadních bodech odlišovaly.

Komunistická strana ve svém volebním programu před parlamentními volbami v roce 1946 prosazovala scelování zemědělské půdy jen v omezené míře. K tomu, aby po válce získala zemědělce, jejichž zájmy původně hájila agr.str., přidělovala půdu drobným rolníkům. O to větší bylo zklamání z dalšího vývoje.

Vzhledem k tomu, že se Československo dostalo po druhé světové válce do sféry vlivu Sovětského svazu, musel v rámci „budování socialismu“ být zahájen proces kolektivizace zemědělství. Tento proces těžce poznamenal mnoho venkovských rodin, zřetřhal dlouholeté dobré vztahy venkovské pospolitosti a venkov tak uvrhl do vzájemné nedůvěry a nejistoty. Je otázka, zda si vedoucí představitelé komunistické strany představovali hladký průběh provedení kolektivizace a její nadšené přijetí. Reakce v řadách malých a středních rolníků byla zcela odlišná od jejího plánovaného průběhu v jednotlivých okresech. Některé obce byly vzorové a založení JZD zde mělo bezproblémový průběh, to především díky malému počtu velkých zemědělců. V jiných obcích nebyl při náborové akci přesvědčen dostatečný počet zemědělců ke vstupu do JZD a v počáteční fázi byl proto ustanoven pouze

přípravný výbor, jemuž ONV nepovolil založení JZD.

Soukromé zemědělské hospodaření představovalo významnou část hospodářství a sedláci a drobní rolníci tak tvořili základ venkovského obyvatelstva.

Na úspěšné provedení kolektivizace z pohledu KSČ měla velký vliv i předválečná politická orientace obyvatelstva příslušného regionu, zejména vliv předválečných politických stran (především Košickým vládním programem zakázané agrární strany). počet velkých hospodářů, tzv. kovorolníků¹ a bezzemků, vliv katolické církve i tradice dobrovolného družstevnictví, ať už výrobního, pasteveckého, či strojního v období 1945-

1948, nebo vzniklých již mezi válkami, či dokonce před 1. světovou válkou.

Region západních Čech, na který se hodlám ve své práci zaměřit, představoval pro uskutečnění kolektivizace a její průběh v lecčems výjimečnou oblast. Zejména zde byla téměř v každém okrese odlišná situace s jinými předpoklady pro úspěšnou socializaci vesnice. Najdeme zde pohraniční regiony, kde byla situace po odsunu Němců obdobná jako v jiných pohraničních okresech Československa. Jsou zde okresy, jako bylo Klatovsko, tehdy i do západočeského kraje spadající Blatensko, se silným vlivem předválečné agrární strany a její politiky. Regiony jako Sušicko a Horažďovicko se silným vlivem katolické církve, která ústy svých představitelů mnohdy vybízela venkovské obyvatelstvo k odporu proti kolektivizaci. Na Klatovsku a Horažďovicku postupovala kolektivizace začátkem 50. let pomalu a patřily tak k regionům s nejmenším počtem založených družstev.

Cílem mojí práce je zmapovat průběh kolektivizace v rámci jednoho regionu a jedné širší rodiny. Chci popsat, jak kolektivizace ve svých jednotlivých fázích postupně dopadala na jednotlivé členy selského rodu, kteří se z různých důvodů dostávali do hledáčku policejních orgánů a různou měrou byli persekvováni. Jedná se o podání obrazu „velkých dějin“ na každodenní praxi. Osudy selského rodu na české vesnici v období od první světové války do období po sametové revoluci jsem se rozhodl sledovat na své vlastní rodině. To mi umožnilo mnohem hlubší pohled a využití detailních znalostí osobních příběhů. Můžeme tak u aktérů i pamětníků z dobových dokumentů i literatury zrekonstruovat případy jejich perzekuce a zařadit

1 dělníků, nebo státních zaměstnanců, kteří navíc vlastnili malá pole, tzv. záhumenky

je do širšího kontextu na úrovni okresu, kraje i státu a z osobních rozhovorů zaznamenat jejich osobní příběhy a emoce, které v nich události z období kolektivizace dodnes vyvolávají a nechat tak zhodnotit jejich vlastní osudy s odstupem více jak půlstoletí od doby, kdy se pohnuté události udály. Právě osobní svědectví jsou cenným příspěvkem, který dokresluje detaily této kapitoly z historie českého venkova.

Literatura

Kolektivizace zemědělství byla natolik masovým jevem, že od roku 1989 vzniklo hned několik přínosných publikací na toto téma. Ať už se jedná o autorské monografie, či sborníky z konferencí, nebo studie vycházející v regionálních historických sbornících.

Zatím však chybí podrobnější regionální monografie mapující průběh kolektivizace v jednotlivých regionech, okresech, vesnicích. Zatím jsou obecně z této perspektivy zmapovány jen některé regiony. Pro porovnání početního stavu selských hospodářství z jejich předválečným stavem dosud zcela chybí literatura. Je to způsobeno mimo jiné i tím, že k rozsáhlým změnám, ke kterým v průběhu druh světové války a po ní došlo v počtu selských hospodářství, nebyla vedena žádná evidence. Takové monografie by pak poskytly konkrétní fakta o průběhu kolektivizace v regionech a možnost srovnání s fakty známými z dokumentů na vládní a stranické úrovni. Literaturu, kterou lze k tématu využít, je možné rozdělit na tu obecně pojednávající o dějinách Československa v době vládnoucího komunistického režimu a na literaturu specializovanou pouze na kolektivizaci.

Dosud nepřekonanou řadou je Kaplanova *Kronika komunistického Československa*. Ze své dřívější pozice v aparátu ÚV KSČ měl autor přístup k utajovaným materiálům a je tak předním znalcem období 1945 – 1968 v Československu. Pro základní informace o době, kterou jsem zpracovával, jsem využil především svazek *Doba tání 1953 – 1956* z výše zmíněné řady².

O legislativě týkající se kolektivizace dostatečně podrobným způsobem pojednává

2 Kaplan, K.: *Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953-1956*. Brno 2005.

kniha Karla Jecha *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*³

Jechova publikace posloužila především k získání základních informací o legislativě a způsobech represe v rámci kolektivizace. Praktickou aplikaci tehdejších represivních zákonů a nařízení vůči selskému stavu pak detailně dokresluje osobní příběhy perzekvovaných sedláků.

Pro podrobnější informace a přesné znění a zákonů jsem využil přímo jednotlivé tehdejší zákony a nařízení, ať již v jejich tištěné nebo elektronické podobě.

Cenným příspěvkem k pramenné základně, obsahujícím legislativu ke kolektivizaci, která je jinak uložena v Národním archivu (fondy Ministerstva zemědělství a ÚV KSČ) je edice dokumentů vydaná pod názvem *Zemědělské družstevnictví*⁴.

Obecně i konkrétně z různých pohledů a se zasazením do evropského kontextu přináší cenné příspěvky i stejnojmenný sborník příspěvků z mezinárodní konference s názvem *Kolektivizace venkova v Československu a střeoevropské souvislosti 1948-1960*.⁵

Pro podrobné obecné zpracování kolektivizace v mnou zpracovávaném kraji, tj. v západních Čechách s četnými konkrétními příklady vzniku, úrovně hospodaření i případného zániku družstev, s ohledem na specifika západočeského kraje jsou nezanedbatelným zdrojem studie Fialy a Topinky s názvem *Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955 ve sbornících Minulostí západočeského kraje*.⁶

Pro pochopení a popis toho, co předcházelo vlastní kolektivizaci byla nezbytná analýza dosavadního vývoje československého zemědělství. Zde byl v pro mě dostatečné míře využitelný sborník z konference zabývající se zemědělstvím v Československu v letech 1945 – 1948, proběhlé v roce 1998 s názvem *Zemědělství na rozcestí*.⁷

Součástí mé práce je i popis historie, tradic a osudů sledovaných rodin v daleko širším časovém kontextu než je pouze období kolektivizace.

V případě rodiny Prchalových je to první pozemková reforma jako výrazný předěl v jejich dosavadním životě, společenském postavení i způsobu hospodaření.

3 Jech, K: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha 2008.

4 Pšeničková – Junečková (eds.): *Zemědělské družstevnictví*, Praha 1995 - 2005

5 Blažek – Kubálek (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948 – 1960*. Praha 2008.

6 Topinka, J.: *Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949 – 1955*. In *Minulostí západočeského kraje XLI*, Plzeň 2006

7 *Zemědělství na rozcestí 1945-1948*. Uherské Hradiště 1998.

Zde jsem využil příslušné příspěvky ze sborníku *Československá pozemková reforma 1919 – 1935*.⁸

U rodiny Kojzarovy pak přelomovou událostí byla první světová válka, období mezi válkami a období druhé světové války, kdy se František Kojzar významně společensky a politicky angažoval.

Přístup ke zpracování práce jsem také vedl s ohledem na dosud zmapovanou tematiku.

Pro reflexi dosud vydané literatury k tématu jsem nastudoval i starší tituly *Venkov v temnu*⁹, příslušné pasáže knihy Jana Křena: *Bílá místa v našich dějinách?*¹⁰ Mezitím byla některá „bílá místa“ v dějinách sice vyplněna četnými studii a monografiemi, tato publikace však přináší jistý retrospektivní pohled na přehodnocování dějin období komunistické totality v kontextu doby. V případě knihy Jana Křena se jedná spíše o jakési úvahy nad moderními dějinami Československa a je tak vítanou inspirací pro utváření pohledu na ně.

Cennou inspirací byla i kniha Jiřího Urbana *Venkov pod kolektivizační knutou*.¹¹ Je to jeden z příkladů monografie, kde jsou celostátní dějiny zobrazovány na dějinném příběhu jedné vesnice a jednoho selského rodu. Nutno říci, že na rozdíl od mé práce, měl autor daleko bohatší dokumentaci z fondů MNV, ONV, ABS i mnohem rozsáhlejší kronikářské záznamy z pamětní knihy zpracovávané obce.

Především z osobních příběhů obětí kolektivizace z celé ČR sepsal Miloslav Růžička, sám příslušník persekvané selské rodiny, aktivní účastník třetího odboje a politický vězeň, dva díly knihy *Vyhnanci. Akce „Kulak“*¹², které mi tak byly vzorem pro využití rozhovorů s pamětníky i v jejich písemném zpracování. V závěrečném přehledu druhého dílu je uveden i mnou v této práci zpracovávaný případ Jaroslava Kojzara.

Způsob a metody vedení rozhovorů s pamětníky a jejich využití a zpracování jako

8 Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti. Uherské Hradiště 1994.

9 Vohryzka-Konopa: *Venkov v temnu*. Mnichov 1989

10 Křen, J.: *Bílá místa v našich dějinách?*. Praha 1990

11 Urban, J.: *Venkov pod kolektivizační knutou*. Okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu. Praha 2010

12 Růžička, M.: *Vyhnanci. Akce „Kulak“: zločin proti lidskosti*. Havlíčkův Brod 2008

Růžička, M.: *Vyhnanci II. Akce „Kulak“: zločin proti lidskosti*. Havlíčkův Brod 2011

pramenů orální historie jsem čerpal z knihy Miroslava Vaňka: *Orální historie*.¹³

Pro získání a využití informací o metodice práce z prameny a historickém bádání obecně mi posloužila publikace Josefa Bartoše: *Úvod do metodiky historického bádání a nauky o pramenech*.¹⁴

Prameny

Pro zmapování průběhu kolektivizace je potřeba čerpat z pramenů různého charakteru. Obecní kroniky poskytují jen základní informace o hospodářské a politické situaci dané vesnice. Rozsah archivního fondu zemědělského odboru ONV závisí na skutečnosti, jak dalece byli příslušní funkcionáři vedeni k vytváření spisové dokumentace, jejíž důsledné vedení nebylo vždy pravidlem, zejména v počáteční fázi kolektivizace. Fond Ministerstva zemědělství obsahuje pouze obecné předpisy, jejichž realizace na regionální úrovni krajů a okresů byla velmi rozdílná a odvíjela se od přístupu místních funkcionářů. Před zahájením a v průběhu kolektivizace se ani nejvyšší představitelé KSČ sami nedokázali shodnout na přesném vymezení a určení třídního nepřítele na vesnici. V důsledku toho docházelo k častým přehmatům, kdy byly za kulaky označeny osoby, které nespádaly do této skupiny podle daných kritérií. Pro pochopení důsledků kolektivizace pro velké a střední rolníky je důležitá historická tradice soukromého hospodaření na české vesnici, tedy tradičního selství. Samotné prameny k dějinám jednotlivých, často starých selských rodů jako jsou pozemkové knihy, obecní kroniky, matriky, v některých případech i rodokmeny těchto rodů vypracované místními kronikáři, nebo duchovními správci, nejsou vždy dostupné, nebo se pro některé obce nedochovaly v potřebném rozsahu.

Na nejvyšší úrovni vládní a stranické jsou to zákony a nařízení, které svým charakterem umožňovaly násilné provedení formou represí vůči jejím odpůrcům.

Množství zachovaných pramenů na krajské, okresní a obecní úrovni závisí na

13 Vaněk, M.: *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*. Olomouc 2003

14 Bartoš, J.: *Úvod do metodiky historického bádání a nauky o pramenech*.

tehdejšímu přístupu funkcionářů dokumenty přijaté z vyšších míst archivovat, vydávat na jejich základě nařízení a také často na zájmu každého jednotlivce tyto dokumenty uchovat, neboť již tehdy si museli tito funkcionáři uvědomovat, jakkoliv byli přesvědčeni o správnosti politiky KSČ, že v duchu politiky strany a vlády provádějí nařízení, která popírají lidskou důstojnost a před morálním vědomím společnosti i jednotlivce, ani soudem dějin nemohou obstát.

Důležitým pramenem mi byl fond ONV Sušice a jeho jednotlivé odbory, zejména zemědělský a trestní. Zde bylo zjištěno, že archiválií z období kolektivizace, tedy let 1949 – 1958 (60) se mnoho nezachovalo.

Nejcennějšími a nejdůležitějšími prameny tak pro oba případy perzekuce obou selských rodin z obce Žihobce byly soukromé rodinné archivy. V tomto případě dokumenty z rodinných archivů Ludmily Maňhalové st. a Jaroslava Kojzara st. Dokumenty v nich zachované, vypovídající svou strohou úřední řečí, často ideologicky zabarvenou, spolu s množstvím dobových termínů vydávají své svědectví o této době a barvitě je pak dokreslují osobní vzpomínky pamětníků. I samotné dokumenty jsou však svědectvím totalitní doby komunismu, která používala svůj specifický slovník. Dříve vzorné hospodáře neváhala označit za kulaky, nepřítel státu apod.

Doba, která z přátel a sousedů nadělala nepřátele pro jejich třídní původ, závist majetku, společenské postavení atd. Doba, která zničila tradici českého selství jako svobodného povolání a vnutila české vesnici vydat se na cestu, na jejímž konci je často žalostný stav českého venkova, z něhož se vzpamatovává dodnes. S časovým odstupem několika desítek let již nebylo možné na původní selské tradice navázat. Členové mnohých tradičních selských rodů se po tvrdé perzekuci ze strany komunistického režimu etablovali ve zcela jiných oborech a profesích, přestěhovali se na jiná místa, která se stala jejich domovem, nebo do měst a po roce 1989 již všichni nejevili zájem vrátit se na venkov a obnovit zde zemědělské tradice svých rodů. K tomu přispěl i stav, ve kterém se české zemědělství po přechodu z centrálně plánovaného hospodářství na tržní, nacházelo.

Strůjci i loutkami v osidlech této kruté doby byly vždy jen lidé, ať již to byli ti, kteří jako vysocí, nebo místní funkcionáři rozhodovali o osudech celých rodin, aniž by často ctili základní hodnoty lidské důstojnosti a humanity, nebo ti, kteří se stali

obětmi této zvůle. Ti byli často perzekvováni za svůj původ, který nemohli ovlivnit a který jim za jiných podmínek a v jiném společenském zřízení naopak dával svobodnější možnosti i lepší uplatnění v životě a společnosti a přinášel i všeobecnou úctu ostatních.

Metoda

Vzhledem k povaze a rozmanitosti pramenů, které jsem ve své práci použil, byly i metody práce rozdílné. U pramenů a literatury byla metodou mé práce jejich analýza a komparace. Srovnával jsem jednotlivé informace z různých zdrojů a výpovědi pamětníků, abych získal co možná nejpodrobnější a nejpravdivější obraz událostí.

V případě rozhovorů s pamětníky se obě metody orální historie, tj interview i životní příběh často překrývaly, nebo vzájemně doplňovaly.¹⁵ Po vyprávění životního příběhu, kdy jsem bez minimálních zásahů nechal mluvit narátora, jsem při dalších rozhovorech cíleně směřoval otázky na jednotlivé události v jeho dosavadním životě a jejich okolnosti.

15 Vaněk, M.: Orální historie. Metodické a „technické“ postupy. Olomouc 2003

1.0. Česká vesnice po první světové válce, první pozemková reforma

1.1. Český venkov od 18. stol. do konce 1. světové války

Venkovské obyvatelstvo, považované od národního obrození za základ národa, prošlo v průběhu 18. a 19. století značnými společenskými změnami. Zavedení povinné školní docházky za vlády Marie Terezie zvýšilo gramotnost obyvatelstva a zrušení nevolnictví umožnilo volný pohyb za prací i vzděláním. Zrušení roboty v r. 1848 znamenalo uvolnění pracovní síly pro práci na vlastních pozemcích, nebo pro odchod části chudého, venkovského obyvatelstva do měst. Sedmnácté a osmnácté století dalo vzniknout svěbytné venkovské architektuře, která svou originalitou vynikala zejména v jižních Čechách. Postupně pronikaly do zemědělství, zejména v průběhu 19. století, i četné technické novinky. Převratným vynálezem bylo ruchadlo bratranců Veverkových z Rybitví u Pardubic (1827). Počátek 20. století přinesl další technický pokrok jako byly traktory, zpočátku pouze parní lokomobily, samovazy, kombajny, umělá hnojiva, elektrifikace a motorizace apod. Jeho rozšíření však záviselo na velikosti a prosperitě hospodářství, v této době si je mohli dovolit pouze velcí hospodáři a nájemci velkostatků a i ti využívali stále především jen koňské potahy.¹⁶

Před rokem 1914 zde byla jistá snaha o přeloždění půdy vedená silnou agrární stranou v Českých zemích.

Vliv této strany ještě zvyšovala rozsáhlá síť družstevních podniků (formovaných však na základě dobrovolnosti, jinak než pozdější jednotná zemědělská družstva) jako byly mlýny, cukrovary, pivovary, lihovary atd. Agrární strana kromě toho mohla prezentovat venkovské obyvatelstvo i jako určitého nositele češství a navázat tak na tradice národnostního boje z let šedesátých a sedmdesátých.¹⁷

Zemědělství v českých zemích v meziválečném období sice nepatřilo k

16 Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha 2008

17 Rychlík, J.: Sociální dimenze československé pozemkové reformy v mezinárodním kontextu in Československá pozemková reforma 1919-1935 a její mezinárodní souvislosti, Uherské Hradiště 1994, s. 44

nejvyspělejší v evropském srovnání, ale evropský průměr převyšovalo.¹⁸ Jeho slabinou byla malá tržnost daná velkým počtem malých zemědělských usedlostí zajišťujících především potřeby rodin svých majitelů.¹⁹

1.2. První pozemková reforma

S novým společenským uspořádáním v českých zemích, na Slovensku a Podkarpatské Rusi byla pod vedením agrární strany uskutečněna první pozemková reforma. Vlastní pozemkové reformě předcházely zákon o obstarání velkostatku z 9. listopadu 1918 a zákon o zabránění velkého majetku pozemkového z 16. dubna 1919. Do roku 1920 byly postupně přijaty hlavní zákony, vytvářející právní rámec pozemkové reformy.

Státní pozemkový úřad prohlásil reformu v roce 1933 za skončenou. To bylo však rozhodnutí předčasné, protože sám zabezpečoval nezbytné operace a do 1. května 1935. V jeho agendě pokračovalo ministerstvo zemědělství. Pozemková reforma tak nebyla nikdy dokončena, neboť ještě k 1. lednu 1938 zbývalo v záboru 435 668 ha veškeré půdy, která představovala 10,7 % půdy.²⁰

Největší přínos reformy je patrný v oblasti hospodářsko vlastnické. Rozhodující podíl v zemědělské výrobě si vydobyla hospodářství do 50 ha. V roce 1930 v nich bylo soustředěno 80,3 % veškeré zemědělské půdy při posílení především středních, rodinných hospodářství, soběstačných a relativně nejrentabilnějších.²¹ Další vývoj v zemědělství ukázal, že nový typ pozemkového vlastnictví není jen dočasným výtvozem pozemkové reformy, ale stal se trvalou a nezastupitelnou formou státního hospodářství.

Je však potřeba přiznat, že pozemková reforma nemohla zcela vyřešit dlouhodobé problémy zemědělské výroby, týkající se především půdy. I po reformě zůstávaly desetitisíce neuspokojených bezzemků, resp. malých rolníků a také část těch, kteří

18 Lacina, V.:Problémy poválečné obnovy zemědělství v českých zemích. In Zemědělství na rozcestí 1945 – 1948, Uherské Hradiště, s. 90

19 tamtéž

20 Slezák, L.:Pozemková reforma v Československu 1919-1935 in Československá pozemková reforma 1919-1935 a její mezinárodní souvislosti, Uherské Hradiště 1994, s. 4

21 Slezák, L.:Pozemková reforma v Československu 1919-1935 in Československá pozemková reforma 1919-1935 a její mezinárodní souvislosti, Uherské Hradiště 1994, s. 5

půdu v rámci reformy obdrželi se natolik zadlužila, že v letech krize svůj příděl opět ztratili.²²

Neuspokojení požadavků velkého množství bezzemků po první pozemkové reformě bylo důvodem k tomu, aby komunisté po druhé světové válce prosadili revizi pozemkové reformy. Na druhou stranu existovaly i v kruzích odborné zahraniční veřejnosti odborníci, kteří dávali první pozemkovou reformu v Československu za vzor a pokládali ji za jednu z nejdemokratičtějších.

22 tamtéž, s. 10

2.0. Situace v zemědělství v Československu po roce 1945

V roce 1945 zachvátilo celou republiku levicové nadšení. Přesto, že Edvard Beneš za svého působení v exilu i po osvobození neustále zdůrazňoval kontinuitu prozatímního politického zřízení i nově budované republiky. Ve výstavbě třetí, tzv. lidově demokratické republiky převládaly od r. 1945 výrazné prvky diskontinuity.²³ Tzv. třetí republika neměla nakonec s tou předválečnou společné ani státní hranice, ani národnostní, či sociální složení obyvatelstva. Ani československý venkov nebyl těchto změn ušetřen. Mezi politickými stranami, které Košický vládní program bez jakékoliv argumentace obvinil z toho, že se tak těžce provinily na zájmech národa a republiky, byla také strana agrární, která před válkou reprezentovala většinu zemědělského obyvatelstva.²⁴

Faktem je, že o přijímání jak drobných a středních rolníků, tak i větších sedláků do svých řad (nemluvě o získávání jejich voličských hlasů v roce 1946 a 1948) se snažily všechny politické strany Národní fronty.

Do těchto politických stran, včetně KSČ a KSS, vstupovali a v nich aktivně působili nejen řadoví sedláci na obecní či okresní úrovni, ale i někteří bývalí příslušníci či sympatizanti zakázané agrární strany a přinášeli s sebou názory a náměty, k nimž po minulých i zcela čerstvých zkušenostech z krize 30. let, z okupace a protifašistické rezistence dospěli.²⁵

Pro selský stav představovala první poválečná léta poslední relativně svobodnou fázi vývoje.²⁶ Dochované poválečné soupisy obyvatelstva, či údaje ze statistických ročenek a zpravodajů jsou v této době vedeny rozdílnou metodikou a selské závody a příslušné osoby jsou zahrnovány do různých velikostních kategorií.

Selská hospodářství, zejména v českých zemích byla v rámci obecních katastrů

23 Blažek, P. - Kubálek, M.: Kolektivizace venkova v Československu 1948 – 1960 a středoevropské souvislosti, Praha 2008, s. 78

24 tamtéž

25 Jech K.: Selský stav v českých zemích 1945-1948 in Zemědělství na rozcestí 1945 – 1948, Uherské Hradiště 1998, s. 72

26 Jech, K.: Selský stav v českých zemích 1945-1948 in Zemědělství na rozcestí 1945 – 1948, Uherské Hradiště 1998, s. 70

zpravidla vybavena dobrými a ne příliš rozdrobenými pozemky, používaly převážně koňské potahy a dostupnou zemědělskou techniku, spalovací, nebo elektrické motory a většinou měly i solidní hospodářské budovy.²⁷ Tato hospodářství se vyznačovala i vysokými výnosy kvalitní rostlinné a živočišné produkce a chovem plemenného dobytka. Selská hospodářství tak patřila tradičně i v letech neúrody, nebo za krizových odbytových obtížích k nejstabilnějším zemědělským podnikům. I v jinak obtížných ekonomických podmínkách, selská hospodářství využila válečné a okupační inflace, zhoršené zásobovací situace a svou účast na potravinovém černém trhu. Tyto okolnosti způsobily, že do mírových poměrů dokonce mnozí ze sedláků vstupovali s nemalými úsporami. Vytvořili si tak možnost krátkodobě investovat do výrobních aktivit, což ale na druhé straně limitovala zatím nízká nabídka zemědělské techniky a peněžní reforma na podzim 1945, která znehodnotila hotovost zablokovala vklady. Přínos selského stavu pro poválečnou obnovu, zásobování obyvatelstva a rozvoj zemědělství v období 1945-1948 nebyl dosud doceněn. Škody způsobené zemědělství za druhé světové války byly v českých zemích menší ve srovnání s tehdejšími Sovětským svazem a zeměmi střední a jihovýchodní Evropy, ale převyšovaly škody v zemích západní Evropy. Odlišná byla situace na území bývalého protektorátu a v odtržených Sudetech. V celorepublikovém měřítku dosáhla v prvních měsících po skončení války zemědělská výroba nejnižšího bodu. Propad byl zaznamenán jak v rostlinné, tak v živočišné výrobě. Z této situace musela vycházet poválečná obnova. Byla navíc poznamenána prudkým a náhlým úbytkem pracovních sil spojeným s odsunem německého obyvatelstva a problémy zemědělského osidlování v pohraničí. Obnova zemědělství probíhala v českých zemích zpočátku sice rychleji než v sousedních státech, ale zdaleka ne tak úspěšně, jak se jevilo tehdejší veřejnosti.

V zemědělském roce 1945/46 stále pokračovala zemědělská produkce dle válečných směrnic kladoucí důraz na ty produkty, které přímo sloužily jako potraviny. Zdánlivě příznivý start obnovy a zlepšení zásobování obyvatelstva ovlivnily představy o podobě a postupu poválečné obnovy. Tyto představy vyvstaly v souvislosti s přípravou dvouletého plánu. Na rozdíl od pozemkové reformy nebo některých dalších zemědělských zákonů nebyla v nich, jak ukazuje jednání Ústřední

27 tamtéž s. 71

plánovací komise, tak zřetelná polarizace politických přístupů.²⁸ Podle představ Ministerstva průmyslu mělo vzhledem k poklesu počtu obyvatelstva dojít při dosažení předválečné úrovně produkce zemědělské výroby k nadbytku obilí a k soběstačnosti v ostatních produktech. V zemědělské sekci Ústřední plánovací komise a Hospodářské radě byla prosazena představa, že cílem má být dosažení předválečné úrovně zemědělské výroby a to v podstatě do konce roku 1948.²⁹ Takto bylo toto stanovisko začleněno do zákona o dvouletém plánu.

Tato představa však neodpovídala potřebám celého hospodářství a zásobování obyvatelstva tak, aby s podstatně menším počtem pracovních sil a více se soustřeďovala na živočišnou výrobu, jak to vyžadoval rostoucí zájem obyvatelstva o potraviny živočišného původu. K náhlému úbytku pracovních sil, se kterým muselo být počítáno, došlo v souvislosti s odsunem značné části německého obyvatelstva. Ve srovnání s předválečným stavem pracovalo v září 1946 v zemědělství v českých zemích o 627 tisíc osob, tj. o 28,2 % méně.³⁰ Počet zemědělských dělníků se snížil na méně než polovinu ve srovnání s rokem 1936/37. Nejvíce nedostatek pracovních sil dopadl na velkostatky, velká selská hospodářství s výměrou nad 30 ha a střední rolnická hospodářství v pohraničí. Větší zemědělské závody se dostávaly již v zemědělském roce 1946/47 do velmi obtížné situace. Ministerstvo zemědělství stejně jako celá vláda kladly především z politických důvodů při obnově zemědělství jednostranný důraz na zajištění zásobování obyvatelstva. Pozornost však nebyla věnována obnově základních fondů, strojů, budov, stavu a kvality zvířectva a zajištění dostatku krmiva. Stavby dobytka od začátku roku 1947 klesaly pro nedostatek krmiva. Mimorádně velké sucho, trvající od jarních měsíců do sklizně roku 1947, způsobilo ztráty zhruba 15 mld Kčs.

Ještě před zahájením kolektivizace zemědělství po únoru 1948, byly v roce 1946 a 1947 přijaty zákony, které později sloužily i k provádění represí na zemědělském obyvatelstvu v rámci kolektivizace. Jednalo se o návrhy tzv. šesti Ďurišových zákonů z roku 1946. Byly sem zahrnuty:

1. Zákon o revisi pozemkové reformy, provedené podle zákona záborového a

28 Lacina, L.:Problémy poválečné obnovy zemědělství v českých zemích in *Zemědělství na rozcestí 1945 – 1948*, Uherské Hradiště, s. 91

29 tamtéž

30 Lacina, L.:Problémy poválečné obnovy zemědělství v českých zemích in *Zemědělství na rozcestí 1945 – 1948*, Uherské Hradiště, s. 92

právních předpisů jej provádějících.

1. Zákon o technicko-hospodářských úpravách pozemků (scelovací zákon)
2. Zákon o myslivosti
3. Zákon o zaknihování přídelů ze zkonfiskovaného a jiného zemědělského majetku a o zajištění úhrad za přidělený majetek
4. Zákon o zajištění zemědělského výrobního plánu
5. Zákon o úpravě dělení zemědělských podniků v pozůstalostním řízení a o zamezení drobení zemědělské půdy

Dále sem spadal zákon č. 55/1947 Sb., o pomoci zemědělcům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu z 1. dubna 1947. Podle tohoto zákona byl vlastník pozemku či jiný držitel povinnen řádně obdělávat půdu nebo se postarat o její využití formou pronájmu, což se obdobně týkalo i co nejučelnějšího využívání hospodářských objektů, strojů, traktorů a potahů. V případě potřeby bylo v pravomoci místních a okresních národních výborů organizovat sousedskou výpomoc a rozhodovat o nasazení nevyužitých výrobních prostředků. Těm, kdo z vlastní viny zanedbali zemědělskou výrobu směly příslušné orgány i ukládat trestní sankce.

Pro vyřešení otázky, jak co nejsnadněji převzít selskou půdu a předat ji do co nejlevnějšího užívání JZD nebo státním statkům, byl v předúnorovém období schválen zákon č. 126/1946 Sb., o úpravě pachtovného.

Dále Zákon č. 15/1947 Sb. O stíhání černého obchodu, který sloužil jako ochrana společnosti před únikem potravin a jiného zboží z legální obchodní sítě před záměrným vytvářením zásobovacích obtíží, před zatajováním zásob, před prodejem zboží za nepřiměřeně vysoké ceny apod.

V období 1945 - 1948 dále pokračoval režim státního řízení zemědělského výkupu, jehož hlavní principy byly zavedeny za protektorátu a pro roce 1945 ponechány pro přechodnou dobu v platnosti. Některé předpisy byly pozměněny tak, aby zvýhodňovaly při odvodu dodávek menší zemědělce a znevýhodňovaly ty velké.

Pro spolehlivou rekonstrukci toho, jak ve skutečnosti vypadal selský stav těsně po válce chybí spolehlivé číselné podklady.³¹ Několikaletá germanizační, maďarizační a arizační politika způsobila velké změny a úbytek německých a maďarských

31 Jech, K.: Selský stav v českých zemích 1945-1948, s. 70 in Zemědělství na rozcestí 1945 – 1948, Uherské Hradiště, s. 70

sedláků, kteří padli na frontách, nebo se nevrátili ze zajetí.

Následovalo odtržení Podkarpatské Rusi a odsun Němců. Při vnitřní kolonizaci Němci opuštěných usedlostí se tato selská hospodářství zmenšovala na usedlosti středního typu, nebo se začleňovala do státních, vojenských nebo školních statků.

Údaje k těmto rozsáhlým změnám v počtu a národnostním složení selského stavu té doby nebyly centrálně podchyceny a je málo pravděpodobné že se je podaří spolehlivě sumarizovat z torzovitých regionálních fondů.³²

32 Jech, K.: Selský stav v českých zemích in Zemědělství na rozcestí 1945 – 1948, Uherské Hradiště, s. 71

3.0. Od hledání třídního nepřítele k represím proti kulakům

3.1. Od volebního programu KSČ k přijetí zákona o kolektivizaci vesnice

Před volbami v roce 1946 vystupovala KSČ jako strana hájící svobodné podnikání i vlastnictví a prosazující scelování zemědělské půdy pouze tam, kde to zemědělci sami vyžadují. Dekrety, kterými byla přidělena půda bezzemkům a drobným rolníkům, si tak KSČ zajistila voličskou základnu na venkově, jehož obyvatelstvo se snažila získat na svou stranu již za první republiky. Po převratu v roce 1948 začala KSČ uplatňovat svou politiku vůči všem svým nepřítelům z řad demokratických stran a svého nepřítele hledala také na venkově. Ústava ČSR z 9. května 1948 formálně zaručovala soukromé vlastnictví půdy pro jednotlivce, spoluvlastníky, nebo společně hospodařící rodiny až do výměry 50 ha. Tato záruka, stejně jako ustanovení o ochraně drobného a středního podnikání a o nedotknutelnosti osobního majetku začala být již v roce 1948 hrubě porušována.³³

Na venkově stále sílily obavy o osudu české vesnice a v řadách zemědělských funkcionářů panoval zmatek a nepřipravenost. Předsednictvo ÚV KSČ na svém říjnovém jednání učinilo pokus pojmenovat a charakterizovat třídního nepřítele, proti kterému měla být zaktivizována většina rolníků. Dle Leninových a Stalinových prací byl užíván termín *kapitalistické živly na vsi*, který působil příliš knižně a nekonkrétně.

Označení statkář, užívané pro největší zemědělce, se vztahovalo na ty, kteří už byli převážně zlikvidováni, navíc toto označení nezahrnovalo střední vrstvu rolníků, která měla být v rámci kolektivizace rovněž odstraněna. Užívání tohoto označení pro ty, kteří ještě nebyli zlikvidováni, však zcela nevymizelo, jak je patrné ze záznamů z kroniky obce Žihobce i trestních záznamů, týkajících se tamějšího

33 Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, Praha 2008, s. 62

statkáře Františka Prchala.

Pojem sedlák, či velkosedlák byl spojen s přirozenou autoritou zkušeného hospodáře a tradicí dědičných usedlostí jednotlivých vesnic.

Výraz boháč, respektive venkovský boháč, pro tuto skupinu nepřátel socializace vesnice navrhl sám Klement Gottwald. Ruské slovo kulak, které se začalo užívat v souvislosti se Stolypinovou agrární reformou pro zámožnější samostatné zemědělce, kteří byli za násilné kolektivizace v SSSR zlikvidováni, nemělo v češtině ani slovenštině svůj jednoslovný ekvivalent. Slovo kulak tak v českém jazyce působilo jako cosi cizorodého, dodávající jeho nositeli punc čehosi nežádoucího.

V úředních dokumentech a statistikách byli zemědělci, kteří se nestali členy JZD spolu se středními a menšími rolníky evidováni v kategorii „*soukromě hospodařící zemědělci*“³⁴

V praxi, zejména pro potřeby zemědělských dodávek, byl pro každou obec pro příslušný rok vyhotoven obecní rozpisový sumář jednotlivých dodávek, kde byli zemědělci rozděleni dle počtu hektarů a skutečnosti, zda stále hospodaří soukromě, či jsou členy JZD a dle toho zařazeni do jednotlivých skupin.

Při volbě hlediska skrze, které budou třídní nepřátelé socializace vesnice vymezení byly vedeny mezi politickými, zemědělskými i bezpečnostními pracovníky bouřlivé diskuse. Nejčastějším bylo mechanické hledisko výměry půdy ve vlastnictví nebo pachtu, nedošlo zde ale ke shodě, jak bude vymezen tzv. střední rolník a kde bude hranice po označení za kulaka. Diskuse se týkala především hranice při dvaceti, patnácti, případně i méně hektarech, šlo-li např. o vyšší bonitu půdy.

Jiná skupina, mezi nimi i předseda vlády A. Zápotocký, nepřihlížela k počtu hektarů, ale upřednostňovala vymezení vycházející ze zjištění, zda dotyčný odvádí, nebo neodvádí zemědělské dodávky. Argumentem pro toto vymezení bylo, zda patří mezi kulaky i ti velcí zemědělci, kteří se řádně vyrovnávají se svými dodávkovými povinnostmi a zda by sem na druhou stranu neměli být zařazeni mnozí malí zemědělci, kteří byli vůči státu a společnosti dlouhodobými neplniči.

Václav Kopecký, tehdejší stranický ideolog doporučoval, aby za kulaky byli považováni ti, kteří vykořisťují. Ke stejnému názoru se přikláněl i tehdejší vedoucí zemědělského sekretariátu KSČ Václav Sova, kterému se hlediska výměry půdy i

34 Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, Praha 2008, s. 60

plnění kontingentů zdála být nevyhovující.

Dalším rozhodujícím znakem mělo být držení těžké mechanizace, případně koňského potahu. Velcí zemědělci totiž poskytovali často svou techniku a potah menším, výměnou za pomoc při zemědělských pracích a uplatňovali tak svůj vliv vůči malým a středním rolníkům.

V předvolební kampani ve volbách roku 1946 KSČ naopak podporovala bezzemky, drobné i střední rolníky přidělováním půdy do 13 ha a rozšiřováním soukromých hospodářství středního typu.

Ústava z 9. května 1948 formálně zaručovala soukromé vlastnictví půdy pro jednotlivce, spoluvlastníky, nebo společně hospodařící rodiny do 50 ha. Tato záruka byla již v roce 1948 hrubě porušována. Sám ministr zemědělství Július Ďuriš před ostatními členy předsednictva ÚV KSČ prosazoval, aby ústava nebyla měněna, ale bylo využito možnosti, kdy sami rolníci poruší ústavu, například neplněním dodávek, kdy na ně mohou příslušné orgány uvalit sankce, mohou jim být zvýšeny splátky, nebo odejmuty příděly.

Listopadové plénum KSČ schválilo podrobně rozvedené třídní principy pro první fázi kolektivizačního procesu, ve kterém mělo dojít i k ovládnutí zemědělské mechanizace. Rozhodující prostředky těžké mechanizace směly získávat výhradně státní strojní stanice, menší stroje pouze místní strojní družstva a jen omezeně soukromí malozemědělci. Velcí zemědělci se z přídelů zcela vylučovali, jen výjimečně a za zvýšené ceny směli zakoupit menší stroj.

3.2. Způsoby represe

Pro nově stanovené cíle se hodil i zákon č. 55/1947 Sb., o pomoci zemědělcům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu z 1. dubna 1947.

Podle tohoto zákona bylo povinností pozemkových vlastníků, nebo jiných držitelů řádně obdělávat půdu nebo se postarat o její využití formou pronájmu a podobným způsobem se zákon vztahoval na účelové využívání hospodářských objektů, strojů,

traktorů a potahů. V případě potřeby bylo v pravomoci místních a okresních národních výborů rozhodovat o nasazení nevyužitých prostředků, směly i ukládat trestní sankce těm, kdo z vlastní viny zanedbali zemědělskou výrobu. V nové situaci bylo použito represivní funkce tohoto zákona k oslabování technického a energetického vybavení selských hospodářství formou nuceného výkupu traktorů, obilních samovazů, mlátiček a jiných mechanizačních prostředků. K tomuto účelu vydalo ministerstvo zemědělství *vyhlášku č. 612/1949 Ú. l.*, podle které se vykupovaly mechanizační prostředky především „vesnickým boháčům“. Důvodem k výkupu bylo neplnění výrobních či výkupních smluv, nebo nedostatečné využití těchto strojů. Skutečným důvodem byla potřeba velké a střední rolníky připravit o mechanizaci, kterou často zapůjčovali menším rolníkům výměnou za pomoc při sezónních pracích.

Scelovací zákon č. 46 z 21. března 1948 byl využíván k tomu, aby na úkor velkých sedláků vznikly souvislé pozemkové celky pro zakládání JZD nebo státní statky.

V pokynech pro nižší stranické orgány z 30. května 1950 bylo uvedeno: *„pokud „vesnický boháč“ ponechává půdu nebo její část, „bude třeba při slučování vytlačit vesnického boháče na okraj honů nebo katastru podle scelovacího zákona tím, že jeho půda bude přidělena JZD a jemu přidělena půda náhradní na okraji honů či katastru“*.³⁵

Na tomto základě a s tímto úmyslem proběhla v Československu parcelace. Cílem bylo získat tu kvalitnější a přístupnější půdu pro JZD a soukromě hospodařící zemědělce co nejvíce znevýhodnit.

Před veřejností zůstávaly mnohé přípravné kroky vedoucí ke kolektivizaci zemědělství utajeny. Propaganda zahájila počátkem roku 1949 přesvědčovací kampaň o výhodách přechodu k vyšším formám hospodaření (tj. kolektivním). Kampaň účelově vyzdvihovala dlouhodobé družstevní tradice českého a slovenského venkova a metodou krátkého spojení zdůrazňovala dobrovolnost při zakládání přípravných výborů jednotných zemědělských družstev i demokratičnost při rozhodování o společných akcích, o volbě způsobu podnikání, odměňování za

35 Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, Praha 2008, s. 65

vykonanou práci apod.³⁶

Zákon o jednotném zemědělském družstvu byl vydán 23. února 1949³⁷ a v březnu vznikly i vzorové stanovy JZD. Byly nabídkou všem zemědělcům. V zakládaných JZD totiž připouštěly členství i velkých zemědělců - „kulaků“ (jako možnost jejich převýchovy), dokonce i jejich zastoupení v představenstvu, pokud čtyři pětiny vedení JZD budou tvořit malí a střední rolníci.

Byl to pravděpodobně jeden z posledních záchvěvů představ o specifické československé cestě socializace vesnice, který byl předtím vyjadřován sliby o tom, že kolchozy sovětského typu v Československu nebudou.

Byl to však jeden z řady taktických manevrů, který měl uklidnit zemědělskou veřejnost. Samo vedení KSČ nemohlo riskovat odpor tak vlivné hospodářské, sociální a politické vrstvy jakou byl selský stav.

Po dvou letech přišlo vedení KSČ se zcela opačnou tezí, že kulak do JZD ani do jeho vedení v žádném případě nepatří, protože by jeho kolektiv a hospodaření vnitřně rozkládal.

Na 9. sjezdu KSČ ve dnech 24. - 29. května 1949 byla potvrzena politika omezování a vytlačování „vesnických kapitalistů“.³⁸ Větší sedláci měli být zbavováni funkcí v národních výborech, ve svazech zemědělců, nebo ve vedení tradičních družstev, ztráceli možnost plně disponovat svými traktory a další mechanizací a dále na ně byly uvalovány vysoké dodávkové povinnosti. V následujícím období měla být vesnice získána pro socialistickou přestavbu, malí a střední rolníci měli být vymaněni z vlivu vesnických boháčů a ti zatlačeni do naprosté izolace.

Při všeobecném poválečném nedostatku byl pro ochranu před únikem potravin a jiného zboží z legální obchodní sítě vydán zákon, který měl chránit společnost před únikem potravin a jiného zboží z legální obchodní sítě, před zatajováním zásob

36 Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, Praha 2008, s. 71

37 Zákon č. 69/1949 Sb., o jednotném zemědělském družstvu

38 Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, Praha 2008, s. 63

Zákon o stíhání černého obchodu³⁹ umožňoval za jeho porušení ukládat vysoké peněžní pokuty a velmi přísné tresty odnětí svobody (v případech kvalifikovaných jako zločin 10 až 20 let těžkého žaláře, v extrémních případech doživotní těžký žalář nebo trest smrti).

Režim státní řízení zemědělského výkupu zavedený za protektorátu byl po roce 1945 ponechán přechodně v platnosti. Vládním nařízením⁴⁰ z roku 1949 byl zaveden smluvní systém dodávek a výkupu zemědělských výrobků. Ten shledalo stranické vedení nedostatečným, protože neobsahoval výslovná trestní ustanovení o nesplnění dodávek příslibených ve smlouvě.

V oběžníku ministerstva výživy pro KNV⁴¹, vydaném 30. listopadu 1949, zakládalo neplnění dodávek přestupek použitelný v rámci správního řízení, v závažných případech pak trestný čin ve smyslu výše uvedeného zákona o stíhání černého obchodu⁴², nebo dokonce jako zločin podle § 36 zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky. K tomu se vztahoval politický pokyn vydaný předsednictvem ÚV KSČ k 8. listopadu 1949. Ukládal toto: *„budou potrestáni exemplárně vesničtí boháči tím, že jednak nesplnění smluvních dodávek bude zajištěno domácími prohlídkami a zabavením, jednak zaplacením nesplněného množství dodávky cenami volného trhu, jednak uložením správních trestů podle zákona na ochranu lidově demokratické republiky“*.⁴³

Všechny tyto legislativní změny

3.3. Akce K 1951 – 1953

Venkovská veřejnost byla na jaře a v létě 1951 vedena a přesvědčována k tomu, aby uvěřila tvrzením, že „vesničtí boháči“ jsou hlavními viníky nedostatku masa a

39 zákon č. 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu

40 Č. 7/1949 Sb.

41 Krajské národní výbory

42 zákon č. 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu

43 Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, Praha 2008, s. 66

dalších potravin.⁴⁴ Tato propaganda zahrnovala mnoho lží, polopravd a dezinformací o „imperialistickém“ a „kulackém“ pozadí babické tragédie.⁴⁵

Chladnokrevný systematický plán, který měl do tří let ochromit selský stav a uvolnit cestu k zrychlené kolektivizaci zemědělství se zrodil v jedné z přísně utajovaných porad na zámku v Lánech, kde Klement Gottwald trávil letní dny.

Vypracováním návrhu zmíněného plánu byli pravděpodobně pověřeni ministři a členové předsednictva ÚV KSČ Ladislav Kopřiva (ministr národní bezpečnosti) a Václav Nosek (ministr vnitra) a spolu s nimi ministr spravedlnosti Štefan Rais.

Vznikla tak *Směrnice ministra národní bezpečnosti, ministra vnitra a ministra spravedlnosti o uspořádání některých poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů*.

Směrnice podepsali jednotliví ministři 20. října 1951. Originál prvopisu se nezachoval, ale jsou archivována vyhotovení pro zainteresovaná ministerstva.⁴⁶

Ve směrnicích, které vypracovali pracovníci ministerstva spravedlnosti a dohodli jejich znění s pracovníky MNB⁴⁷

3.4. Přejídné zmírnění 1953 – 1955

Období od poloviny roku 1953 do poloviny roku 1955 lze označit za poklidný mezikas mezi dvěma poměrně odlišnými fázemi kolektivizačního procesu.

Od roku 1951 probíhala kolektivizační fáze, kterou charakterizovalo rychlé a neuvážené zakládání JZD, případně jejich rychlé převádění z počáteční zakládající fáze do tzv. vyšších výrobních forem, s čímž souvisel stupňovaný nátlak na menší rolníky a zesilující represe proti selskému stavu.

Všeobecná hospodářská, sociální, politická a právní nespokojenost zasáhla během roku 1953 téměř všechny vrstvy obyvatelstva spjaté se zemědělstvím. To se

44 Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, Praha 2008, s. 118

45 tamtéž

46 Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, s. 119

47 Ministerstvo národní bezpečnosti

projevovalo vysokým počtem odhlášek z JZD v roce 1953, který trval i v roce 1954. Projevovala se i snaha sedláků o zrušení dodávkové diskriminace, dovoláváním se toho, aby nebyli hanobeni jako kulaci či vesničtí boháči a nebyli řazeni do kategorie záměrných škůdců republiky apod.

Družstva opustilo kolem čtyř tisíc členů (přes 4 % všech rolníků), rozpadlo se 170 družstev.⁴⁸

Vláda vyhlásila v roce 1953 podporu soukromému zemědělství a částečně uvolnila jeho striktní řízení. Příjmy soukromých rolníků stouply, to se ale nelíbilo vedoucím funkcionářům. Podle nich byl vzestup rychlý a „pochybný“ a vymykal se centrální kontrole. Vývoj tímto směrem by v budoucnu zablokoval vstup rolníků do družstev, protože příjmy soukromě hospodařících by byly vyšší než příjmy družstevníků. Na tuto překážku poukazovali zejména okresní funkcionáři. Ti se domnívali, že nejlépe se do družstva získá zchudlý rolník.

Další vlna zakládání zemědělských družstev se rozjela ještě v roce 1955. Důvodem jejího spuštění byla jednak obava z důsledků „bohatnutí“ rolníků a jednak působení ideologického vzoru, podle něhož dokončená kolektivizace byla jedním ze sloupů socialistického systému. K tomu se ještě přidala touha funkcionářů být po Sovětském svazu druhou zemí světa s vybudovanými základy socialismu.⁴⁹

3.5. Dokončování kolektivizace a nové postupy proti selskému stavu 1955-1960

V roce 1955 komunistické vedení přijalo Antonínem Novotným inspirované a prosazené usnesení o další a poslední vlně kolektivizace. Podle původních představ měla skončit v roce 1960 vyhlášením dovršení výstavby socialismu.

Kampaň za vznik družstev zahájená v roce 1955 sice dala vzniknout 311 novým družstvům, ale počet členů ve všech družstvech se nezvýšil.⁵⁰

Rolníci získali oproti předchozí fázi kolektivizace zkušenosti, znali bídný stav

48 Kaplan, K.:Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953-1956. Brno 2005, s. 246

49 Kaplan, K.:Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953-1956. Brno 2005, s. 247

50 tamtéž

*družstev a rovněž si uvědomovali slábnoucí schopnost ubránit se silnému tlaku moci. Nevěřili v úspěch dosavadní hospodaření.*⁵¹

Vstupu do družstev se bránili ve velkém rozsahu předáním půdy a odchodem do průmyslu. V letech 1956 – 1958 se tak snížil počet pracovníků v zemědělství o 147 tisíc. Přesto v letech 1955 – 1958 vzniklo 5 345 nových družstev, počet zemědělských závodů v družstvech se zvýšil o 382 tisíc a družstva už existovala v 80, 2 % obcí. Jejich členy bylo 61 % rolníků s výměrou půdy nad 2 ha.⁵²

V roce 1954 zůstávalo v ČSR v kategorii zemědělských závodů nad 15 ha půdy, z nichž většina byla považována za kulacké ještě 22 999 hospodářství, s rozlohou 339 431 ha orné půdy, tj. 7, 2 % veškeré orné půdy.⁵³

Na jaře roku 1955 hledalo vedení KSČ definitivní řešení „kulacké otázky“. Hledání metod postupu likvidace v jisté míře navazovalo na postupy první poloviny 50. let, ale v některých ohledech se lišilo.⁵⁴

Usnesení ÚV KSČ z 29. - 30. června 1955 tak mj. ukládalo:

*„pokud kulak nebude moci zajistit řádné hospodaření pro stáří, nemoc, apod. bud s ním MNV jednat o dobrovolném předání celého hospodářství do státního statku, JZD, nebo STS, a to bezplatně a bez jakýchkoliv závazků vůči majiteli“.*⁵⁵

Každé dobrovolné předání půdy však úřady nepovažovaly za přijatelné.

Např. kolegium ministra zemědělství bylo znepokojeno tím, že někteří kulaci-neplniči předávali dobrovolně svoji půdu státním statkům, aniž by se vzdávali jejího vlastnictví (přecházeli ke státním statkům jako jejich zaměstnanci, obytné budovy si ponechávali v soukromém držení a zůstávali tak prakticky na svých usedlostech).⁵⁶

V přehledu represivních opatření vůči velkým, soukromě hospodařícím zemědělcům označovaných jako kulaci uvádím jen vybrané zákony a nařízení, které byly přímo aplikovány, nebo časově korespondují i s perzekucí zemědělských rodin, kterou se hodlám zabývat v následujících kapitolách.

51 tamtéž

52 tamtéž

53 Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, s. 213

54 Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, s. 214

55 Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, s. 215

56 tamtéž

4. Průběh kolektivizace v Plzeňském kraji

4.1. Geografická, přírodní a politická specifika Plzeňského kraje

Plzeňský kraj se svými geografickými i politickými podmínkami značně lišil od zbytku republiky. Z toho vyplývaly zvláštnosti dané různorodostí tohoto kraje. Velká část kraje leží v horských a podhorských oblastech Šumavy, kde se nachází jílovité a kamenité půdy, porostlé převážně lesy.⁵⁷ Lepší podmínky pro zemědělství pak poskytuje Plzeňská pánev, zde převažovalo obilnářství a Blatensko jako tehdejší součást západočeského kraje, bylo dříve považováno za zelinářskou oblast.⁵⁸ Oblast Šumavy a Českého lesa disponuje převážně jílovitými a kamenitými půdami, převážně porostlými lesy. Vyšší nadmořské výšky omezující vegetační cyklus a předurčily tyto oblasti k pastvinářství. V těchto příhraničních oblastech pracovali místní obyvatelé kolem 150 dnů v roce v lese, aby se vůbec uživili.⁵⁹ Lepšími přírodními podmínkami disponovalo níže položené a bohatší Klatovsko a také Sušicko, kde převažovali drobní rolníci. Po roce 1949 se ukázalo, že nemalý vliv na život a osídlení v pohraničních okresech má i společná hranice západních Čech s „nepřátelskou cizinou“, tj. Spolkovou republikou Německo.⁶⁰ Zásadní byla i rozmanitost přírodních podmínek v různých částech kraje.

4.2. Politické předpoklady kolektivizace venkova v

57 Topinka, J.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955. In *Minulostí Západočeského kraje*, 402

58 Topinka, J.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955 in *Minulostí Západočeského kraje*, s. 402

59 Topinka, J.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955 in *Minulostí Západočeského kraje*, s. 402

60 Topinka, J.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955 in *Minulostí Západočeského kraje*, s. 403

západních Čechách

Politický průběh kolektivizace nejvíce v západních Čechách ovlivnil odsun Němců, osídlování pohraničí a pozemková reforma. Odsun Němců výrazně změnil počet obyvatel v celém Plzeňském kraji. Do roku 1947, kdy byl odsun dokončen poklesl počet obyvatel kraje o jednu čtvrtinu. Do Němci opuštěných oblastí přišlo kolem 120 nových osídlenců, přesto poklesla průměrná hustota obyvatelstva z předválečných 92 na 70 obyvatel na 1 km².⁶¹

Podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. se zabavoval zemědělský majetek a půda prakticky všech německých příslušníků a kolaborantů. Přídělové řízení tohoto zbaveného majetku vedly nově ustanovené rolnické komise při místních a okresních národních výborech. V rolnických komisích si většinou zajistili převahu komunisté, tak jako v Národním pozemkovém fondu, který spravoval konfiskovaný majetek i v osídlovacích komisích, které koordinovaly znovuzalidnění venkova. Pohraničí bylo po odsunu Němců takřka liduprázdné a komunistickým funkcionářům záleželo na tom, aby každý nový osídlenec obdržel dekret na půdu pokud možno do jara 1946. Právě znovuosídlované oblasti přispěly k drtivému vítězství KSČ v českých zemích v květnu 1946. Na Plzeňsku měli před válkou velký vliv sociální demokraté a agráři. V některých okresech Plzeňského kraje dosáhli ve volbách roku 1946 komunisté překvapivě drtivého vítězství, ke kterému nejvíce přispěly nově osídlované okresy. Na Tachovsku (70, 7 %) a sousedním Plánsku (62,5 %) na Stříbrsku a Horšovotýnsku získala KSČ nadpoloviční většinu. Relativně nejméně obdržela v okresech s hlubokou selskou tradicí, na Blatensku (37 %) a Klatovsku (38, 6 %).⁶² V obou těchto okresech byl udržován vliv bývalé agrární strany, jmenovitě jejího člena Františka Machníka, který byl v letech 1935 – 1938 ministrem národní obrany a také předválečným starostou Selské jízdy, župy Jana Sladkého Koziny. Stejně jako na Horažďovicku a Blatensku si zde udržovala poměrně silnou pozici i katolická církev. Svou roli hrála i skutečnost, že západní Čechy neosvobodila Rudá armáda, ale Pattonova 3.

61 Mištera, L.: Význam prvního osídlování pohraničí bývalého Plzeňského kraje. In Sborník československé společnosti zeměpisné 66, 1961, s. 114 a 127

62 Topinka, J.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955 in Minulostí Západočeského kraje, s. 406

americká armáda, tento fakt zůstával v povědomí zdejších lidí, neboť se s americkými vojáky osobně setkali, případně byli někteří vojáci ubytováni přímo v domech místních občanů.

Takzvaná revize první pozemkové reformy podle zákona č. 142/1947 Sb., která se vztahovala na statky nad 150 ha, se na Plzeňsku dotkla 158 hospodářství s 73 236 ha.⁶³

O tzv. novou pozemkovou reformu, která by vyvlastňovala i statky nad 50 ha, byl sveden politický boj a komunistům se jí před únorem 1948 nepodařilo prosadit.

Byla proto uskutečněna ihned po únorovém komunistickém převratu. Tentokrát už nesloužila k získání voličů pro KSČ, rolníci v ní obdrželi minimální množství půdy, většina připadla státním statkům nebo JZD, protože byla provedena současně se začátkem kolektivizace. Ve výkonnosti ekonomiky pohraničních oblastí se brzy odrazil příchod zemědělských deputátníků do znovuosídlovaných oblastí, nebo lidí, kteří se zemědělstvím neměli žádné zkušenosti. Koncem 40. let dle odhadů ministerstva zemědělství dobře hospodařila asi desetina osídlenců, polovina průměrně a 40 % špatně. Všechna hospodářství se však osídlit nepodařilo, mnoho půdy, hlavně pastvin a luk, zůstalo v pohraničí bez hospodáře. Na nich už od roku 1946 vznikala horská pastvinářská družstva. Stát se snažil těmto družstvům vypomáhat, ta se však potýkala s hospodářskými problémy, proto bylo v roce 1948 rozhodnuto o likvidaci všech 92 družstev převedením do státních statků. Na Plzeňsku takových družstev existovalo 16. Naproti tomu zemědělská výrobní družstva byla o něco úspěšnější. Na některých zkonfiskovaných velkostatech začala vznikat už od roku 1945, nešlo ale o družstva v klasickém slova smyslu. Stát zde propůjčil půdu většinou deputátníkům a bezzemkům, kteří byli ochotni vzdát se individuálního přidělu a hospodařit společně. Z celkového počtu 26 zemědělských výrobních družstev hospodařila v roce 1949 celkem 3 na Plzeňsku. Byl to „Ranč“ v Brnířově (10 pracovníků), Krasíkov na Stříbrsku (23) a Malesice v okrese Plzeň-venkov (11)⁶⁴. V plánech ministerstva zemědělství se počítalo s tím, že pastevní i výrobní zemědělská družstva budou jakýmsi předstupněm budoucích jednotných

63 Topinka, J.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955 in *Minulostí Západočeského kraje*, s. 407

64 Topinka, J.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955 in *Minulostí Západočeského kraje*, s. 408

zemědělských družstev. Brnířovský Ranč byl výjimkou, neboť zde někteří zdejší starousedlíci sloučili dobrovolně svou vlastní půdu do společného užívání, bez nároku na zisk z vložení svého pozemku a stali se tak předobrazem pozdějších JZD. Byl to však ojedinělý případ, nejen na celém Plzeňsku, ale i v celé republice.

Družstva vznikající na principu dobrovolnosti, nejčastěji hospodářská, nebo strojní vznikala už před válkou. Po válce vzniklo za mohutné podpory státu mnoho další družstev. Zásadní roli zde hrála strojní družstva, která disponovala traktory a dalšími zemědělskými stroji. Po válce tato družstva byla vybavena stroji z dodávek americké organizace UNNRA. Ke konci roku 1948 bylo na Plzeňsku 403 strojních družstev. Kromě nich existovaly i 3 státní strojní stanice, v Sušici, ve Stodě a v Bezručicích (na Stříbrsku) a 10 strojních stanic při hospodářských družstvech.⁶⁵

Během roku 1948 se postupně zhoršovala situace soukromých rolníků. Ti byli ze strany úřadů znevýhodňováni už od roku 1945. V červenci 1945 zavedlo ministerstvo zemědělství systém tzv. trojích cen, ten platil až do roku 1948. Podle něj malí zemědělci dostávali za dodávky nejvíce peněz, střední méně a velcí vůbec nejméně.

Po únorovém převratu byli i v západočeském kraji zatýkáni představitelé protikomunistické opozice z řad sedlák, mezi nimi i bývalý poslanec Národního shromáždění za lidovou stranu Stanislav Broj z Volduch na Rokycansku, který měl na celém Plzeňsku velkou autoritu.

Od jara 1948 probíhaly v celém Západočeském kraji kádrové čistky, které zasáhly v některých obcích jak některé funkcionáře MNV, tak špatně hospodařící a režimu nepohodlné rolníky.

Na podzim 1948 se prohloubily zásobovací potíže, mnoho příznivců předúnorové politiky KSČ tak prožívalo velké rozčarování. Panoval velký nedostatek masa a tuků, lidé si stěžovali, že taková bída nebyla ani koncem války.⁶⁶ Noví osídlenci se obávali vypuknutí války a návratu Němců. Převážná většina rolníků protestovala proti vysokým dodávkovým povinnostem. Kvůli neochotě zemědělců přistoupit na vysoké dodávky byly prováděny stále častější hospodářské kontroly usedlostí.

Reakce režimu na sebe nenechala dlouho čekat a na říjnovém plénu předsednictva

⁶⁵ tamtéž

⁶⁶ Topinka, J.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955 in *Minulostí Západočeského kraje*, s. 410

ÚV KSČ zareagoval výzvou k „omezování a zatlačování kapitalistických živlů na vsi“. Na základě této výzvy se začala realizovat naprostá ekonomická likvidace velkých a středních zemědělců a vybudována socialistická velkovýroba.

Dne 10. března 1949 proběhla v Praze porada krajských tajemníků KSČ, kde byl přijat jednotný postup na vesnici.⁶⁷ Za Plzeňsko se jí zúčastnil krajský tajemník Hanuš Lomský. Direktivy, které zde vydal předsedající tajemník ÚV KSČ Rudolf Slánský obsahovaly i pokyny pro krajské zástupce pro zakládání JZD tam, kde již existuje strojní družstvo, dále v obcích, kde jsou ostatní samosprávná družstva a nakonec v obcích, kde podobná sdružení chybí. Na základě těchto pokynů nechal Lomský rychle vyškolit stovky instruktorů pocházejících z okresních družstevních rad, sekretariátů strany a ONV. Otázka JZD se měla nejdříve probrat v místních organizacích KSČ.

O tom, jak byla tato akce neúspěšná svědčí Zpráva Krajského akčního výboru Národní fronty v Plzni pro Ústřední akční výbor Národní fronty v Praze o zakládání JZD v okresech Blatná, Domažlice, Horš. Týn, Klatovy, Plasy, Přeštice, Rokycany, Stříbro, Sušice a Stod:

„Dosavadní způsob provádění akce ustavování přípravných výborů JZD a uvědomovacích projevů se ve značné míře neosvědčil. Bylo proto upuštěno od pořádání veřejných schůzí v širokém měřítku a nadále tato akce bude prováděna výběrově, a to ve formě školení a přesvědčování.

Z dosavadních zkušeností je patrné, že zemědělci se dívají na JZD velmi nedůvěřivě a vyčkávají s utvořením tohoto družstva, jak se osvědčí.

V mnohých případech JZD zásadně odmítají, že se jedná o kolektivizaci půdy a dochází i k bouřlivým výstupům na veřejných schůzích, které pravděpodobně jsou záměrně organizovány některými velkými zemědělci v obci. K těmto výstupům připojují se i příslušníci KSČ, zejména i drobní zemědělci. Místy věc pokazili i někteří soudruzi referenti, kteří neměli sami o JZD jasno. Za tím účelem bude provádět KSČ novou a stálou uvědomovací akci ve formě školení při členských a výborových schůzích venkovských organizací a bude tak vesnici pro JZD získávat.⁶⁸

67 tamtéž, s. 411

68 Junčková – Pšeničková.: Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství – Vznik JZD 1948 – 1949, Praha 1995, s. 124

4.3. První fáze kolektivizace - nesplněná očekávání

Překvapující je, že těmi, kteří váhali či odmítali vstoupit do JZD bylo velké množství komunistů. Koncem roku 1949 bylo z celkového počtu členů JZD na Plzeňsku 1539 členů KSČ a 419 bezpartijních.⁶⁹

Tam, kde se JZD podařilo ustavit, tvořili členové KSČ většinu členstva. Jak je zmíněno ve Zprávě hlavními příčinami neúspěchu byl odmítavý postoj většiny zemědělců a v některých případech i nedostatečná informovanost agitátorů pro JZD. Schůze, na které agitátoři svolávali všechny rolníky probíhaly bouřlivě, zvláště pokud se u referentů projevily slabé znalosti o zemědělství. Po marném vysvětlování se tak uchýlili k arogantnímu chování a nátlaku a někteří dokonce narovinu přítomným rolníkům oznámili, že půjdou do JZD, ať chtějí, nebo ne. Řada agitátorů byli dělníci, kteří měli k rolníkům neskrývané antipatie. Rovněž se ukázalo, že řada referentů nechápe význam JZD a není schopno reagovat na otázky s tím související.

Jinde, jako například na Sušicku, Klatovsku, Horažďovicku a Blatensku, odmítali rolníci, jejichž rody zde hospodařily často po staletí, JZD ze zásady a také kvůli tomu, že akci řídí komunistická strana.⁷⁰ Na Sušicku dokonce nestraníci a členové nekomunistických stran odepřeli svou účast na agitaci.

Během jara 1949 se jasně prokázala tendence, která bude pro další vývoj kolektivizace na Plzeňsku rozhodující: poměrně rychlejší a snadnější postup zakládání družstev v pohraničních oblastech a velká zdrženlivost, nebo přímo averze k JZD v oblastech vnitrozemských.

Statistika z konce května 1949 to zcela jasně potvrzuje:

z 68 družstev a přípravných výborů v kraji se jich nejvíce ustavilo na Stříbrsku (21) a Horšovotýnsku (11).⁷¹

Někdy do družstev vstoupili dobře hospodařící osídlenci s ideály společného

69 Topinka, J.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955 in *Minulostí Západočeského kraje* XLI/I, s. 412

70 tamtéž

71 Topinka, J.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955 in *Minulostí Západočeského kraje* XLI/I, s. 413

hospodaření a v očekávání materiálních výhod, stále častěji však vstup do družstev zvolili méně úspěšní či schopní jako záchranu před úpadkem.

Nepříznivým rysem družstev založených během prvních 3 let první fáze kolektivizace byla jejich výrazná menšinovost. Celkový počet 68 JZD na Plzeňsku zahrnoval pouze desetinu veškeré půdy v obcích, ve kterých vznikla.⁷² Tři čtvrtiny JZD ustavených do konce roku 1949 vznikly v obcích, kde již před rokem 1948 působilo nějaké družstvo. Jen třetina JZD v této době překročila ke společným osevům a rozorávání mezí.

K tomu docházelo v této době spíše v pohraničí, kde v členstvu převládali komunisté.

Koncem května 1949 vydalo ministerstvo zemědělství vyhlášku o výkupu mechanizačních prostředků od samostatně hospodařících rolníků. Samotný výkup byl zahájen na podzim 1949 a byl prováděn u všech rolníků bez ohledu na výměru. Odebírány byly nejen traktory, ale i motory jako pohonné agregáty pro stroje. Výkup prováděli zaměstnanci strojních stanic za asistence SNB, protože stroje často rolníci odmítali vydat. Nucený výkup strojů tak měl na ustavení družstev negativní vliv.

Do jara 1950, kdy byl prodej z větší části dokončen, přišli rolníci na Plzeňsku celkem o 1698 traktorů, samovazačů, mlátiček a jiných strojů.⁷³ Násilný výkup přispěl ke snížení výroby a k prohloubení negativního postoje rolníků ke kolektivizaci. Rok 1950 zahájilo únorové zasedání ÚV KSČ, kde byl pro další vývoj kolektivizace nejdůležitějším příspěvkem Slánského referát o združstevňování vesnice. Slánský vyzval k dalšímu rozsáhlému zakládání družstev, ale také k předchodu těch méně vyspělých k vyšším formám hospodaření. Dále vyzýval k přechodu méně vyspělých k vyšším formám hospodaření.

Vytvořily se tak čtyři typy JZD, z nich se třetí a čtvrtý řadily mezi nejpokročilejší. Dle sovětského vzoru se družstva řídila plánem výroby, pracovní výkony se normovaly, část z výnosů se přidělovala do tzv. nedělitelného fondu, který pokrýval nutné výdaje (na osiva, stroje, údržbu aj.), zbytek se rozděloval družstevníkům ve formě pracovních jednotek, které člen obdržel až koncem roku, do té doby dostával

⁷² tamtéž

⁷³ Topinka, J.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955 in *Minulostí Západočeského kraje* XLI/I, s. 414

jen malé zálohy. Za jedinou pracovní jednotku se také mohla vydávat celodenní úmorná práce, např. za posekání hektaru obilí kosou dostal žnec jen 0,24 pracovní jednotky. Pro tento nízký výdělek si družstevníci většinou ponechávali tzv. záhumenky. Většinou se jednalo o výměry kolem půl hektaru, v pohraničí i více.

První přehled JZD na Plzeňsku podle typů je z roku 1950.

V prosinci tohoto roku dosáhl počet JZD v kraji na 417 s počtem 10 745 členů. Do družstev tak vstoupila přibližně pětina všech rolníků.

Nejvyšší typy družstev se až na výjimky vyskytovaly výhradně v pohraničí. Provozní řád III. typu přijalo deset družstev a nejpokročilejší IV. typ přešla první 3 JZD: Poběžovice na Domažlicku, Jezerce na Stříbrsku a Třískolupy na Tachovsku.

74

V průběhu roku 1950 a hlavně v roce 1951 se plně projevíly důsledky předchozího postupu při zakládání družstev a při dalších akcích, zaměřených na perzekuci soukromě hospodařících rolníků. Došlo k ekonomické a sociální krizi, o které hovoří i tajné situační zprávy okresních prokuratur.

Příčinami této krize bylo rychlé zakládání družstev bez odborné ekonomické pomoci, bez spolehlivé organizace, výměna schopným lidí za osoby méně schopné, politicky motivovaná likvidace dobrých hospodářů, nesmyslné plánování, nedostatečná péče o půdu i dobytek, malé výnosy a tím i příjmy.

Nejhůře se tato krize projevila v okresech, kde bylo ustaveno nejvíce JZD. V pohraničí opět vznik nových družstev i přechod na jejich vyšší typy dopadl relativně dobře. Zatímco ve vnitrozemí stejně jako v roce 1949 odmítal větší počet rolníků vstup do družstva a ti, kteří se nechali donutit k ustavení JZD z nich často vystupovali a v důsledku špatné finanční situace způsobené nevyplácením záloh za pracovní jednotky si zvolili odchod do továren. Další stovky pracovníků odcházely ze zemědělství jako zimní brigádníci do továren, kde byli v některých odvětvích motivováni i náborovým příspěvkem a na jaře už se na venkov nevrátili, protože plat v průmyslu několikrát přesahoval výdělků v zemědělství.

Počet pracovníků v zemědělství se v letech 1949 – 1952 na Plzeňsku snížil o 22 501 osob, to je téměř o čtvrtinu původního stavu. Na jednoho zemědělce tak připadalo v kraji na 15 – 20 ha na osobu, to byl čtyřnásobek průměru českých krajů.

74 Topinka, J.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955 in *Minulostí Západočeského kraje* XLI/1, s. 416

Volyňští Češi v některých pohraničních okresech do JZD vůbec nechtěli a když se je podařilo donutit, na ustavující schůzi zvolili nejvyšší typ JZD a jejich mluvčí prohlásili, že přišli do Československa hospodařit samostatně a ne budovat kolchozy, ze kterých v Sovětském svazu utekli.

Na červnovém zasedání ÚV KSČ roku 1951 museli straniční funkcionáři konstatovat, že kolektivizace se oproti roku 1950 výrazně zpomalila a jednotná družstva ani státní statky nespĺnily očekávání. V důsledku toho byl sám ministr zemědělství Július Ďuriš zbaven funkce. V dubnu tohoto roku byla vyhlášena první pětiletka a bylo otázkou, zda socialistické zemědělství zvládne její úkoly.

Komunisté si nepřipouštěli, že by vinu za stav zásobování nesla samotná kolektivizace a naopak viděli řešení v jejím dalším urychlení. Dle pokynu stranického vedení z prosince 1951 byl do března 1952 vypracován návrh Usnesení strany a vlády o upevnění a dalším rozvoji JZD.

Státní i stranické orgány se podle něj měly soustředit na zlepšení ekonomiky JZD, lepší organizaci a odměňování a zejména na další získávání rolníků do družstev prostřednictvím přesvědčování.

Na Plzeňsku i v jiných krajích se v červenci 1952 znovu objevili agitátoři. Na každém okrese jich působilo několik desítek. Nejvíce jich bylo vysláno na Klatovsko a Rokycansko, kde se v každém okrese podařilo do konce žní založit kolem 20 JZD. Do této doby patřilo Klatovsko s Horažďovicem k okresům s nejmenším počtem družstev, v každém z nich jich existovalo pouze 8.

Koncem června 1952 tak vykazoval kraj 392 JZD, z toho 48 I. typu, 103 II. typu, 217 III. typu a 24 IV. typu.⁷⁵ Z toho je patrné, že se z větší části zakládala družstva II. typu, s rozoranými mezelemi, ale soukromou živočišnou výrobou. Na vyšší typy měla přejít od nového roku, případně později. V JZD se ocitla více jak polovina půdy v kraji. Bez započítání půdy státních statků, zůstávaly v soukromých rukou více než dvě třetiny půdy.

V okrese Klatovy přibýlo v roce 1952 po rozsáhlé kampani celkem 35 JZD. Při náborové kampani docházelo k hrubému nátlaku na rolníky, agitátoři byli neodbytní, pořádali veřejné schůze, nebo navštěvovali některé rolníky doma, v některých případech dokonce odmítali opustit obec, dokud v ní nebude založeno

75 Topinka, J.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955 in *Minulost Západočeského kraje* XLI/I, s. 429

družstvo. Během října proběhlo po aféře s článkem v plzeňské Pravdě o pronikání kulaků do družstev na Klatovsku šetření, které prokázalo, že Klatovsko postupovalo v kolektivizaci tak rychle proto, že se do družstev někdy hlásily i celé vesnice. Rolníci často odmítli vstup do JZD, pokud do něj nevstoupí nejlepší hospodáři, kterým důvěřovali.

Krajský výbor po vyhodnocení šetření konstatoval, že do družstev vniklo na 45 tzv. kulaků také vinou agitátorů z průmyslových závodů, kteří si nezjistili sociální rozvrstvení vesnice a nutili do družstva šmahem každého. Svou úlohu údajně i sehrálo diktátorské vystupování některých předsedů a tajemníků MNV a lhostejnost místních stranických funkcionářů, vesměs bývalých sociálních demokratů. Sedláky, kteří odmítli podepsat přihlášku, předávali straničtí funkcionáři soudům, aby je bez jakýchkoli důkazů uvěznil a následně si stěžovali, že je benevolentní soudci osvobozují. Až do jara 1953 se funkcionáři na Klatovsku věnovali tomu, že sedláky z družstev postupně vyháněli.

V roce 1953 se plně projevil žalostný stav hospodaření velké části družstev, ale i u všech státních statků na Plzeňsku. Především v některých vnitrozemských družstvech byla situace odlišná. Družstva, která vznikla skutečně z dobrovolné iniciativy a měla štěstí na dobrý kolektiv a lidi schopné řídit velký podnik. Jako další „vzorné družstvo“ z Plzeňska byl často medializován brnířovský Ranč na Domažlicku. Do Brnířova přijížděly z celé republiky zájezdy rolníků, aby zde nasbíraly zkušenosti. JZD zde vzniklo v roce 1946 původně jako zemědělské výrobní družstvo pěti místních rolníků pod názvem „Ranč“. Začátkem roku 1951 se transformovalo v jednotné zemědělské družstvo. Hospodařilo na 180 hektarech a patřilo k družstvům s relativním dostatkem pracovních sil. Sdružovalo 11 zemědělských závodů, většinou střední rozlohy, mimo JZD zůstávalo 9 všesmes drobných závodů. Družstevníci nevlastnili záhumenky, ale dostávali vyšší naturálie přímo ze společné výroby. Odměňování byly formou hodinové mzdy, pracovní jednotky zde do roku 1952 neexistovaly, resp. přidělovali všem stejně.⁷⁶ Družstvo si pronajalo desítky hektarů v dřívějším okupovaném pásmu a zde hospodařilo, aniž by vykazovalo množství pozemků a respektovalo úřady stanovený plán. Brnířovští družstevníci tak logicky nemuseli odvádět povinné dodávky.

76 Topinka, J.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955 in *Minulostí Západočeského kraje* XLI/I, s. 434

Rozdíly mezi vesnicemi a družstvy v Plzeňském kraji a v celé republice byly značné.

Zemědělské družstvo v pohraniční městě Poběžovice, patřící mezi favority, získalo v roce 1950 pohár nejlepšího JZD v celostátní soutěži. Oproti ostatním JZD mělo výrazný náskok. Společně zde hospodařili všichni zemědělství osídlenci od roku 1949, většina z nich s maximálně 13 ha, většina z nich byla členy KSČ. V roce 1950 pak svedli i dobytek do společných stájí a pravděpodobně jako první v republice začali stavět velkokapacitní kravín pro 200 kusů dobytka. Zde se prokázaly všechny negativní důsledky socialistické hospodaření a nesmyslnost centrálního plánování.

Neúspěchy první vlny kolektivizace se obrátily i proti těm, kteří měli dle představ nejvyšších funkcionářů KSČ být hlavními organizátory a propagátory zakládání družstev. Stav politické „neuvědomělosti“ velké části předsedů MNV i poslanců pléna od samotného počátku kolektivizaci iritoval vrcholné stranické funkcionáře.

V roce 1950 proto spustili tzv. reorganizaci MNV, pod kterou se skrývala velká kádrová čistka mezi místními poslanci a funkcionáři, kteří ideu kolektivizace nesdíleli.

V Plzeňské kraji díky tomu k 1. červenci 1950 klesl podíl sedláků nad 15 ha v plánech z 6,1 % na pouhých 1,2 % a posílil naopak počet dělníků.

Kromě hlavní úlohy v agitacích pro jednotná zemědělská družstva, kterou hrály okresní výbory KSČ, ONV a jejich tajemníci, zde byly další instituce s nezanedbatelnou rolí.

Agitační skupiny se většinou skládaly z funkcionářů strany a ONV, kteří je často vedli, ale jejich členy se stávali někdy i proti své vůli další lidé ze složek tzv. Národní fronty. Šlo tedy o členy dalších politických stran sdružených v Národní frontě. Členy agitační skupiny se stávali i členové zájmových spolků jako byli rybáři, myslivci, výbory žen, nebo odbory apod.

V agitaci se občas angažovali i místní učitelé, kteří někdy do družstva jako bezzemci vstupovali a vedli zde účetnictví. Pokud byli zvláště aktivní, nebo je k tomu donutil školský odbor ONV, zneužívali k agitaci i děti..

Bylo tomu tak např. na Klatovsku, žáci dostali za domácí úkol přesvědčovat své rodiče o správnosti vstupu do JZD.⁷⁷

77 SokA Klatovy, ONV Klatovy, zápis z rady 30.5.1952

Svou úlohu během kolektivizace sehrála i katolická církev. Zejména v tradičních religiózních oblastech jako bylo Klatovsko, Horažďovicko, nebo Sušicko.⁷⁸ Komunistický režim se snažil pro svou kolektivizační propagandu využít vlivu církve v některých regionech kraje. Režim se snažil vliv církve omezit, např. vyhlášením nedělních brigád. Církevní tajemníci po farářích pravidelně požadovali, aby z kazatelny pravidelně agitovali pro JZD. Bylo pak na každém faráři, jak se zachoval, někteří odmítli, někteří alespoň vyzývali rolníky k plnění státních dodávek. Vyskytly se i případy, kdy faráře, kteří se příliš často stýkali se sedláky a neskrývali před svými farníky negativní názory na kolektivizaci nechali biskupství na nátlak církevních tajemníků přeložit.

Velmi výjimečně se objevili i kněží, kteří vyzývali ke vstupu do JZD a farář ze Starého Rožmitálu šel dokonce osobně příkladem. Stal se členem tamějšího družstva kde vedl účetnictví a ještě o svém činu zaslal popularizující článek do regionálního tisku⁷⁹

4.4. Rozpad družstev – zlomový rok 1953

Po Stalinově a Gottwaldově smrti na jaře 1953 konečně došlo k jistému politickému uvolnění v celé střední Evropě. Na východním Slovensku se začala ekonomicky hroutit první zemědělská družstva. Protestní hnutí v Maďarsku a východním Německu vnímali zdejší rolníci jako další impuls pro změnu československých poměrů. Měnová reforma v ČSR a neúnosné poměry i politické naděje posílily proud hromadnějšího vystupování z družstev. Mnozí rolníci doufali, že se režim zlepší natolik, že jim umožní návrat k soukromému hospodaření.

Při návštěvě stavby klíčavské přehrady dne 1. srpna 1953 přednesl nový prezident republiky Antonín Zápotocký svůj zásadní projev, který odstartoval další vlnu odchodů z družstev.

Zápotocký se vyjádřil k tomu, že zakládání družstev administrativní cestou nepomůže a přesto, že varoval před rozpouštěním družstev, připustil, že nikomu v

78 Topinka, J.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955 in *Minulostí Západočeského kraje* XLI/I, s. 442

79 Topinka, J.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955 in *Minulostí Západočeského kraje* XLI/I, s. 442

odchodu bránit nebude.

Mezi rolníky měl projev velký ohlas, domnívali se, že se družstva budou rušit. Samotný Zápotockého projev, ale nebyl hlavním impulsem pro rozpad družstev.

Výstupy z družstev začaly už na jaře a způsobila je často katastrofální ekonomická situace mnohých družstev. Tendenci k rozpadu projevovala nejen družstva II. typu, která se např. na Sušicku rozpadla všechna, ale i družstva III. typu, kterých zaniklo téměř stejné množství.⁸⁰ Do poloviny srpna bylo na centrálních úřadech podáno 626⁸¹ odhlášek z Plzeňska, to bylo nejvíce z celé republiky.

Do konce roku 1954 skončilo svou činnost celkem 150 družstev. Družstva opustilo celkem 5 659 rolníků, hlavně na Domažlicku a Stříbrsku. Nejvíce se rozpadl dotkl okresů, kde se používal největší nátlak. Na Sušicku se rozpadlo 21 družstev, na Klatovsku 19.⁸² Teprve od začátku roku 1955 začal počet odhlášek slábnout a během první poloviny tohoto roku se zatavil.

Pod vlivem ekonomických reforem Nového kurzu v Sovětském svazu po Stalinově smrti, začala i československá vláda pracovat na analýze a řešení kritické situace v zemědělství a celém hospodářství. Vznikl tak program s názvem Srpnové teze. Ty nabyly oficiální podobu ve vládním prohlášení z 15. září 1953. V oblasti zemědělství navrhovaly vyšší investice, úvěry, poskytovaly výrazné slevy na práce snižovaly povinné dodávky a zvyšovaly výkupní ceny. Malí a střední soukromí rolníci mohli nakupovat stroje a hnojiva. Finanční pomoc začala tzv. dvanáctikorunovou akcí. Všem družstvům, ve kterých nedosahovala hodnota pracovní jednotky 12 korun, poskytl stát takovou podporu, aby mohla vyplácet odměnu alespoň v této minimální výši. Na podzim 1953 mohlo jen 212 JZD v kraji Plzeň (asi čtvrtina všech) vykázat příjem na jednu pracovní jednotku větší než 12 Kč v nové měně, což byla hranice mezi podprůměrem a průměrem, z toho pouhých 32 JZD dokázalo přesáhnout nadprůměrných 20 Kč za jednotku.

Soukromým rolníkům stát sice dal relativní volnost, ale jen na čas. Brzy opět vůči nim uplatnil represivní postup. Především úřady opět přitvrdily při neplnění dodávek a vystupování z družstev. Zapojily se i okresní národní výbory a vrátily se

80 Topinka, J.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955 in *Minulostí Západočeského kraje* XLI/I, s. 456

81 tamtéž

82 Topinka, J.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955 in *Minulostí Západočeského kraje* XLI/I, s. 457

k častějšímu udělování správních pokut za neplnění dodávek.

Nechť mnoha soukromých rolníků vůči režimu se projevila v rovině politické. V květnu 1954 proběhly první volby do národních výborů od převzetí moci komunisty. Přesto, že je nelze označit za svobodné, podíl těch, kteří se odvážili hlasovat proti navrženým kandidátům Národní fronty nebyl zanedbatelný. Na Plzeňsku nejvíce propadli právě kandidující komunisté v malých obcích do 400 obyvatel, kde nebylo zvoleno 658 kandidátů.

5.0. Kolektivizace v Žihobcích, předpoklady, průběh, důsledky

5.1. Historie obce, hospodářské podmínky a geografická poloha

Pod heslem *Žihobce* (pův. Živohybici) v Místopisném slovníku království českého najdeme: „*far. ves u Sušice, kterou daroval kníže Břetislav 1045 klášteru Břevnovskému. Ve 14. stol. byly tu farní kostel a tvrz. Držiteli obou byli vladykové z Kadova nebo ze Žihobce jejich potomci zvali se Apolonové. V 17. stol. střídaly se tu cizí rody, od r. 1659 Iselínové. Roku 1709 byly prodány Janovi Filipovi z Lamberka, biskupu Pasovskému a patřily pak k Žichovicům. Fara po r. 1623 zanikla, obnovena 1788*“.⁸³

Dějiny zámku začíná Pamětní kniha (kronika) obce Žihobce, jejíž jedna část zahrnuje léta 1926 až 1939.

Jak je uvedeno výše, první zmínka je z roku 1045, kdy jsou „Živohybice“ zmiňovány jako majetek břevnovského kláštera. Roku 1462 byly Živohybice králem Jiřikem z Poděbrad darovány Janovi House řečenému ze Žihobce. Jan se králi zpronevěřil a tvrz Žihobce byla s nedalekým Frimburkem vypálena královskými vojsky. V 16. století Žihobce vystřídaly několik majitelů: Břetislava z Rožmberka, Jana Šťastného z Říčan, Krištofa Kocze z Dobrše. Majitel Žihobce Jaroslav Pinta z Bukovan a na Řetci se zúčastnil stavovského povstání a za trest mu byl majetek zkonfiskován a prodán Martinu de Hoef-Huertovi a postupně pak dalším majitelům, většinou z řad císařských vojáků a vojevůdců.

Sňatkem přešlo žihobecké panství do majetku rodu Iselinů a baron Ferdinand de Iselin nechal v roce 1688 postavit žihobecký zámek, který byl téměř v původní podobě zachován až do 20. stol.

V roce 1710 přešly Žihobce jako dalších 14 statků na Žichovicku koupí do majetku pasovského arcibiskupa knížete Jana Filipa z Lamberka. Z pozdějších majitelů panství z rodu Lamberků stojí za zmínku kníže Gustav Vilém, který se zúčastnil

83 Sedláček, A.: Místopisný slovník historický Království českého, Praha 1998, s. 1037

spiknutí proti císaři Ferdinandu (V.) I. „Dobrotivému“. Spiknutí bylo prozrazeno a Gustav Vilém, jehož slavným předkem byl i husitský vojevůdce Jan Sokol z Lamberka byl potrestán tzv. „Laufpassem“ nesměl se ženit a směl pobývat na jednom místě jen určitý čas. Pod vsí v Žihobcích postavil Gustav Vilém hospodářský statek, ve kterém bylo ubytováno zámecké služebnictvo.⁸⁴

5.2. Přírodní podmínky a geografická poloha

Obec Žihobce se nachází v kopcovitém terénu a prochází přes ní na všechny světové strany cesty spojující ji s okolními obcemi. Pozemky v okolí vesnice byly dříve většinou panské a pro nedostatek místa ke stavbě domů stavěly se domy těsně pohromadě a tvořily úzké uličky, nejvíce v severovýchodní části obce, zvané „Na Chalupách“.⁸⁵

„Obyvatelé se živí nejvíce polním hospodářstvím a řemesly. Před první světovou válkou odešlo odsud mnoho lidí do ciziny, hlavně do Vídně a Německa.“⁸⁶

Okolí Žihobce je hornaté a neposkytuje tak zcela příhodné podmínky pro zemědělství. Nejvyšší vrch v okolí, nacházející se na východ od obce nazývaný „Damičský“ leží v nadmořské výšce 784 m, dále vrch Blažnov 665 m a Bíreč má 605 m. Pole, louky a pastviny se nacházejí na stráních kopců, kterými protéká několik potoků. Všechny okolní vrchy, které se nacházejí severovýchodně a východně od obce jsou složeny z ruly a žuly (vrchy: Bíreč, Blažnov, Damičský vrch). Ostatní vrchy, hlavně směrem na sever a západ jsou z vápence (Hájky, Bouček, Březovec, Skalice, Plasy). U Podskalí jsou rozsáhlá naleziště hlíny, ze kterých cihláři vyráběli cihly a tašky ve čtyřech cihelnách.

Pole, položená vysoko na kopcích a stráních jsou kamenitá, málo úrodná. Niže položená jsou úrodnější, pěstuje se na nich obilí, hrách, čočka, vikev, řepa, zelí,

84 Pozdější statek z č. p. 92, který si v roce 1924 zakoupila rodina Prchalova z Kalenic

85 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]
URL:<http://www.portafontium.cz/>

86 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]
URL:<http://www.portafontium.cz/>

brambory, len, tuřín, mák.

*Louky se sekají dvakrát, někde také jen jednou do roka. Rolníci chovají koně, hovězí dobytek, chudí lidé kozy. Ovcí se chová velmi málo, místo toho se chovají velká hejna hus a slepic a dále králíci a holubi“.*⁸⁷

5.3. Spolkový, kulturní a politický život

Již před první světovou válkou byl v Žihobcích bohatý spolkový život.

V roce 1901 byl v obci založen divadelní spolek Tyl. Z dalších spolků v obci působily Záložní spolek Kampelička, Sbor dobrovolných hasičů, Národní jednota pošumavská, Tělovýchovná jednota Sokol, Osvětový sbor.⁸⁸

Národní jednota pošumavská

Národní jednota pošumavská byla zřízena pro svou činnost kulturní a hospodářskou. Její stanovy byly schváleny v r. 1885. První tábor lidu uspořádala v roce 1909 a zde byly předneseny projevy o politických potřebách venkova a budoucnosti českého národa. Finanční výtěžky z táborů lidu pořádaných jednotou sloužily např. k vybudování velmi pěkně vybavené knihovny, která se po r. 1918 stala součástí obecní knihovny. V obci v té době působilo více kulturních spolků, jejichž činnost se překrývala, proto se jednota omezila pouze na činnost hospodářskou. Její zásluhou tak obec získala mnohé zemědělské stroje, které jednota zapůjčovala jednotlivým hospodářům v obci.

V roce 1926 disponovala těmito stroji: mlátička, trieur, jetelová karka, luční brány, kultivátor, decimální váhy.

87 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]
URL:<http://www.portafontium.cz/>

88 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]
URL:<http://www.portafontium.cz/>

Divadelní spolek Tyl

Před založením spolku hrávali v Žihobcích divadlo studenti z okresu Sušice. První uvedenou hrou byl Služebník svého pána od F. V. Jeřábka⁸⁹. Zasloužil se o to, tehdy studující, František Procházka, pozdější řídící učitel měšťanské školy v Žihobcích. Do založení divadelního spolku Tyl bylo odehráno 14 her. V roce 1901 vznikl divadelní spolek Tyl. Hrál se v hostinci u Kojzarů, v zámeckém sále a v bývalém zámeckém skleníku. První hrou, kterou spolek sehrál byly Tylovy České amazonky aneb Česká vojna. Od vzniku spolku do roku 1926 odehrál spolek 176 her. Divadelní spolek měl velmi dobrou pověst díky vynikající režii a hrál svá divadelní představení ve všech okolních vesnicích. Ze svého výdělku přispíval i na dobročinné účely a podporu chudým. Za přispění obce zakoupil spolek v roce 1919 budovu bývalého zámeckého skleníku a získal tak vlastní divadelní budovu, ve které v roce 1926 zřídil nové jeviště. První zde odehraná divadelní hra byla „Morávková rodina na venkově“.

Žihobce se staly jednou z mála vesnic, které měly vlastní divadelní budovu. Poslední odehranou hrou spolku k příležitosti 70. výročí jeho založení byla Tylova hra Paličova dcera. Slavnou divadelní tradici dodnes připomíná divadelní maska, která je umístěna na současném znaku obce.⁹⁰

Členem spolku se stal i sedlák František Kojzar, který spolku věnoval i svou legionářskou šavli, kterou si přivezl z Ruska po návratu z 1. světové války. Rovněž jeho syn Jaroslav Kojzar a později i jeho manželka byli nadšenými divadelními ochotníky.⁹¹ Osudy rodiny Kojzarovy budeme ještě dále podrobněji sledovat.

Záložní spolek Kampelička

Žihobecký spořitelní a záložní spolek byl založen 1. října 1907. Mezi zakládající

89 Františka Věnceslava Jeřábka

90 Žihobce: historie divadelního spolku Tyl [cit. 2013-11-20]

<http://www.zihobce.eu/sdruzeni-a-spolky>

91 Z rozhovoru s panem Jaroslavem Kojzarem st. (1922) ze dne 26.4.2013, archiv autora

členy patřil i František Kojzar. Všichni členové pak složili příspěvek 10 Korun. Spolek zakoupil pokladnu, tiskopisy, knihy a razítka. Vklady v roce 1925 měly hodnotu 573 738 24 K.⁹²

Tělocvičná jednota Sokol

Byla založena jako pobočka Sokola v Sušici v září 1920. Přihlásilo se 31 mužů a 27 žen. Morální vzpruhu pro jednotu a velký finanční výtěžek přineslo okrskové cvičení, které se v Žihobcích konalo dne 5. června 1921. Spolu s divadelním spolkem Tyl a místní školní radou žádala tělocvičná jednota v roce 1924 o vyvlastnění budovy zámeckého skleníku, aby mohl být přestavěn na divadelní budovu. V roce 1925 tak vznikl spor o to, kdo z těchto tří spolků bude budovu vlastnit. Vlastníkem budovy byl ustanoven divadelní spolek Tyl, který Sokolu a místní škole zaručil bezplatné právo užívání.⁹³

5.4. Žihobce v období od 1. sv. války, do roku 1945

První světová válka

Před válkou byl v obci klid. Lidé si vzájemně pomáhali, nerozdělovaly je ani politické, nebo náboženské odlišnosti.

Ještě před vyhlášením války Srbsku byla dne 26. července v Žihobcích vyhlášena mobilizace. Jako záložník 29. zeměbranceckého pěšího pluku v hodnosti desátníka narukoval do rakousko-uherské armády i František Kojzar.⁹⁴

Stále přicházely nové a nové výzvy, které povolávaly do vojenské služby další a další záložníky. Obec byla téměř vyliďněna, na polích pracovali jen ženy děti a

92 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]
URL:<http://www.portafontium.cz/>

93 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]
URL:<http://www.portafontium.cz/>

94 VÚA, f. Sbíрка kmenových listů, Poslužný list Františka Kojzara/archiv autora

starci, nastala velká dražota. Z bojišť přicházely zprávy o tom, kdo z místních odvedenců padl, byl raněn, nebo upadl do zajetí. Z kroniky, ze seznamu zajatých se dovídáme i o zajetí Františka Kojzara i o jeho vstupu do čs. legií v Rusku.

Celkem bylo ze Žihobce povoláno do první světové války 79 mužů, z nichž 13 padlo, 7 bylo zajato a 9 vstoupilo do čs. legií.⁹⁵

5.5. Období mezi světovými válkami

V období po první světové válce se zde většina obyvatelstva živila především zemědělstvím a řemeslem. Před první světovou válkou odsud odcházelo mnoho místních obyvatel do ciziny za prací, zejména do Německa a do Vídně.

V obecních volbách v r. 1919 zde Republikánská strana (agrární) získala 99 hlasů a strana Maloročníků 322 hlasů. Starostou byl zvolen František Vaněk ze strany maloročníků.

Jak neuvěřitelná dražota nastala v letech 1919 – 1921 je místním kronikářem demonstrováno na příkladu hospodaření místního sedláka Františka Kojzara z č. p. 1. Ten v roce 1921 koupil koně za 25 000 Korun a v roce 1922 je prodal jen za 5 600 Korun.⁹⁶

Dle sčítání lidu z roku 1921 bylo v Žihobcích 601 obyvatel.⁹⁷

V roce 1921 obec koupila místní zámek od šlechtického rodu Lamberků.

V roce 1923 se konaly obecní volby, ve kterých zvítězili Maloročníci s počtem 116 hlasů, dále Domovina 89 a Republikánská strana získala 76 hlasů.⁹⁸

95 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]

URL:<http://www.portafontium.cz/>

96 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]

URL:<http://www.portafontium.cz/>

97 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]

URL:<http://www.portafontium.cz/>

98 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]

URL:<http://www.portafontium.cz/>

V roce 1924 došlo k parcelaci Žihobeckého velkostatku. Před parcelací měl velkostatek 141 ha 62 a 79 m².

Zbytkový statek o výměře 61 ha, 85 a, 85 m² byl přidělen Janu Prchalovi, sedlákovvi z Kalenic. Osudy rodiny statkáře Jana Prchala budeme v dalších kapitolách podrobně sledovat.

V obecních volbách v listopadu 1927 zvítězila Čsl. republikánská strana a domovina se 116 hlasy, další v pořadí byla Jednota malozemědělců, domkářů, živnostníků a pracujícího lidu se 108 hlasy, dále Československá strana lidová získala 49 hlasů, další v pořadí Čsl. živnostensko obchodní strana 26 hlasů, Strana chalupníků, domkářů a veškerého pracujícího 15 hlasů⁹⁹.

V prosinci 1928 se konaly volby do okresního a zemského zastupitelstva.

Volby do okresního zastupitelstva vyhráli Čsl. nár. socialisté (99), další v pořadí byli Republikáni (86) a třetí Lidovci (59)¹⁰⁰.

V současně proběhlých volbách do zemského zastupitelstva zvítězili Republikáni (90 hlasů), na dalším místě byli Nár. socialisté (86) a Lidovci (59).¹⁰¹

Výsledky parlamentních a senátních voleb v roce 1929 dopadly takto:

Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu obdržela 142 hlasů, Národní socialisté 91 hlasů, Lidová strana 45 hlasů, sociální demokraté 27 hlasů, Živnostenská strana 16 a Národní demokraté 5 hlasů.¹⁰²

Při volbách do obecního zastupitelstva v roce 1931 zvítězili místní fašisté a starostou obce byl zvolen roľník František Kojzar, z č. p. 1. Byl, ale na dobu 6. týdnů vzat do soudní vazby a v červnu 1932 konaly se nové volby a starostou v nich byl zvolen Karel Kovařik. V roce 1934 nebyl podle nového výnosu potvrzen dosavadní starosta, a proto byly v květnu provedeny nové volby do obecního zastupitelstva. Starostou byl zvolen Václav Zíbar. Mezi radní s funkcí náměstka byl

99 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]

URL:<http://www.portafontium.cz/>

100 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]

URL:<http://www.portafontium.cz/>

101 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]

URL:<http://www.portafontium.cz/>

102 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]

URL:<http://www.portafontium.cz/>

zvolen za agrární stranu¹⁰³ Jan Prchal, statkář z č. p. 92. Část členů výboru zůstala ve stejném složení podle výsledků voleb z roku 1931. Václav Zíbar, zdejší obuvník, se jako starosta zasloužil o opravy zdejších velmi špatných cest a velmi podporoval místní rolníky.

Ve volbách do poslanecké sněmovny v roce 1935 zvítězila v obci fašistická strana s počtem 148 hlasů, do senátu získala 129 hlasů. Druzí se umístili republikáni s počtem 75 a 73 hlasů, dále sociální demokraté 46 a 38.¹⁰⁴

V prosinci 1936 byla v Žihobcích ustavena civilní protiletectká obrana. Jejím velitelem se stal učitel. R. Pešek a zástupcem velitele Fr. Kojzar.

Z roku 1939 pochází záznam v obecní kronice týkající se výběru pozemku vhodného pro stavbu nové budovy újezdni měšťanské školy. V únoru 1939 byla ustanovená komise, která si obhlídla oba navrhované pozemky. Pozemek Jana Prchala byl uznán za vhodnější. Komise tedy usilovala o výměnu Prchalova pozemku s pozemkem obecním. Několik občanů celou výměnu nesmyslnými námitkami zkazilo.

Ke dni 20. dubna 1939 bylo dekretem státního prezidenta Emila Háchy jmenováno 50 členů výboru Národního souručenství. Místním vedoucím byl jmenován sedlák Josef Železný. Okresním vedoucím NS se stal František Kojzar.

Kronika obce Žihobce v období let 1939 – 1945 nebyla pravděpodobně vedena, nebo se nezachovala. Z vyprávění pamětníků víme, že obec byla osvobozena americkou armádou a američtí vojáci byli také ubytováni v domech místních obyvatel.¹⁰⁵

Jak vzpomíná Ludmila Maňhalová: „bydleli u nás na statku dva starší Američani, kolem třiceti let. Jeden z nich se jmenoval Jimmy“. Jeho celé jméno je zaznamenáno na dochované fotografii z oslavy dožínek v Žihobcích ze srpna 1945, kde je zachycen spolu s babičkou Ludmily Maňhalové, Terezií Prchalovou a strýcem Václavem Prchalem.¹⁰⁶ „Sami děti neměli, proto si mě i mou sestru Boženku velice

103 Ze vzpomínek Jaroslava Kojzara st., rozhovor ze dne 7.11.2013, archiv autora

104 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]
URL:<http://www.portafontium.cz/>

105 Rozhovor s Ludmilou Maňhalovou, roz. Prchalovou ze dne 15.11.2013, archiv autora

106 snímek z dožínek v srpnu 1945 se jménem Jimmyho Aurringtona na zadní straně, fotoarchiv autora

oblíbili. Po válce nám ještě posílali hračky a jiné drobnosti poštou“.¹⁰⁷

5.6. Léta poválečná

Ve volbách v roce 1946 zvítězila v obci Lidová strana se ziskem 135 hlasů, v pořadí druhá KSČ získala 102 hlasů, třetí Národní socialisté 68 hlasů.¹⁰⁸

Elektrifikace obce byla započata v červnu 1947. Pro tento účel bylo ustanoveno elektrifikační družstvo. Našlo se i hodně občanů, kteří byli proti elektrifikaci a nabádali ostatní občany, aby s elektrifikací také nesouhlasili. Práce byly přesto dokončeny a již před Vánoci byla uspořádána „posvícenská“. Elektrifikace byla jedním z měřítek posuzování technické vybavenosti a vyspělosti obce. V některých obcích byla provedena už mezi válkami, v některých brzy po druhé světové válce a v některých až v 50. letech, právě v souvislosti s kolektivizací venkova.

V roce 1947 je v kronice obce zmiňována účast školních dětí na sběru mandelinky bramborové. Zvýšený výskyt tohoto škůdce v poválečných letech pak byl propagandisticky využit v 50. letech. Na některých okresech Plzeňského kraje se snazší hubení tzv. amerického brouka stalo záminkou pro získání souhlasu ke scelování polí.

Po únoru 1948 byl i v Žihobcích utvořen akční výbor NF. Ten nařídil dosavadnímu předsedovi MNV, aby svou funkci složil a předal ji Františkovi Chalupnému z č. p. 55. Předseda MNV Josef Janda odmítl předání a funkci předsedy vykonával dál, přesto, že byl již předsedou fakticky jmenován jiný. Po důraznějším zákroku akčního výboru převzal pak dne 20. 3. 1948 tuto funkci Karel Kovařík č. p. 53.

107 Ze vzpomínek Ludmily Prehalové, rozhovor z března 2013, archiv autora

108 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]

URL:<http://www.portafontium.cz/>

V roce 1951 po veřejných schůzích a náborech zemědělců z obce do družstva byl ustaven přípravný výbor pro založení JZD. jehož členy jsou: Karel Kovařík, č. p. 53, Josef Froulík, č.p. 15, Sporka Jan č. p. 96, Vinický František č. p. 13, Schneedorfler Václav, č. p. 123. O Václavu Schneedorflerovi bude ještě v následujících řádcích řeč, neboť se jako pozdější člen JZD dostal do sporu se statkářem Františkem Prchalem.

V září 1952 bylo zažádáno o hospodářsko technickou úpravu půdy, která byla provedena.

Předsedou přípravného výboru byl zvolen Josef Froulík, z č.p. 15.

Poté, co Froulík v prosinci 1952 na funkci rezignoval, byl předsedou JZD zvolen Karel Kovařík, č. p. 53. a ještě v témže měsíci bylo rozhodnuto o přejití na třetí typ JZD.

V roce 1952 byla zahájena náborová akce do JZD na celém okrese Sušice. V srpnu byl uskutečněn nový nábor zemědělců pro vstup do družstva. Bylo získáno 9 nových členů a přistoupeno k založení JZD.

5.7.0. Největší hospodáři z obce v soukolí dějin

5.7.1. Statkáři - věrni sobě, půdě i vlasti.

Rodina Prchalova a její osudy v meziválečném a poválečném období

Rodina Jana Prchala (naroz. 1883 ve Volšanech¹⁰⁹) z Kalenic č. p. 1, který se v

109 Matrika narozených Římskokatolická farnost Malý Bor [cit. 2011-04-04]

URL: <http://actapublica.eu/matriky/plzen/>

roce 1909 oženil¹¹⁰ s Terezií Zemenovou (naroz. 1885)¹¹¹, dcerou sedláka z Kalenic č. p. 6, vlastnila statek s polnostmi, lesy a loukami o celkové výměře 20 ha. Jan Prchal po absolvování základní vojenské služby pracoval jako zaměstnanec panského dvora na statku v Kalenicích č. p. 1, jehož nájemcem byl Václav Polanka.¹¹² Prchal sloužil v 1. světové válce jako c. k. jízdní dělostřelec.¹¹³ Byl zkušeným a dobrým hospodářem. Janu Prchalovi a Terezii Prchalové (rozené Zemenové) se postupně narodili tři synové a jedna dcera. Nejstarším synem byl Stanislav Prchal, naroz. v r. 1910¹¹⁴, mladší František, naroz. 1913¹¹⁵, nejmladší Václav naroz. 1919¹¹⁶ a dcera Marie, naroz. 1917¹¹⁷.

První pozemková reforma znamenala pro obyvatele venkova výraznou změnu ve vlastnictví půdy. Chalupníci, nebo zemědělstí dělníci tak získali poprvé vlastní půdu, ale byla to i příležitost pro dosavadní střední rolníky i majetnější sedláky, jak získat ještě více půdy.

Jan Prchal vlastnil spolu se svou manželkou Terezií usedlost č. p. 6 v obci Kalenice spolu s 20. ha polí, luk a lesů. Kalenický velkostatek podléhal úplné parcelaci, a proto jej v roce 1924 Prchalovi vyměnili za zbytkový statek v Žihobcích, spadající pod bývalý velkostatek Žichovice-Rabí.¹¹⁸ Zbývající polnosti o výměře 40 ha byly dopláceny. Za rozdíl ve výměře směňovaných statků měli manželé Prchalovi doplatit 135 000 Kč a tuto částku postupně spláceli.

Rodina Prchalova, která v obci Žihobce zakoupila zbytkový statek, se rychle stala uznávanou součástí sousedské komunity v obci. Statkář Jan Prchal byl jako agrárník členem zastupitelstva obce a od roku 1933 rovněž členem školní rady.¹¹⁹

110 Matriční kniha Volenice, Kniha 20, O 1888 – 1911 [cit. 2011-04-10]
<http://digi.ceskearchivy.cz>

111 Matriční kniha Volenice, Kniha N 13, 1884 – 1899 [cit. 2011-04-10]
URL: <http://actapublica.eu/matriky/plzen/>

112 SoKa Strakonice, fond OÚ Strakonice, Fasc. 1181 Sčítací operáty ze sčítání lidu 1910/archiv autora

113 VÚA, fond Sbirka kmenových listů, Kmenový list Jana Prchala/archiv autora

114 MÚ Katovice, Kniha narozených farnosti Volenice, sv. XIV roč. 1910, str 14/archiv autora

115 MÚ Katovice, Kniha narozených farnosti Volenice, sv. XV, roč. 1913, str 60/archiv autora

116 MÚ Katovice, Kniha narozených farnosti Volenice, sv. XV, roč. 1919, str 45/archiv autora

117 MÚ Katovice, Kniha narozených farnosti Volenice, sv. XV, roč. 1917, str 21/archiv autora

118 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]
URL:<http://www.portafontium.cz/>

119 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]
URL:<http://www.portafontium.cz/>

František Prchal (1913), syn Jana Prchala, se po absolvování obecné a měšťanské školy vyučil truhlářem. V roce 1935 byl odveden k základní vojenské službě v československé armádě, jak je zmíněno v kronice obce Žihobce.¹²⁰ Sloužil u spojařů a v roce 1937 byl po ukončení služby jako voják převeden do zálohy.¹²¹ Jako poslední ročník záloh byl v září 1938 mobilizován a zažil tak v řadách československé armády velké odhodlání republiku bránit, ale i potupnou mnichovskou zradu.

František byl uznáván jako vynikající hospodář, který rozuměl jak rostlinné, tak živočišné výrobě. Vzhledem k tomu, že veterinární lékař nebyl přímo v obci, pokud měl některý z hospodářů nějaký problém s domácím zvířectvem, zavolaal vždy Františka Prchala. Pokud do obce přijel k nějakému zdravotnickému zákroku u domácích zvířat i veterinární lékař (zejména u hovězího dobytka), vyžadoval vždy Prchalovu asistenci.¹²²

Františkův starší bratr Stanislav Prchal absolvoval základní vojenskou službu u hraničářského pluku československé armády.¹²³ V listopadu 1935 se oženil s Františkou Železnou ze Žihobce.¹²⁴ Z manželství se narodily dvě děti. Stanislav krátce před narozením druhé dcery zemřel na tuberkulózu. Jeho manželka se znovu vdala a jeho dvě děti byly svěřeny do péče jejich babičce, Terezii Prchalové.

Václav Prchal se po absolvování obchodní akademie v Klatovech stal účetním filiálky Hospodářského družstva Plzeň v Žichovicích. V Žichovicích existovala svého času dvě družstva, Lidové a Hospodářské, která zajišťovala výkup zemědělských plodin a zásobování zemědělců sadbou, osivem a spotřebním materiálem, jako bylo např. uhlí. Václav Prchal spolu se svými rodiči a rodinou svého bratra žil na statku v Žihobcích v č. p. 92. Vstoupil do Selské jízdy, sboru Jana Sladkého Koziny, kde byl starostou agrárník a pozdější ministr obrany František Machník. Jako člen Selské jízdy se účastnil i pravidelných lidových slavností, např. dožíněk.¹²⁵ S určitou nostalgií a hrdostí můžeme konstatovat, že

120 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]
URL:<http://www.portafontium.cz/>

121 Fotoarchiv autora, nedatováno, soubor fotografií z vojenské služby Fr. Prchala

122 Ze vzpomínek Ludmily Maňhalové, roz. Prchalové, dcery Fr. Prchala

123 Fotoarchiv autora, nedatováno, snímek z vojenské služby Stanislava Prchala

124 MÚ Katovice, Kniha narozených farnosti Volenice, sv. XIV roč. 1910, str 14, záznam o narození doplněný o údaje o sňatku/archiv autora

125 Fotoarchiv Ludmily Maňhalové, album fotografií od p. Fialy ze Vsetína z let 1939-1942

heslo Selské jízdy: věrni půdě, sobě i vlasti pak celá rodina ve svých osudech přes četná příkoří naplnila.

Václav Prchal zemřel v roce 1947 na tuberkulózu. Jeho neteř, Božena Prchalová (1941) jej často navštěvovala a nakazila se od něj tuberkulózním zánětem mozkových blan, jehož následkem zcela ztratila sluch.¹²⁶

Marie Prchalová (1917) byla dána na vychování do kláštera školských sester de Notre Dam v Horažďovicích. Zde se naučila několika světovým jazykům, hře na hudební nástroje i ženským pracem.¹²⁷

Rodina Prchalova byla velmi vlastenecky založena. „Doma na stěně visel velký obraz Prahy, nad kterou byly portréty Tomáše Garrigua Masaryka, Jana Masaryka, Eduarda Beneše a Milana Rastislava Štefánika“.¹²⁸

Jan Prchal zemřel v lednu 1940¹²⁹ a jeho žena po něm v dědictví převzala i jeho polovinu statku, za manželova života vlastnila polovinu statku a nyní se stala majitelkou celé usedlosti i s přináležejícími polnostmi.

Hospodářství převzal jeho syn František Prchal (1913¹³⁰), který se v červenci 1939¹³¹ oženil s Boženou Kojzarovou (1915¹³²), dcerou sedláka Františka Kojzara ze Žihobce.

Na každoroční letní dovolenou na statku v Žihobcích a v jejich okolní krásné přírodě v letech 1939 – 1942 zde strávenou vždy rád vzpomínal i strýc Fiala ze Vsetína, který z těchto svých zážitků pořizoval bohatou fotodokumentaci. Ta byla později použita jako důkazní materiál při restituci majetku, neboť mimo jiné zachycovala i stroje a zvířata nacházející se na statku.¹³³

V roce 1945 byla dekretem prezidenta republiky potvrzena Terezii Prchalové držba statku.¹³⁴

126 Osobní archiv Ludmily Maňhalové, Zpráva ošetřujícímu lékaři vydaná v Masarykových domovech v Praze-Krči dne 8.11.1950 pro pacienta Boženu Prchalovou (nar. 23.6.1941)

127 Ze vzpomínek Ludmily Maňhalové, neteře, fotoarchiv Ludmily Maňhalové

128 Ze vzpomínek Ludmily Maňhalové

129 OÚ Žihobce, Kniha úmrtí, sv. X, roč. 1940, str. 69, č. ř. 1/fotokopie, archiv autora

130 MÚ Katovice, Kniha narozených Volenice, sv. XV, roč. 1913, str 60, poř. č. 31/fotokopie, archiv autora

131 MÚ Katovice, Kniha narozených Volenice, sv. XV, roč. 1913, str 60, poř. č. 31, přípis: „oddán v Žihobcích dne 27.7.1939 s Boženou Kojzarovou ze Žihobce č. 1/fotokopie, archiv autora

132 Kniha narození, OÚ Žihobce, KN XII, roč. 1915, str 10, č. ř. 3/8/fotokopie, archiv autora

133 Fotoarchiv Ludmily Maňhalové, snímky od p. Fialy ze Vsetína z let 1939-1942

134 Osobní archiv Ludmily Maňhalové, Dekret z r. 1945

V lednu 1947 byla na statek Prchalových přidělena maďarská rodina Šookyových. Otec Gejza Šooky (61 let) pracoval na statku jako krmič a jeho dva synové Gejza st. (25 let) a František (22 let) byli zaměstnáni jako kočí.¹³⁵

„Byli to moc hodní a slušní lidé a i přes jazykovou bariéru¹³⁶ jsme s nimi vycházeli velice dobře. Pocházeli z chudých poměrů a byli velmi skromní. I v nedostatku si dokázali poradit a důstojně žít. Když neměla paní Šookyová peníze na záclony, nakoupila si kreповý papír a z něj si je nastříhala. Jednou za čas jim tatínek povolil porazit si prase. Jak bývá v Maďarsku zvykem, udili celou kýtu a ta jim spadla do komína. Tatínek jim ochotně pomohl kýtu znovu zavěsit a vyudit. O žádném povýšeném chování, nebo vykořisťování vůči nim z naší strany nemůže být řeč.¹³⁷

Do kdy zmíněná rodina na statku Prchalových pracovala, není známo. Je ale pravděpodobné, že s nařízením o zákazu najímání námezdních pracovníků pro selská hospodářství museli být propuštěni. Jisté je, že v článku z roku 1956 *Zbavují se rádi kulaků*¹³⁸ už není „čeled“ zmiňována.

Dle tzv. scelovacího zákona¹³⁹ a zákona o revizi první pozemkové reformy¹⁴⁰ a podle vl. nařízení ze dne 7. ledna 1948, č. 1/48 Sb. podléhala veškerá zemědělská půda zbytkového statku Terezie Prchalové revizi pozemkové reformy, která vycházela ze stavu ke dni 8. července 1946. Evidovány byly i okolnosti nabytí majetku v první pozemkové reformě. Dle údajů Okresní hospodářské záložny v Sušici zbývalo Terezii Prchalové ke dni 12. července 1947 doplatit dluh 46 420 Kč jako přeplatek hodnoty při směně kalenického statku s 20 hektary za statek v Žihobcích s 62 hektary. Dle zákona o revizi pozemkové reformy, paragrafu 6, týkajícího se zbytkových statků, jednalo se zde o případ, kdy zemědělec (tj. Terezie Prchalová) na zbytkovém statku trvale osobně hospodařil a hospodaření bylo jediným zdrojem jeho obživy ke dni 8. července 1946¹⁴¹. Dle znění zákona podléhá proto statek revizi a na základě tohoto zákona byla Prchalová v písemné žádosti

135 Osobní archiv Ludmily Maňhalové, Výkaz půdy podle katastrálních území a přehled břemen pro zbytkový statek Žihobce čp 92 pro vlastníka Terezii Prchalovou

136 zpočátku mluvili pouze maďarsky, pozn. autora

137 Ze vzpomínek paní Ludmily Maňhalové, rozhovor z března 2013

138 Vpřed. Vesnické noviny Sušicka 1956, roč. 7, č. 11, 17.3., str. 1

139 Zákon č. 142/1947 Sb. ze dne 21. března 1948

140 Zákon č. 44/1948 Sb. ze dne 21. března O revizi první pozemkové reformy

141 Zákon o revizi první pozemkové reformy, § 6. Převzetí zbytkových statků, s. 17, Praha 1947

ministerstva zemědělství vyzvána, aby vyjádřila, na kterou z nemovitostí, určených k převzetí, uplatňuje nárok.

Jako důvody uváděla, že její syn Stanislav Prchal (1910)¹⁴² zemřel, zanechal po sobě dvě nezletilé děti a jeho manželka se znovu provdala a z nového manželství se jí narodily tři děti, o které se musí starat.¹⁴³ Dále spolu s ní hospodaří na usedlosti č. p. 92 i její syn František Prchal, o jehož tři děti se musí postarat z výtěžku hospodářství. Jak uvedla v žádosti pro Ministerstvo zemědělství. Dále uvedla, že řádně hospodaří na usedlosti a všechny sobě předepsané dodávky splnila a za plnění mléka dokonce obdržela jako jeden z nejlepších dodavatelů odměnu za řádné plnění od ONV.

Při přihlédnutí k rozsáhlosti budov a velikosti strojního zařízení žádala, aby k budovám dostala přiděleno nejméně 25 ha. Rovněž zmiňuje, že osoby, kterým byly přiděleny po parcelaci pozemky z jejího statku, kterými jsou p. Weinfurter, skladník u firmy Lažanský v Sušici, který vlastní pozemky pronajal, není vůbec zemědělcem, a tudíž nemá na pozemky nárok. Dále byl mezi uchazeči o přidělení pozemků po parcelaci pensista-listonoš František Vaněk, jehož syn je zaměstnán rovněž u pošty, takže ani jeden z nich nejsou zemědělci.¹⁴⁴

Při realizaci zákona o revizi první pozemkové reformy¹⁴⁵ byly Místní rolnickou komisí v Žihobcích rozděleny pozemky, které patřily ke zbytkovému statku č. p. 92 majitelky paní Terezie Prchalové.

U okresního soudu v Sušici se vyjádřila k tomu, které parcely dle katastrálních čísel s příslušnou výměrou si chce ponechat.¹⁴⁶

Z dokumentu vztahujícího se k restituci majetku¹⁴⁷ vyplývá, že Terezii Prchalové byly odňaty části zbytkového statku přesahující výměru 20, 05 ha, jak je to patrné z

142 Kniha narozených MÚ Katovice/fotokopie archiv autora

143 Odevzdací listina zde dne 13. dubna 1940 Okresního soudu v Sušici, archiv Ludmily Maňhalové

144 Žádost o zvýšení výměry ponechané z usedlosti č. p. 92 v Žihobcích, podléhající revizi, archiv Ludmily Maňhalové

145 Zákon č. 142 ze dne 11. července 1947

146 Žádost o zvýšení výměry ponechané z usedlosti č. p. 92 v Žihobcích, podléhající revizi, archiv Ludmily Maňhalové

147 Archiv Ludmily Maňhalové, dokument s č. j. 1438/94 z dne 8.8.1995

výměru ministerstva zemědělství ze dne 12. 6. 1948.

Dle výměru ONV v Sušici¹⁴⁸ byla na majetek nepodléhající parcelaci zavedena národní správa a národním správcem ustaven Karel Kovařík, Žihobce č. p. 53. Tato národní správa byla zrušena výměrem ONV v Sušici v květnu 1950¹⁴⁹

Celá rodina pocítila, jak nespravedlivě bylo s jejich majetkem po parcelaci naloženo. Jednotné zemědělské družstvo nebylo v této době v Žihobcích dosud založeno. Pro zásobování obyvatelstva potravinami platil stále systém státního výkupu dodávek, který byl zaveden za protektorátu a s určitými úpravami stále platil. Šlo o nově zavedený systém tzv. trojích cen. Podle něj malí zemědělci dostávali za dodávky nejvíce peněz, střední méně a velcí vůbec nejméně.

Rodina byla celkově nespokojena s tím, že ji někteří noví nabyvatelé neoprávněně připravili o pozemky, které měli pro rozsah hospodářství právo držet, aby tak mohli plnit předepsané zemědělské dodávky. K těm se přidávala další nařízení namířená proti tzv. „venkovským boháčům“ ale i živnostníkům a obchodníkům.

Počátkem roku 1949 byly vydány nové odběrní lístky na textil a obuv, tzv. šatenky.¹⁵⁰ Oproti dosavadní praxi však na nové šatenky neměli nárok všichni spotřebitelé. Šatenky totiž nesměly být vydávány zemědělcům obhospodařujícím více než 15 ha půdy, zemědělcům, kteří nesplnili předepsané dodávky v předešlém roce, všem výměnkářům, živnostníkům, obchodníkům a příslušníkům volných povolání. Tito spotřebitelé byli odkázáni na nákup tohoto zboží na volném trhu za ceny podstatně vyšší.¹⁵¹

František Prchal jako hospodář hledal proto východisko z této situace, neboť hrozilo, že časem přijdou i o zbytek majetku. Zvažovali i emigraci. Z obce Žihobce přes Kašperské hory, Rejštejn a Srní nebylo daleko do Bavorska, tedy do amerického sektoru v Německu. Začátkem roku 1949 se František Prchal spolu s Jaroslavem Rožánkem ze Žihobce, který ovládal německý jazyk, neboť byl za války nuceně nasazen v Německu, a převaděčem ze Sušice vydal ze Žihobce přes

148 Archiv Ludmily Maňhalové, Výměr pod č. j. 5058/48 zde dne 15.3.1948,

149 Archiv Ludmily Maňhalové, Výměr ONV v Sušici pod č. j. 551-31/5- 1950 ze dne 31.5.1950

150 Urban, J.:Venkov pod kolektivizační knutou, Praha 2010, s. 67

151 tamtéž

československo-bavorskou hranici. V té době nebylo ještě vybudováno oplocené hraniční pásmo¹⁵² a ostrahu hranice zajišťovaly svými pochůzkami pouze hlídky pohraniční stráže SNB¹⁵³. František hledal vhodné cesty, kudy by přes hranici projel koňský povoz, naložený nejnútnejším vybavením, které si rodina hodlala vzít s sebou. Podruhé se vydal přes hranici o dva měsíce později, tentokrát sám, Jaroslav Rožánek byl v té době nemocen a ani převaděč ze Sušice s ním tentokrát nešel, protože věděl, že hlídky SNB jsou po zkušenostech s útekem jiných občanů za hranice již ostražitější.¹⁵⁴ Z vedlejší vesnice Soběšice je znám případ, kdy jeden ze sedláků naložil povoz nejnútnejším vybavením a odjel do Bavorska. Mezitím byl František Prchal doma hledán hlídkou SNB. Domů se vrátil po dvou dnech. Z obavy před perzekucí příbuzných, kteří by zůstali v ČSR, se rodina rozhodla zůstat. K perzekuci osob, které byly nespokojené s komunistickým režimem v Československu a chtěli republiku opustit neváhala StB použít ani té nejprohnanější lsti. Byla vymyšlena a zorganizována tzv. Akce Kameny, kde u Všerub na Domažlicku (a údajně i na Vysočině, to se však nepodařilo prokázat) vyrostl falešný hraniční přechod. Falešným převaděčem byli lidé, kteří často prodali všechn majetek, převedeni přes falešnou hranici a odvedeni na fingovanou služebnu americké zpravodajské služby. Při převozu do utečeneckého tábora v Německu byl fingován přepad čs. StB. Akce byla z pohledu StB natolik zdařilá, že některé oběti ještě ve vazbě byly přesvědčeny, že jsou v západním Německu. Je tedy štěstí, že se František Prchal nechytil do pasti a nekontaktoval falešného převaděče.

Na podzim 1949 došlo mezi Boženou Prchalovou a sousedkou Josefou Novou k sousedské hádce. Jejím předmětem byla proběhlá parcelace. Božena Prchalová byla za svůj výrok: „komunismus tady nebude věčně“ souzena před Okresním soudem v Sušici. Soudce konstatoval, že rodina Nových je rodina komunistická a Božena

152 Hraniční pásmo bylo zřízeno vyhláškou ONV v Sušici z 1. dubna 1950. Ta stanovila hraniční pásmo podél silnice ze Železné Rudy přes Novou Hůrku a další místa dále po zelené značce na Seeberg, Novou Studnici, Zelenou Horu do Srní, podél plavebního kanálu od osady Mosau až po silnici vedoucí na Modravu.

Jílek, T.: Železná opona. Československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948-1989. Praha 2006, s. 20

153 Pohraniční stráž SNB vznikla ke dni 1. ledna 1949, Jílek, T.: Železná opona.

Československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948-1989, Praha 2006

154 Ze vzpomínek pana Jaroslava Rožánka, z rozhovoru ze dne 7. dubna 2011, archiv autora

Prchalová je manželka statkáře.¹⁵⁵ Bylo na ni tedy pohlíženo jako na nepřítele socializace vesnice a dle toho také u soudu zacházeno. Okresním soudem v Sušici byl vynesen rozsudek¹⁵⁶ byla odsouzena za šíření poplašné zprávy dle Zákona na ochranu lidově demokratické republiky¹⁵⁷ k trestu tuhého žaláře na 4 měsíce nepodmíněně. Proti rozsudku se odvolala ke Krajskému soudu v Plzni. Jejím odvolání nebylo vyhověno, a proto podala žádost o milost prezidentu republiky Klementu Gottwaldovi¹⁵⁸ i jeho choti Martě Gottwaldové¹⁵⁹.

Na svou obhajobu v žádostech o milost uváděla, že výroky, za které je souzena, pronesla v rozčilení, takže ani neví, co řekla a velmi toho lituje.¹⁶⁰ Jako důkaz toho, že není nijak zaujata proti tehdejšímu lidově demokratickému zřízení uvedla, že z hospodářství své tchýně (Terezie Prchalové), které spravuje, odvádí povinné dávky na 100 %. Tuto skutečnost také doložila dvěma potvrzeními MNV v Žihobcích ze dne 29.9.1950.

Dále uvedla, že je sama vážně nemocná, jak doložila potvrzením o lékařském vyšetření u MUDr. Bedřicha Paboučka, obvodního lékaře ve Strašíně. Kromě toho měla na starosti 9. letou dcerou Boženu, která se už rok a půl léčí na tuberkulózní zápal mozkových blan a v důsledky této nemoci ohluchla. Toho času se ještě léčila v Masarykových domovech v Praze – Krči, ale brzy měla být propuštěna do domácího ošetřování a bude se jí muset sama plně věnovat. Žádost o milost zasláná

155 Ze vzpomínek paní Ludmily Maňhalové, roz. Prchalové, dcery, archiv autora

156 Archiv Ludmily Maňhalové, Záznam o vzniku trestního spisu pod č. j. T 452/49-13, podací deník trestního odboru ONV v Sušici

157 Zák. č. 231/48 Sb. zde 6. října 1948 na ochranu lidově demokratické republiky, § 32 Šíření poplašné zprávy, odst. 2: Kdo rozšiřuje poplašnou zprávu, ač si mohl uvědomiti, že její rozšiřování je způsobilé ohroziti bezpečnost státu, brannost obyvatelstva, československou měnu, vážnost veřejné moci, veřejnou bezpečnost nebo veřejný pořádek anebo že se jím může způsobiti zdražování předmětů potřeby, překotné a hromadné koupě nebo prodeje nebo překotné a hromadné vybírání vkladů, bude potrestán pro přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do jednoho roku; věděl-li však, že zpráva jím rozšiřovaná je nepravdivá, bude potrestán tuhým vězením od tří měsíců do tří let, zdroj: www.totalita.cz/txt_zakon_1948-231.pdf

158 Archiv Ludmily Maňhalové, Žádost o milost zde 14. října 1950 pí Boženy Prchalové prezidentu republiky K. Gottwaldovi

159 Archiv Ludmily Maňhalové, Žádost o milost zde 16. října 1950 pí Boženy Prchalové prezidentově choti Martě Gottwaldové

160 Archiv Ludmily Maňhalové, Žádost o milost zde 14. října 1950, Žádost o milost zde 16. října 1950

prezidentu Gottwaldovi je s datem 14. října a žádost pro Martu Gottwaldovou s datem 16. října 1950. V žádosti adresované pí Martě Gottwaldové Prchalová na úvod uvedla, že věří ve větší porozumění jejím problémům jako žena k ženě.

Po odeslání žádostí o milost žádala Božena Prchalová o odklad nástupu trestu než bude její žádost vyřízena.

Žádost o milost byla postoupena Ministerstvu spravedlnosti. Jmenované nebylo v žádosti vyhověno a musela tak nastoupit výkon trestu. Trest byl vykonán od 12.1.1951¹⁶¹ do 12.5.1951¹⁶². ve věznici Plzeň-Bory. Každý den pak byly ženské vězenkyně převáženy z věznice do Žinkov u Plzně na práci do cihelny.

František Prchal byl rovněž vězněn pro nesplnění plánovaného výměru pro zasetí a odseděl si 8 dní v soudní vazbě Okresního soudu v Sušici. V podacím deníku trestního odboru ONV Sušice není o tomto případě žádný záznam.¹⁶³ Není tedy možno přesně tuto událost datovat, je známa pouze z výpovědi Ludmily Maňhalové, dcery.¹⁶⁴

Z této informace však vyplývá, že každé nepatrné nesplnění hospodářského plánu bylo ze strany státních orgánů důsledně trestáno.

Komunističtí funkcionáři potřebovali přesvědčit zemědělce o výhodách společného hospodaření, proto se uskutečnit výkup mechanizace od samostatných rolníků. Družstva v té době vznikala na základě planých slibů agitátorů o dodání traktorů a další mechanizace. V opačném případě bylo agitováno pro vznik družstva a výkup strojů tím, že tak bude potřebná mechanizace uchráněna před zabavením pro strojní stanici. Do té doby bylo běžnou praxí, že velcí a střední zemědělci zapůjčovali svou mechanizaci drobným rolníkům výměnou za práci na jejich pozemcích. Dle vyhlášky ministerstva zemědělství z května 1949 byl od podzimu téhož roku zahájen výkup zemědělské mechanizace. Samostatní zemědělci odmítali své stroje vydat, a proto prováděli výkup zaměstnanci strojních stanic za asistence SNB.

Z hospodářství Terezie a Františka Prchalových, v Žihobcích, v č. p. 92 byla během měsíce května 1950 vykoupena část zde se nacházejících strojů. Konkrétně to byly tyto stroje: traktor Ford 30 HP, samovaz 5" Knotek, Mlátička 32, dvouradličný pluh

161 Archiv Ludmily Maňhalové, Vyzvání k nástoupení trestu č.j. T 452/49

162 Archiv Ludmily Maňhalové, Potvrzení o propuštění po odpykání trestu ze dne 12.5.1951

163 Je to však uvedeno v pozdějším nálezu nesplněných dodávek jako předchozí trest

164 Rozhovor s Ludmilou Maňhalovou ze dne 15.11.2013, archiv autora

Oliver, 2 kusy stabilního motoru, elektromotor, lis na slámu.¹⁶⁵ Stroje převzala STS Klatovy, s pobočkou v Žihobcích. Mechanizace byla přebírána do STS postupně, mnohdy v době, kdy byla nejvíce potřeba.

Jak Ludmila Maňhalová, roz. Prchalová, vzpomíná: „*O žních přijel takovej mladík z STS traktorem pro mlátičku. Tatínek byl zrovna na poli. Babička se postavila před mlátičku a nechtěla mu jí dát se slovy: „chlapečku, my potřebujeme mlátit, máme ještě všechno obilí na poli.“ Druhý den přijel ten samej chlapeček traktorem a za ním auto plný snbáků. Tatínek z pole viděl, jak odvázejí naši mlátičku. A věděl, že je zle.*“¹⁶⁶ Splnit včas dodávky obilí bez vlastní mlátičky bylo velmi těžké a museli si ji za složitých podmínek půjčovat.

Šlo zde o uplatnění represivního opatření vůči velkým zemědělcům, kteří po výkupu mechanizace měli být odkázáni prakticky na STS a to za zvýšené sazby. Zbylé, dříve nakoupené stroje, měly zůstat ve vlastnictví soukromě hospodařících zemědělců, měly však být kdykoliv dány k dispozici místním strojním družstvům a strojně traktorovým stanicím.

V STS v Sušici bylo rozhodnuto o zřízení střediska v Žihobcích. Z důvodu získání prostor pro pobočku STS žádalo ONV Sušice¹⁶⁷ majitelku statku Terezii Prchalovou. Výměr je datován k 11. lednu 1951¹⁶⁸. Na podkladě předběžného šetření požadoval ONV Sušice poskytnutí prostor ve stodole a dřevní kůlně, nezbytných pro umístění strojů STS. Požadované prostory byly Terezií Prchalovou poskytnuty.

Součástí přesvědčovací akce obyvatel venkova k zakládání JZD bylo i zřizování STS, které poskytovaly mechanizaci malým a středním rolníkům. Tím je měli přesvědčit pro společné hospodaření a zamezit vlivu velkých zemědělců, od kterých si drobní rolníci dosud zemědělskou mechanizaci zapůjčovali.

165 Rozhodnutí o poskytnutí náhrady za mrtvý inventář odňatý STS Klatovy v r. 1950, č. j. 1438/94, archivu Ludmily Maňhalové

166 Ze vzpomínek Ludmily Maňhalové, rozené Prchalové, rozhovor z 15.11.2013, archiv autora

167 Archiv Ludmily Maňhalové, Výměr Zn. V/2-463.5-ONV-1951-P/ŠI

168 Archiv Ludmily Maňhalové, Výměr ONV ze dne 11.ledna 1951

Dle záznamů obecní kroniky z roku 1953 bylo zahájeno jednání se statkářem Františkem Prchalem, aby pro JZD uvolnil objekty statku a přesídlil do prázdného statku po Jaroslavu Kojzarovi v č. p. 1. František Prchal tento návrh odmítl.

Mezi Františkem Prchalem a JZD pak bylo dohodnuto, že Prchal uvolní část svého statku.¹⁶⁹

V dubnu 1953 pak byl v usedlosti č. p. 1 po vystěhovaném Jaroslavu Kojzarovi zřízen pro JZD vepřín.¹⁷⁰

Z roku 1952 se dochovaly rozpisové sumáře, kde jsou uvedeni jednotliví zemědělci ze Žihobce seřazeni podle počtu hektarů. Dodávky pro jednotlivé zemědělce, už ať byli členy družstva, nebo soukromě hospodařili, určoval předseda MNV. Dle svědectví Ludmily Maňhalové, která často slyšela Františka Chalupného, který byl členem rady MNV, jak jejímu tatínkovi sděloval nové vyhlášení dodávkových povinností, byly malým a středním zemědělcům dodávkové povinnosti záměrně snižovány a velkým záměrně navyšovány, tak, aby je nemohli splnit.¹⁷¹

V červenci 1952 byl František Prchal dle protokolu pod značkou sepsaného ONV¹⁷² v Sušici – referátu pro vnitřní obchod obviněn, že v roce 1951 nedodal 150 kg luštěnin, 84 kg olejnin, 543 kg lnu, 4 q slámy, 346 kg vepřového masa, 1228 kg hovězího masa, 3457 litrů mléka, 2, 80 vlny.¹⁷³

Tím, že Prchal *nedodal výše zmíněné počty dodávek ztížil a ohrozil zásobování obyvatelstva a dopustil se tak přestupku* podle § 88 trestního zákona správního ze dne 12. července 1950, čís. 88 Sb., pro který se mu ukládá trest odnětí svobody na 14 dnů a pokuta v částce 50 000 Kč.¹⁷⁴

Na tento trest se vztahovala amnestie vyhlášená vládou republiky Československé u příležitosti volby prezidenta republiky ze dne 21. března 1953. Amnestie na základě tohoto vládního usnesení byl trest, který byl uložen Františku Prchalovi smazán.

169 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]

170 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]

171 Z rozhovoru s Ludmilou Maňhalovou ze dne 15.11.2013, archiv autora

172 SokA Klatovy, fond ONV Sušice, Vnitřní – trestní, X-TR-480/52/fotokopie, archiv autora

173 SokA Klatovy, fond ONV Sušice, Vnitřní – trestní, X-TR-480/52/fotokopie, archiv autora

174 SokA Klatovy, fond ONV Sušice, Vnitřní – trestní, X-TR-480/52/fotokopie, archiv autora

Pokuty byly sice stanovené zákonem, ale zároveň zde byla využita cílená finanční politika jako nástroj represe. Pro zemědělce, kteří neplní dodávky zde podle Ďurišova návrhu byla možnost zvýšení splátek u těch rolníků, kteří obdrželi půdu v rámci kampaně ministerstva zemědělství v roce 1946, či při revizi pozemkové reformy.

V protokolu zachovaném ve fondu ONV Sušice¹⁷⁵, trestního odboru ze dne 25. listopadu 1952 byl František Prchal obviněn z nedodání plánovaného počtu kusů hovězího dobytka dle výměru od MNV, tedy z neuposlechnutí nařízení MNV. Dne 29. července 1952 mu byl dán výměr od MNV na odebrání 1 telete, protože měl plánováno dodat 18 kusů hovězího dobytka a stav má jen 15 kusů.

František Prchal k tomu vypověděl, že tele, které mu MNV v Žihobcích přidělil nebylo vůbec schopné k chovu, a proto si koupil tele jiné od Františka Vinického, rolníka ze Žihobec. Nyní již plánovaný stav dobytka dodržel. Tele, které mu bylo přiděleno od MNV dodal na jatky do Sušice. Kdyby bylo schopné chovu, odebral by jej. V protokolu je navíc záznam o dřívějších trestech, kde je uvedeno, že byl trestán 8 dní vězení pro nedodrženou osevní plochu 14 arů brambor.

V této věci bylo proti Prchalovi zastaveno trestní řízení na základě amnestie při příležitosti volby prezidenta republiky dne 21. března 1953 a toto mu bylo oznámeno písemně pod značkou¹⁷⁶ a existuje o tom rovněž záznam v podacím deníku trestního odboru ONV v Sušici.

V článku *Jak jest to s výkupem mléka?*¹⁷⁷ ze Sušických novin z 25. dubna 1953 jsou srovnávány a hodnoceny jednotlivé obce a funkcionáři MNV jsou vybízeni ke kontrolám sběračů mléka v obcích takto:

Jest třeba, aby funkcionáři na vesnici věnovali pozornost sběračům mléka, kteří jsou při dobré práci velkým pomocníkem plnění dodávek. Co se děje na vesnici, když máme špatného sběrače, ukazuje několik případů. Sběrač ví o tom, že třeba zemědělec nosí do sběrný odstředěné mléko nebo do mléka dává vodu a sběrač často k tomu mlčí.

Dokonce byl zjištěn takový případ, že výměrky, které patří všem dodavatelům mléka

175 SokA Klatovy, fond ONV Sušice, Vnitřní – trestní, 521/1952/fotokopie archiv autora

176 SokA Klatovy, fond ONV Sušice, Nález zn. TR-521/1952-IX

177 Jak jest to s výkupem mléka. In Sušické noviny, 1953, roč. 4, č. 12, (25.4.), str. 2

*byly připisovány kulakům jak to dělala sběračka v Žihobcích, která připisovala výměrky vesnickému boháči Prchalovi a tím okrádala poctivé dodavatele a pomáhala plnit dodávku mléka třídnímu nepříteli.*¹⁷⁸

Z citovaného článku je patrné, že František Prchal pobíral v obci velké oblíby a vážnosti, neboť sběračka mléka si musela být vědoma, jaké riziko na sebe bere. Z kádrového hodnocení nalezeném ve fondu ONV Sušice je zřejmé, že si byl Fr. Prchal svého postavení vědom, stojí zde: „*udává tón celé vesnici*“, je typický „*kulak*“ a „*vykořisťovatel*“, neboť zaměstnává kočího a děvečku.

Seznamy venkovských boháčů, z něhož toto hodnocení pochází, byly vyhotovovány pro potřeby akce K od listopadu 1951 služebnami StB na krajské a okresní úrovni.¹⁷⁹

Podle vládního nařízení ze dne 4. listopadu 1952¹⁸⁰ se začaly povinně sestavovat seznamy příslušníků selského stavu také pro potřeby správních orgánů. Zmíněné vládní nařízení¹⁸¹ sloužilo k provádění zákona o dodávkové povinnosti a výkupu zemědělských výrobků pro rok 1953.¹⁸² Normy pro dodávky hlavních zemědělských výrobků byly dle tohoto zákona odstupňovány do sedmi skupin podle velikosti závodů, z nichž např. I. skupinu tvořily závody nad 20 ha, II. skupinu závody mezi 15 a 20 ha atd.¹⁸³ Paragraf 17 zmíněného vládního nařízení přitom určoval, že u vesnických boháčů se výše povinných dodávek stanoví podle dodávkových norem platných pro jednotlivé hospodařící rolníky, zvýšených o 10 %.¹⁸⁴

Fakt, že František Prchal stále hospodařil na své usedlosti a dařilo se mu, s většími i menšími obtížemi plnit předepsané dodávky, nemělo místní MNV žádnou záminku k tomu, aby jej mohlo připravit o jeho usedlost i polnosti. Často býval, dle svědectví jeho dcery Ludmily Maňhalové, roz. Prchalové (1939) příslušníky StB vylákán do

178 Jak jest to s výkupem mléka. In Sušické noviny. 1953, roč. 4, č. 12, (25.4.), str 2

179 Jech, K.: Kolektiviazce a vyhánění sedláků z půdy, s. 150

180 Vládní nařízení ze 4. listopadu 1952 č. 57/1952 Sb.

181 Vládní nařízení ze 4. listopadu 1952 č. 57/1952 Sb.

182 Zák. č. 56/1952 Sb. o dodávkové povinnosti a o výkupu zemědělských výrobků pro rok 1953

183 Jech, K.: Kolektiviazce a vyhánění sedláků z půdy, s. 150

184 Jech, K.: Kolektiviazce a vyhánění sedláků z půdy, s. 150

nedalekého lesíka a zde byl vyslýchán, časté dotazy se týkaly především faktu, jak je možné, že se mu stále daří plnit předepsané dodávky, které měl nejvyšší z celé obce. Záznamy o těchto výsleších pracovníci StB buď vůbec nevedli, nebo byly skartovány, neboť v ABS nebyly nalezeny. Nalezeno bylo pouze hodnocení sepsané za účelem zjištění příčiny neplnění povinných dodávek s datem 1.9. 1954 a tímto textem: „*Prchal František: výměra 18.03 ha. Udává tón vesnici. Jest si velice dobře vědom jeho postavení jako kulaka dovede čelit boji vedenému proti kulaku. Svoje dodávky říká, že splní*“.¹⁸⁵

Tato neschopnost ONV Sušice, který nedokázal kulaka Prchala zlikvidovat, neunikla pozornosti KNV a o Prchalovi se opět psalo v regionálního tisku. V deníku Pravda v článku ze dne 15.9. 1953 s názvem *Je třeba, aby se komunisté na ONV v Sušici postavili odpověději ke svým úkolům*¹⁸⁶ je konstatováno, že vedoucí pracovníci ONV se sami odpovědně nestaví ke svým úkolům, staví se smířlivě k nedostatkům a v mnohých případech podléhají různým škodlivým názorům nepřátelských živlů. „*Nemohlo by se jinak stát, že by v obci Žihobce dosud hospodařil na svém bývalém 60. hektarovém statku zbytkář Prchal. Přesto, že tento statek podléhal úplné parcelaci, bylo Prchalovi ponecháno 20 ha pozemků. Když pak bylo v obci založeno jednotné zemědělské družstvo a družstevníci se ucházeli o nevyužité budovy statku, učinil ONV zákrok v tom směru, že JZD muselo Prchalovi vybudovat náhradní stáj v objektu budov*“.¹⁸⁷

Tehdejší situace v Žihobcích stran soužití statkáře Prchala a JZD je dále charakterizována takto: „*Dnes vypadá situace tak, že JZD hospodaří společně se statkářem pod jednou střechou a půjčuje si od něho různé náradí. Komunisté na ONV byli sice pověřeni byrem okresního výboru KSČ prosadit potřebná opatření, ale dosud se nic nestalo a statkář Prchal v klidu dál hospodaří, vykořisťuje*

185 SokA Klatovy, nezpracovaný fond č. 42 - ONV Sušice, Zápis ze dne 1.9.1954

186 *Je třeba, aby se komunisté na ONV v Sušici postavili odpověději ke svým úkolům.* In Pravda 1953,15.9.1953, roč. 28, str. 2

187 *Je třeba, aby se komunisté na ONV v Sušici postavili odpověději ke svým úkolům.* In Pravda 1953,15.9.1953, roč. 28, str. 2

*pracovní síly a utěšuje se naději, že se mu nějak podaří „proklouznout“.*¹⁸⁸

Důkazem o záměrně vyprovokovaném třídním boji mezi kulakem Prchalem a drobnými rolníky a záměrné šikaně ze strany bezpečnostních orgánů vůči soukromě hospodařícímu zemědělci, který nebyl členem JZD je i žaloba vedená proti Františku Prchalovi ve věci přestupku proti občanskému soužití ze dne 26. listopadu 1954 u Okresního oddělení VB v Sušici.¹⁸⁹

Na rozhraní louky patřící JZD Žihobce a louky Františka Prchala stála hruška, kterou vítr poškodil, takže byla rozštípnuta. Člen JZD Václav Schneedörfler si při kosení trávy toho všiml a požádal předsedu JZD Karla Kovaříka o svolení si hrušku porazit. Karel Kovařík dovolil, aby si Václav Schneedörfler hrušku porazil, aniž by se přesvědčil o tom, komu hruška skutečně patří. Dne 23. listopadu 1954 šel Schneedörfler na uvedenou louku, kde ulomenou větev usekl a dříví si chtěl odvést domů. Ve skutečnosti hruška patřila Františku Prchalovi, čehož si mohl Schneedörfler všimnout, protože hranice pozemků jsou jasně označené mezníky.

Když Prchal viděl, že je porážena jeho hruška zakázal Schneedörflerovi další odvoz dřeva z této hrušky. Když Schneedörfler odnášel větve za kameny, došel Prchal pro vůz a chtěl si dříví odvézt. Přitom se dostali do vzájemné hádky, která vyvrcholila tím, že Prchal vzal do ruky kus dřeva, asi 70 cm dlouhý, kterým chtěl udeřit Schneedörflera, stojícího pod mezí. A Schneedörfler vzal do ruky sekeru, kterou mířil na Prchala, takže se oba vzájemně ohrožovali na životě.

Jako svědkyně byla vyslechnuta paní Marie Jandová. Uvedla, že viděla jak Schneedörfler vzal první do ruky sekeru, zatímco Prchal držel poleno v ruce, aby jej hodil do vozu. Karel Kovařík uvedl, že svolil, aby si Schneedörfler hrušku porazil, ale z jeho strany došlo k omylu, protože se domníval, že hruška patří JZD a o správnosti se přesvědčil až při vyšetřování.¹⁹⁰

František Prchal byl uznán viným tím, že napadl Václava Schneedörflera, který porážel hrušku na hranicích mezi družstevními pozemky a soukromými pozemky,

188 *Je třeba, aby se komunisté na ONV v Sušici postavili odpověději ke svým úkolům.* In Pravda 1953,15.9.1953, roč. 28, str. 2

189 SokA Klatovy, fond ONV Sušice, Vnitřní – trestní-338/1954, 339/1954, Oznámení o přestupku/archiv autora

190 SOKa Klatovy, Fond ONV Sušice, Vnitř. Tr-338/1954

křičel na něj a ohrožoval jej kusem dřeva. Při výslechu uvedl František Prchal ke svému stručnému životopisu: *„pocházím z rodiny většího zemědělce, otec vlastnil hospodářství v Kalenicích o výměře 20 ha, které bylo rozparcelováno a jako náhrada byl nám dán statek v Žihobcích. Tento majetek dosud vlastní jmatka Terezie Prchalová a já majetek spravuji“*.¹⁹¹

Prchal také podotkl, že nebyl nikdy *„politicky organizován“* u žádné politické strany a *„není ani členem nějaké masové složky“*.

V příložené zprávě o pověsti obou aktérů sporu vyhotovené oddělením VB Sušice je u Františka Prchala uvedeno toto hodnocení: *„Jmenovaný není nikde politicky organizován a nemá kladný poměr k lidově demokratickému státnímu zřízení. Je nepřitelem socializace vesnice a je silně zaujat proti místnímu JZD. Po stránce mravní nejsou proti němu závady“*.¹⁹²

Naproti tomu ve zprávě o pověsti Václava Schneedörflera je uvedeno, že *provozuje samostatnou živnost kamenosochařskou, vlastní 3 ha polí, které dal do JZD a sám je rovněž členem JZD, ale v JZD moc nepracuje a více pracuje ve své živnosti. Jmenovaný je členem KSČ, má kladný poměr k lidově demokratickému státnímu zřízení a dobrý poměr k socializaci vesnice. Je velmi prechlivé povahy“*.¹⁹³

Ačkoliv měl Prchal svědky na své straně, musel zaplatit vyšší pokutu než Schneedörfler.

Jediným prostředkem, jak statkáře Prchala připravit o jeho majetek a dokončit tak socializaci vesnice bylo navyšování dodávek, které nedokáže splnit a bude tak muset přenechat své „úpadkové“ hospodářství zdarma státu.

V zákonu o státním plánu z roku 1955 v § 3 o Rozvoji zemědělství a lesnictví bylo stanoveno, aby se půda pro rostlinnou výrobu rozšířila o 120 000 hektarů.

Vzhledem k tomu, že kolektivizace probíhala v jednotlivých okresech odlišným tempem a všude se nepodařilo získat majetky venkovských boháčů do zemědělských podniků socialistického sektoru, byla ještě značná část půdy držena v soukromých rukou.

191 SOKa Klatovy, Fond ONV Sušice, Vnitř. Tr-338/1954

192 SOKa Klatovy, Fond ONV Sušice, Vnitř. Tr-338/1954

193 SOKa Klatovy, Fond ONV Sušice, Vnitř. Tr-338/1954

Pro získání této půdy bylo vydáno vládní nařízení č. 50 z 21. září 1955 o Zajišťování zemědělské výroby na půdě kulaků¹⁹⁴. V § 8 je zde uvedeno: „nemůže-li kulak zajistit řádné hospodaření na své usedlosti pro nemoc, stáří, apod. je povinnen oznámit to prostřednictvím výkonného orgánu MNV zemědělskému odboru rady ONV“.

V živočišné výrobě bylo plánováno zvýšení průměrné užitkovosti hospodářských zvířat. Zvýší se výroba jatečného skotu a jatečných tržních prasat o více než 10 %, vzroste počet odchovaných telat a zvýší se průměrná dojivost krav o 12 %.¹⁹⁵

Pro získání kvalitního dobytka od vesnických boháčů pro JZD platil pokyn ze 2. dubna 1951, který vydalo ÚV KSČ na návrh ministra zemědělství: „Tam, kde je JZD schopno nahradit produkci vesnického boháče, použít zákona č. 55/47 k tomu, aby JZD bez kvintace odhadních komisí apod. získalo celý objekt vesnického boháče i s kvalitním dobytkem.

Výše uvedené vládní nařízení o zajišťování zemědělské výroby mělo sloužit k tomu, aby vesnický boháč, který na své usedlosti nebyl schopen zabezpečit řádné hospodaření projednal s ONV „dobrovolně“ a bezplatné odevzdání hospodářství do státního vlastnictví nebo dal souhlas k přikázání své usedlosti do bezplatného užívání socialistickému sektoru.

Pravomoc k výkonu tohoto nařízení a jeho postihů byla oproti Akci K přenesena z příslušných ministerstev na okresy a jim podřízené obce¹⁹⁶

S majitelkou statku, paní Terezií Prchalovou bylo jednáno prostřednictvím zástupců rady MNV Žihobce i rady ONV Sušice. Na její hospodářské usedlosti byl sepsán *Zápis ze dne 1. března 1956*¹⁹⁷. Předmětem jednání bylo zajištění zemědělské výroby na výše uvedené usedlosti.

194 Vládní nařízení č. 50 z 21. září 1955 o Zajišťování zemědělské výroby na půdě kulaků [cit.2013-11-14]

URL:<http://www.zakonyprolidi.cz>

195 [cit.2013-11-14]

URL:<http://www.zakonyprolidi.cz>

196 Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, s. 216

197 Osobní archiv Ludmily Maňhalové, Zápis ze dne 1. března 1956 sepsaný v hospodářské usedlosti č. p. 92 majitelky Terezie Prchalové v Žihobcích

„Vzhledem k tomu, že uživatel usedlosti, kterou vlastní Terezie Prchalová, řádně nezajišťoval zemědělskou výrobu v roce 1955 i v letech minulých a rovněž nezaručuje řádné hospodaření v roce 1956 bylo uživateli i vlastníku uvedenými zástupci rady MNV a ONV doporučeno následující řešení:

dát dobrovolně souhlas k tomu, aby jmenovaná usedlost byla bezplatně se vším příslušenstvím, t. j. se stávajícím živým i mrtvým inventářem, zásobami předána do bezplatného užívání zemědělského závodu socialistického sektoru“¹⁹⁸, t. j. v tomto případě Jednotnému zemědělskému družstvu v Žihobcích.

Jmenovaná Terezie Prchalová svým podpisem na shora uvedené řešení přistoupila a souhlasí s tím, aby celá zemědělská usedlost s příslušenstvím byla předána do bezplatného užívání Jednotnému zemědělskému družstvu v Žihobcích.

Rovněž tak i dosavadní uživatel František Prchal, syn se vzdává dobrovolně užívání shora uvedené zemědělské usedlosti.

K uvedenému zápisu se přikládá soupis majetku shora jmenované zemědělské usedlosti, s tím, že tento majetek nesmí být v žádném případě zcizen až do doby definitivního rozhodnutí o přidělení Jednotnému zemědělskému družstvu v Žihobcích.

Jakkoliv vyznívá z tohoto dokumentu zdání dobrovolnosti, odevzdání majetku do užívání JZD Žihobce, bylo tomu zcela naopak. Terezie Prchalová i František Prchal byli k podpisu o bezplatném předání usedlosti i s inventářem donuceni pod velkým psychickým nátlakem.

Takto vpomínala na osudný den Ludmila Maňhalová, roz. Prchalové: „Babičce cpali tužku do ruky, aby podepsala. Kdyby to nepodepsala byl by otec zavřený (myšleno p. František Prchal, zde veden jako hospodář na usedlosti) a stejně by nás vystěhovali.“¹⁹⁹

Po sepsání zápisu o předání usedlosti projednala rada ONV Sušice přesídlení rodiny Prchalovy²⁰⁰ a kde dne 5. března vydala *rozhodnutí o přesídlení a určení náhradního bytu*. Na základě tohoto rozhodnutí byl paní Terezii Prchalové a jejím

198 Osobní archiv Ludmily Maňhalové, Zápis ze dne 1. března 1956 sepsaný v hospodářské usedlosti č. p. 92 majitelky Terezie Prchalové v Žihobcích

199 Osobní archiv Ludmily Maňhalové st., Usnesení ÚDV -28/Vt-2008, výpověď pí Ludmily Maňhalové při vyšetřování ÚDV v r. 2008

200 Záznam o jednání rady ONV Sušice se v SoKa Klatovy nedochoval

*rodinným příslušníkům přidělen 2 pokojový byt s příslušenstvím v Čekanicích č. p. 1 v okrese Blatná.*²⁰¹

Do tří dnů museli být přestěhováni a ochotní sousedé jim při nakládání nábytku pomáhali. V článku s titulkem *Zbavují se rádi kulaků* byla tato přátelská výpomoc sousedů ideologicky interpretována v duchu třídního boje na vesnici tak, že sousedé si přáli, aby byl kulak, co nejdříve pryč z vesnice, a proto ochotně pomáhali se stěhováním.

*„Ti kteří se vždy chlubili, jací jsou dobří hospodáři, najednou, když na ně nedřela čeled’, „nestačili s dechem“. A tak nezbyvá nic jiného než škodnou z vesnice odstranit. Byl již vystěhován kulak Jakub Široký z Čemrné a v pondělí došlo na kulaka Prchala. Malí a střední zemědělci se kulaků rádi zbavují. Raději pomohou kulakovi při stěhování, jen aby už byl pryč. Bylo tomu tak v Čemrné a nyní v Žihobcích. Měli věru práce více než dost, vždyť majetku byla plná čtyři auta. Je třeba za pomoc poděkovat kováři Prosserovi a zemědělcům Kreslovi, Černému, Josefu Rožánkovi, Železnému a Janu Rožánkovi. Tihle pomocníci si uvědomili, že každá hodina je dobrá, ve které bez kulaka vesnice svobodněji dýchá.*²⁰²

V kronice obce Žihobce je o vystěhování Prchalových uvedeno „Po vystěhování Frant. Prchala na farmu SST do Čekanic u Blatné převzalo JZD celé č.p. 92 pro svoje hospodářství dne 12.3.1956.“²⁰³

Před vystěhováním přišli o koně a nemohli tak včas splnit dodávku brambor. Vzali si půjčku na nového koně, přesto, že peněz měli dostatek a dodávku nakonec splnili po lhůtě. Terezie Prchalová si byla vědoma, že v případě, že bude na usedlosti dluh, JZD o ni nemusí mít zájem. Při jednání o bezplatném předání usedlosti do užívání JZD Žihobce upozornila tedy jako její majitelka, že na usedlosti je tento dluh. Přítomní funkcionáři tvrdili, že půjčka bude zrušena. Koně však Prchalová splácela dál, přesto že jí z okresu sdělili, že půjčka se ruší a po vystěhování přešel kůň s ostatním živým inventářem do majetku JZD Žihobce. Společně s ředitelem

201 Osobní archiv Ludmily Maňhalové st., dokument MH-215/56-Řa ze dne 6. března 1956 ve věci Přesídlení-určení nahradního bytu

202 *Zbavují se rádi kulaků*. In Vpřed. Vesnické noviny Sušicka. 17.3. 1956, roč. 7, č. 11

203 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]

URL:<http://www.portafontium.cz/>

spořitelny vymáhala zaplacení dluhu na předsedovi JZD Karlu Kovaříkovi, ten sdělil, že nic platit nebude, protože si nic nepůjčil.²⁰⁴

Do tří dnů museli být vystěhováni, s sebou si směli vzít jen osobní věci, ošacení, peřiny. Při stěhování byli kontrolováni příslušníky StB, kteří dohlíželi na to, co nakládají.²⁰⁵ Dne 12. března byli vystěhováni do Čekanic u Blatné č. p. 1 na farmu Československého státního statku Lnáře²⁰⁶, v tehdejší okrese Blatná. Podle rozhodnutí o přesídlení a přidělení náhradního bytu jim bylo sděleno, že budou mít 2 pokojový byt s příslušenstvím, ve skutečnosti bydlela celá rodina (babička, manželé Prchalovi a jejich tři dcery) v jedné podkrovní místnosti, bez příslušenství, odkud se muselo chodit 100 m pro vodu. Ve vedlejší místnosti měli uskladněné věci a míchal se zde šrot. Později se vyklidila další místnost, kde byl hnůj a slepice a tam potom bydleli.²⁰⁷ Všechny tři dcery Boženy a Františka Prchalových nesměly jako děti kulaka studovat. Nejstarší dcera Ludmila (1939) musela od svých 16. let těžce pracovat v kravíně i na poli, nesměla se vyučit ani jít pracovat do jiného odvětví než do zemědělství. Její sestra Božena (1941) ztratila v 7. letech po těžké nemoci sluch.²⁰⁸ Rodiče však neměli peníze, aby jí mohli dát do speciální školy pro neslyšící. Do školy pro neslyšící v Praze se Božena Prchalová dostala až v osmi letech.

Nejmladší ze sester, Jana Prchalová (1945) v novém bydlišti v Čekanicích také poprvé viděla krysy, které tam běhaly kolem oken.²⁰⁹ Také ona nemohla studovat ani se vyučit v zajímavém učebním oboru a pracovala jako pomocná kuchařka.²¹⁰ Ludmila Prchalová se v listopadu 1960 provdala za Vladimíra Maňhala z Čekanic u Blatné, č. p. 18, syna sedláka Františka Maňhala a Barbory Bartuškové.²¹¹

204 Osobní archiv Ludmily Maňhalové st. (1939), Usnesení ÚDV -28/Vt-2008, výpověď pí Ludmily Maňhalové při vyšetřování ÚDV v r. 2008

205 Ze vzpomínek pí Ludmily Maňhalové, rozhovor ze dne 15. 11.2013, archiv autora

206 dále jen ČSSS

207 Osobní archiv Ludmily Maňhalové st. (1939), Usnesení ÚDV -28/Vt-2008, výpověď Ludmily Maňhalové

208 Osobní archiv Ludmily Maňhalové st. (1939), Zpráva ošetřujícímu lékaři, potvrzení o předání Boženy Prchalové (nar. 23.6.1941) do domácího ošetřování

209 Osobní archiv Ludmily Maňhalové st. (1939), Usnesení ÚDV -28/Vt-2008, výpověď paní Jany Bláhové, roz. Prchalové (1945)

210 Osobní archiv Ludmily Maňhalové st. (1939), Usnesení ÚDV -28/Vt-2008, výpověď paní Jany Bláhové, roz. Prchalové (1945)

211 Oddací list Vladimíra Maňhala a Ludmily Prchalové, archiv autora

O původu Vladimíra Maňhala a jeho osudech bude pojednáno v další kapitole.

5.7.2. Rodina Kojzarova – vzor selských i vlasteneckých tradic

Rodina Kojzarova, vlastníci v obci Žihobce usedlost č. p. 1, zde patřila k tradičním dávno usedlým rodům. Rodin s příjmením Kojzar bylo v obci několik a ne vždy se jednalo o přízeň, pro jejich rozlišení se používala tradiční pojmenování pro jednotlivé domy, tzv. „po chalupě“. Zde se říkalo „U Vytisků“. Číslem 1 byly vždy označovány domy rychtářů a příslušníci tohoto rodu se vždy významně politicky i kulturně angažovali. Ke statku původně patřila i cihelna.

František Kojzar (1884), syn Petra Kojzara měl dva bratry a dvě sestry.

Petr Kojzar zdědil cihelnu, kde při práci zahynul, když se na něj zřítily masa podkopané hlíny, jak je uvedeno v kronice obce Žihobce.²¹²

V roce 1907 byl František Kojzar jedním ze zakládajících členů místního záložního spolku Kampeličky.

V roce 1911²¹³ se František Kojzar (1884-1962) oženil s Boženou Ině (1885²¹⁴-1952) dcerou sedláka Františka Ině ze Štěchovic, který byl synem Jana Ině, rovněž sedláka ze Štěchovic a jeho manželky Kateřiny, rozené Šebelíkové ze Štěchovic.

V roce 1912 se manželům Kojzarovým narodil syn František, dcera Božena se narodila v roce 1915 a se svým otcem se poprvé setkala až po jeho návratu z 1. sv. v. v roce 1920. Druhý syn Jaroslav se narodil v roce 1922.

František Kojzar narukoval po vypuknutí 1. světové války v hodnosti desátníka jako

212 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]
URL:<http://www.portafontium.cz/>

213 Matriční knihva Volenice, Kniha 20, O 1888 – 1911 [cit. 2011-04-10]
<http://digi.ceskearchivy.cz>

214 Matriční kniha Volenice, Kniha 13, N 1884 – 1899 [cit. 2011-04-10]
<http://digi.ceskearchivy.cz>

záložník 29. zeměbranceckého pěšího pluku na ruskou frontu. V srpnu 1915 upadl do ruského zajetí a v srpnu 1917 se dobrovolně přihlásil do Československých legií v Rusku.²¹⁵ Byl zařazen k 8. střeleckému pluku a s ním absolvoval anabázi po Transibiřské magistrále i boje o Vladivostok.²¹⁶ Jeho nejvyšším velitelem na úseku magistrály, obsazeném 8. střeleckým plukem, byl Rudolf (tehdy ještě) Gajdl, se kterým se František Kojzar znal osobně, pozdější Radola Gajda, vůdce českých fašistů. Československé legie v Rusku měly i svou vlastní samosprávu a František Kojzar byl rovněž členem Komitétu ruských legií.²¹⁷ V bojích se osvědčil natolik, že mu byla vyslovena pochvala a byl několikrát vyznamenán a to křížem sv. Jiří IV. stupně, čs. revoluční a spojeneckou medailí a v boji byl mimořádně jmenován velitelem kulometné čety a dosáhl hodnosti šikovatele (odpovídající dnešnímu četaři), byl veden jako důstojnický čekatel²¹⁸. Stejnému typu jednotky velel již v bitvě u Zborova Ludvík Svoboda, se kterým se rovněž osobně setkal. V Rusku poznal i úroveň tamějšího zemědělství. Během občanské války, do které se jako legionář zapojil na straně Dohody, se setkal i s tvrdými represemi ze strany bolševiků vůči ruským statkářům.²¹⁹ V meziválečném období se František Kojzar politicky angažoval jako vůdce českých fašistů v Žihobcích.

Byl vynikajícím řečníkem a nebál se říci veřejně svůj názor. Zúčastnil se např. i schůze národních socialistů a za svými výroky v debatě o hospodářské situaci a cenách cukru pevně stál natolik, že se o jejich pravdivosti neváhal soudit ani se samotným Vojtou Benešem. Soud, na který vynaložil velké finanční prostředky, však prohrál. Se svým velitelem z legií, Radolou Gajdou, udržoval přátelské styky i v meziválečném období a ten byl často zván i do Žihobce.²²⁰

Dne 11. dubna 1931 se Gajda v Žihobcích zúčastnil taneční zábavy v hostinci U Kojzarů.²²¹ Asi kolem 11 hodiny v noci vypukl v obci požár, hořelo stavení rolníka

215 VÚA, abecedně řazený f. Sbíрка kmenových listů, Poslužný list a karta legionáře Františka Kojzara/archiv autora

216 VÚA, abecedně řazený f. Sbíрка kmenových listů, Poslužný list a karta legionáře Františka Kojzara/archiv autora

217 VÚA, abecedně řazený f. Sbíрка kmenových listů, Poslužný list a karta legionáře Františka Kojzara/archiv autora

218 VÚA, abecedně řazený f. Sbíрка kmenových listů, Poslužný list a karta legionáře Františka Kojzara/archiv autora

219 Rozhovor s Jaroslavem Kojzarem (1922), dne 26.4.2013, archiv autora

220 Rozhovor s Jaroslavem Kojzarem st.(1922) ze 7.11.2013, archiv autora

221 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]

Svatka u parku, chytilo také stavení vdovy Vališové, u kterého shořela stodola. Sousední stavení rolníka Motla bylo zachráněno.²²² Sám Gajda pomáhal požáry hasit.²²³ František Kojzar patřil v Žihobcích k nejzkušenějším a největším hospodářům. Zároveň se veřejně angažoval jako jeden ze zakládajících členů Kampeličky, jako divadelní ochotník v místním divadelním spolku Tyl, i jako politik na obecní a později okresní úrovni a v prosinci 1936 byl jmenován zástupcem velitele civilní protiletecké obrany v Žihobcích.

V roce 1939 byl František Kojzar zvolen do funkce okresního vedoucího Národního souručenství. Tuto funkci však pro náročné povinnosti související s obstaráváním hospodářství téměř nevykonával.²²⁴

Jedna ze sester manželky Františka Kojzara, Boženy Ině, se provdala za profesora do Trutnova. Jejich dcera Helena si vzala českého Němce Johna, který byl inženýrem v trutnovské elektrárně a členem NSDAP.²²⁵ Během druhé světové války narukoval Ing. John do Wehrmachtu, válku přežil a v době jejího ukončení byl jako německý voják v Norsku. Odsud se vrátil do Německa. Jeho ženě Heleně, která byla Češka bylo nabídnuto, že pokud se s manželem rozvede, může se svými dvěma dětmi zůstat v Československu. Tuto nabídku odmítla a z Trutnova i se svými dvěma dětmi Kurtem a Helenkou odešla k příbuzným do Žihobce. Zde nějakou dobu žila a občas jezdila na česko-bavorskou hranici, kde se tajně setkávala se svým manželem. Po čase odešla i s dětmi za manželem do Německa.²²⁶

Mladší syn Františka Kojzara, Jaroslav st. (1922) absolvoval první až třetí ročník měšťanské školy v Žihobcích a čtvrtý ročník měšťanské školy v Kašperských horách, kam dojížděl se sousedem na motocyklu a kde jej při cestě do školy, v březnu 1939, zastihla německá okupace, v jejímž důsledku byla škola uzavřena. Po válce chtěl ještě studovat na hospodářské škole v Sušici, o jejímž otevření po

URL:<http://www.portafontium.cz/>

222 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]

URL:<http://www.portafontium.cz/>

223 Ze vzpomínek p. Jaroslava Kojzara st. (1922), rozhovor ze dne 7.11.2013, archiv autora

224 Rozhovor s panem Jaroslavem Kojzarem st. (1922) ze dne 26.4.2013, archiv autora

225 Z rozhovoru s Jaroslavem Kojzarem ze dne 26.4.2013, o členství Kurta Johna v NSDAP svědčí stranický odznak v klopě na dochovaných rodinných fotografiích, archiv a fotoarchiv autora

226 Ze vzpomínek p. Jaroslava Kojzara st., rozhovor ze dne 26.4.2013, archiv autora

uhelných prázdninách se dozvěděl až téměř měsíc po zahájení výuky a vzhledem k tomu, že by si probranou látku nestačil doplnit, ke studiu nenastoupil. Hospodařil tak dál se svým otcem na statku v Žihobcích a stejně jako jeho otec hrával ochotnické divadlo a velice rád zpíval. Jakmile vešel na jeviště, ještě nemusel promluvit a obecenstvo už se smálo.²²⁷

V roce 1947 se oženil s Annou Šimáčkovou, což mu v očích komunistických funkcionářů vysloužilo pověst kulaka, který si vzal za ženu dceru Františka Šimáčka, venkovského boháče z Bílenic.²²⁸ Z manželství se postupně narodily 3 děti, syn Jaroslav (1949), dcery Anna (1948) a Marie (1952). V roce 1947 začal Jaroslav Kojzar samostatně hospodařit na rodinné usedlosti.²²⁹ Z dochovaných rozpisových sumářů je Jaroslav Kojzar uveden v sumáři pro rok 1952. Dodávky jednotlivých plodin mu byly systematicky navyšovány tak, že je nemohl splnit. Často odevzdal i plodiny určené na osivo a sadbu, aby dodávky splnil. Osivo proto nakupoval u menších rolníků, aby mohl dodávky splnit. Za odevzdané dodávky nedostával peníze, potravinové lístky ani žádné přídatky na své tři děti. Dne 9. října 1952 byl předvolán na STB do Sušice a zatčen. Žaloba byla vznesena ke dni 20.9.1952. Předmětem žaloby bylo:

- a) v r. 1951 nedodržení plánovaného počtu stavu dobytka, měl o 6 kusů hovězího, 2 ovce a 21 slepic méně, ač mohl stavu dodržeti
- b) v r. 1951 nedodal 244 kg olejnin, 6 kg vlny, 1169 kg hovězího, 572 kg vepřového masa, 1298 ks vajec a 7491 l mléka
- c) v 1. pol. r. 1952 nedodal: 3 610 l mléka, 2030 ks vajec, 200 kg vepřového, 117 kg hovězího masa²³⁰

Obviněný z nedbalosti mařil a ztěžoval rozvoj lidového družstva tím, že nesplnil povinnost svého povolání, přičemž bylo mařeno plnění jednotného hospodářského plánu v úseku zemědělské výroby. čímž spáchal trestný čin ohrožení jednotného hospodářského plánu.

227 Ze vzpomínek Ludmily Maňhalové, rozhovor ze dne 26.4.2013, archiv autora

228 Rozhovor s Jaroslavem Kojzarem st. ze dne 26.4.2011, archiv autora

229 Rozhovor s panem Jaroslavem Kojzarem st. ze dne 26.4.2013, archiv autora

230 Okresní soud Klatovy, Rt 237/90: Rehabilitační spis v trestní věci vedené proti Jaroslavu Kojzarovi s přílohovým spisem Okresního soudu v Sušici, spis zn. T 155/52

Ve výpovědi na svou obhajobu obviněný uvedl, že usedlost převzal po svém otci v r. 1947 ve stavu, v jakém je i dnes. V počátečních letech plnil dodávky dobře až teprve v roce 1950 nemohl dosáhnout takové produktivity, aby mohl splnit všechny úkoly na něj kladené. K nedodávce vajec uvedl, že slepice z části uhynuly, takže opravdu ani při nejlepší vůli nemohl dodávku splnit. Úkolům v dodávkách hovězího a vepřového masa nemohl dostáti, neboť neměl předepsaný stav dobytka ani dostatek finančních prostředků k zakoupení potřebného počtu dobytka. Na svou obhajobu k nedodávce mléka obviněný uvedl, že i přes dostatek krmiva, měly krávy malou doživost, kromě toho byly 3 kusy březí a předpis nemohl splnit, neboť měl o 2 dojnice méně.

K tomu bylo provedeno šetření, jehož výsledky byly přiloženy ke spisu. Z šetření vyplývá, že v místě bydliště obviněného jsou zemědělci, kteří za stejných podmínek hospodaří, plní vůči státu své povinnosti a v některých produktech jako v mléce dokonce překračují stanovenou dodávku. Je tedy zřejmé, že Kojzar hospodaří dle jeho volného uvážení bez ohledu na zájmy celku a plánování a nepočíná si ve svém povolání tak, jak se na řádného hospodáře sluší a patří. Je ve své práci pomalý, nerozhodný a často přebírá názory svého otce, který byl velmi dobrým hospodářem za éry kapitalistického hospodářského systému, kdy na tomtéž hospodářství zaměstnával trvalce cizí námezdní síly, které „hrubým způsobem vykořisťoval“ a kteří na usedlosti za nejhorších podmínek vykonávaly nejtěžší hrubé práce.

Cílem obžaloby tehdejší justice bylo vylíčit Jaroslava Kojzara jako třídního nepřítele a odpůrce socializace vesnice, který neplní své povinnosti, narušuje zásobování obyvatelstva potravinami a přebírá kapitalistické způsoby hospodaření od svého otce, který byl „vykořisťovatelem námezdních sil“ zaměstnaných na jeho usedlosti. Žaloba byla, proto z tehdejšího pohledu motivována třídně-politicky s důrazem na zájmy celku a jejich porušování.

Řeč soudního spisu se značně liší od výpovědí pamětníků. Jaroslav Kojzar st. k tomu dnes uvádí: „Karel Kovařík mě chtěl před soudem hájit, že jsem se snažil, ale soudce ho přerušil a řekl: „co to tady povídáte?“, a ukázal Kovaříkem sepsané udání a zeptal se ho: „je tohle Váš podpis?“²³¹

231 Rozhovor s Jaroslavem Kojzarem st. (1922), ze 26.4.2013, archiv autora

„Taky si na nás vymysleli, že nám museli spát čeledíni v maštali a takový nesmysly.“²³²

Okresní soud v Sušici odsoudil Jaroslava Kojzara pro trestný čin ohrožení jednotného hospodářského plánu dle § 135 tr. zákona č. 86/1950 Sb. na 18 měsíců odnětí svobody, ke ztrátě poloviny majetku a 20 000 Kč. pokuty. Žalobcem byl okresní prokurátor Karel Červený.

Dne 9.10. 1952 byl předsedou soudu Václavem Vojáčkem vynesena rozsudek, kterým byl Jaroslav Kojzar odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 18 měsíců nepodmíněně, peněžité pokutě 20. 000 Kč, propadnutí jmění a uveřejnění rozsudku v denním tisku. Trest si Jaroslav Kojzar odpykával ve věznici Plzeň-Bory. Celu sdílel s českým Němcem Nejedlým, který se domníval, že když nebyl nikde politicky organizován, nebude odsunut z Československa, a přesto byl uvězněn.

V dubnu 1953 obdržel Jaroslav Kojzar za dobrou práci povolení dostat do vězení od rodiny balíček. Při přebírání balíčku od dozorce si všiml jiné adresy odesílatele, která neodpovídala místu původního bydliště. Jemu neznámá adresa jej při přebírání balíčku zcela vyvedla z míry a ze zamyšlení nad tím, jak je možné, že již jeho rodina nežije v Žihobcích, jej vyrušil až křik dozorce. „Tak je to vaše, nebo není?“ „Ano, je to moje.“²³³ Pan Kojzar netušil, co se stalo s jeho rodinou a na cele se rozplakal. Funkcionáři MNV Žihobce, mezi nimi i Karel Kovařík, který byl osobním přítelem Jaroslava Kojzara a společně hrávali ochotnické divadlo, záměrně načasovali vystěhování rodiny na dobu Jaroslavova věznění, aby se nemohl setkat s rodinou.²³⁴

Anna Kojzarová zůstala sama se třemi malými dětmi a svým starým tchánem, který trpěl dušností, na usedlosti v Žihobcích. Krmila dobytek, pracovala na poli, odevzdávala mléko do sběrný a z těch peněz, za prodej utržených, žili.

V dubnu 1953 iniciovali funkcionáři MNV Žihobce a ONV Sušice vystěhování rodiny. Předseda MNV Žihobce Karel Kovařík vlastnoručně vyhotovil a podepsal výměr k vystěhování rodiny ze Žihobec č. p. 1 do Podlesí na Moravě na státní statek Hanušovice v okrese Šumperk. Dále se na vystěhování podíleli členové MNV

232 Ze vzpomínek Jaroslava Kojzara st. (1922), rozhovor ze dne 26.4.2013, archiv autora

233 Ze vzpomínek Jaroslava Kojzara st. (1922), rozhovor ze dne 26.4.2013, archiv autora

234 Rozhovor s Jaroslavem Kojzarem st. z 26.4.2013, archiv autora

Žihobce Josef Froulík (nar. 10.3.1900, zemřelý 9.6.1992) a Jan Sporka (naroz. 6.12.1917, zemřelý 26.1.1967). Jediným funkcionářem MNV Žihobce, který odmítl podepsat výměr o vystěhování rodiny Kojzarových byl František Chalupný (nar. 8.11.1917, zemřel 29.12.1994).²³⁵

K vystěhování rodiny ONV Sušice vydal výměr,²³⁶ kterým byl celé rodině uložen zákaz pobytu na okrese Sušice.

Tato rozhodnutí se opírala o celostátně platnou Směrnici tří ministrů, národní obrany, vnitra a spravedlnosti, která umožňovala vysídlování celých rodin v rámci akce K. Cílem této akce, která byla přímým nástrojem politiky KSČ pro uskutečnění socializace vesnice, bylo vytrhnout soukromně hospodařící, velké zemědělce z jejich přirozeného prostředí, kde pobírali velké vážnosti a vlivu u ostatních obyvatel vesnice a byli tak překážkou uskutečnění kolektivizace vesnice, se kterou nesouhlasili. V první řadě šlo realizací výše uvedené směrnice i dalších zákonů o zamezení vlivu těchto zemědělců v místech, kde měli svá hospodářství, s cílem získat jejich majetek a realizovat tak kolektivizaci vesnice.

Díky meziválečným politickým aktivitám i jeho působení ve funkci okresního vedoucího NS, svým vlivem v obci i špatnými zkušenostmi s bolševiky v Rusku z dob služby v čs. legiích, byl František Kojzar nepohodlný funkcionářem KSČ. V dochovaném hodnocení obce Žihobce je uvedeno, že obec byla za první republiky fašistická. Srovnáme-li výsledky voleb z první republiky, zvítězila v Žihobcích tehdy fašistická strana pouze v obecních volbách v roce 1931 a v parlamentních a senátních volbách v roce 1935.²³⁷ Výsledek byl však anulován a František Kojzar byl tak starostou jen velice krátce, protože byl na šest týdnů uvězněn.

Podle vzoru babického případu z července 1951 měl být v každém okrese rozpoután na vesnici třídní boj, jehož výsledkem mělo být exemplární potrestání „vesnických boháčů“ ve vykonstruovaných procesech. V Žihobcích měl být kromě Jaroslava Kojzara jako „kulak“ potrestán a vystěhován ještě Josef Železný a František Prchal. Na Josefa Železného vůbec nedošlo a Fr. Prchal byl vystěhován až v roce 1956, jak jsem podrobně popsal výše.

235 Usnesení ÚDV-76/Vt-2007 ze dne 21. srpna 2008, archiv Jaroslava Kojzara ml.

236 Archiv Jaroslava Kojzara ml., Spis zn. 253-13/4-1953-III

237 Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]

URL:<http://www.portafontium.cz/>

Ještě před vystěhováním někteří sousedé proti tomu protestovali, nechtěli Annu Kojzarovou pustit samotnou se třemi malými dětmi.²³⁸ U Františka Kojzara, který trpěl dušností měli obavy, aby stěhování vůbec přežil. Ze zdravotních důvodů František Kojzar žádal ONV, aby nemusel být vystěhován, nebylo mu však vyhověno.

Rodina byla vystěhována do Podlesí na Moravě na státní statek Hanušovice v okrese Šumperk. Manželka Jaroslava Kojzara, spolu se třemi malými dětmi a svým tchánem Františkem Kojzarem byla eskortována vlakem spolu s příslušníky STB, s sebou si mohli vzít jen osobní věci.

Pro tříletého Jaroslava Kojzara mladšího to byla „nekonečná cesta“. Dodnes si pamatuje, jak byli příslušníci StB v rámci svých možností k jeho mamince, sourozencům i dědečkovi slušní.²³⁹ Všechno ostatní zůstalo na statku. O tom, co z jejich majetku bude za nimi posláno do jejich nového bydliště, rozhodovali funkcionáři MNV. Předseda MNV v Žihobcích Karel Kovařík dal na vrata usedlosti zámek a sám tam v noci chodil tajně zahradou a bral vše, co tam zůstalo, včetně sklenic se zavařeninou.²⁴⁰ Ukázal se tak hyenismus funkcionářů obce a jejich touha po majetku.

Po celonoční cestě vlakem a příjezdu do Podlesí na Moravě, v okrese Šumperk, zjistili, že jim přidělený dům č. 98 není možno obývat a byla jim příslušníkem StB určena 1 místnost v domě pana Rogoně. Později se uvolnil byt na faře, kde bydleli v jedné tmavé místnosti. Jaroslav Kojzar byl propuštěn na amnestii v květnu 1953. Cestou z Plzně do Sušice si ve vlaku pročítal ve vězení zadržené dopisy a z nich se postupně dozvídal, co se stalo s jeho rodinou. V Sušici u referenta ONV Zibara se musel po propuštění z výkonu trestu hlásit a podepsat výměr k vystěhování rodiny. Poté odjel do Žihobce, kde strávil 2 – 3 dny na usedlosti své sestry Boženy Prchalové (roz. Kojzarové) a setkal se s dalšími známými a příbuznými z rodné vesnice. Poté odjel za rodinou do Podlesí na Moravě. Zde pracoval jako skladník Československého státního statku Hanušovice, výdělek byl velmi nízký, ale jako „kulakoví“ mu byla svěřena velká důvěra, vydával krmné směsi, pohonné hmoty a

238 Z výslechu pí Anny Kojzarové, Usnesení ÚDV-76/Vt-2007 ze dne 21. srpna 2008, archiv Jaroslava Kojzara ml.

239 Rozhovor s Jaroslavem Kojzarem mladším ze dne 7.11.2013

240 Z výslechu pí Ludmily Maňhalové, Usnesení ÚDV-76/Vt-2007 ze dne 21. srpna 2008

Ing. Štěpánka, z vedení statku, vozil služebním traktorem na inspekce do provozoven v okolních obcích. Jeho manželka vypomáhala v závodní kuchyni a v živočišné výrobě. Pro děti byly v Podlesí jesle, školka i škola. Jednalo se o vesnici, která byla před druhou světovou válkou převážně osídlena německým obyvatelstvem. Po jeho odsunu byla obec osídlena novými osídlenci z vnitrozemí, kteří sem přicházeli pod vidinou lepšího života i s touhou získat větší majetek, než měli dosud a částečně i pod vlivem propagandy KSČ a kampaně „Pojď s námi budovat pohraničí“. Spolu s rodinou Kojzarových byly do Podlesí vystěhovány celkem i další tři rodiny „kulaků“ většinou z Polabí, ale i dalších míst.²⁴¹

Syn Jaroslava Kojzara, Jaroslav Kojzar mladší (1949), byl v době stěhování tříletý. Dodnes si pamatuje, jak jim ze statku odváděli koně a ve své dětské upřímnosti a naivitě při setkání se sousedem, který koně osobně odváděl jej obvinil, že jim ukradl jejich koně.

5.7.2.1. Akce K ve statistikách Západočeského kraje

Trestní komise podle zákona č. 89/1950 Sb. v Plzeňském kraji potrestaly NV

241 Rozhovor s Jaroslavem Kojzarem mladším ze 26.4.2013, archiv autora

1798 drobných a středních rolníků a 728 sedláků

do poč. srpna 1953 se stalo obětí akce K na v Kraji Plzeň 120 rodin, některé rodiny byly vysídleny ještě po 18. lednu 1954, kdy byla akce zastavena²⁴²

Tyto rodiny stihl tedy stejný osud jako tomu bylo v případě rodiny Prchalových a Kojzarových.

O osudech celých rodin i jednotlivců rozhodovali rady ONV a MNV bez jakékoliv lidskosti, v duchu komunistické propagandy.

6.0. Rehabilitace a restituce

242 Topinka, J.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949-1955 in *Minulostí Západočeského kraje* XLI/I, s. 452

6.1. Represe ustávají, cejch kulaka zůstává

Komunistický režim a jeho politika zcela změnil život na vesnici a zbořil tradiční sousedské vztahy. Vystěhované rodiny sedláků vytrhl z jejich domovů, ke kterým měli silné vazby, často díky rodinným tradicím skrze vlastnictví svých usedlostí i jako součást sousedské komunity v obci. V místě, kam byli vystěhováni, museli začínat znovu z ničeho, často za velmi obtížných existenčních podmínek při popření lidské důstojnosti.

Při uvolnění režimu v 60. letech využili jen někteří možnost přestěhovat se z míst, kam byli nuceně vystěhováni, jinam, nyní už dle vlastního rozhodnutí, nebo se dokonce vrátit domů.

Často se snažili najít si bydlení, co nejbliže k místům původního bydliště.

Většina rodin však zůstala v místech, kam byla vystěhována a se zdejšími prostředními se zžila, navázali zde nové vztahy, jejich děti se zde často se provdaly, nebo oženily.

Zákaz pobytu v obcích a okresech, odkud byli vystěhováni byl součástí Směrnice tří ministrů jako základního dokumentu Akce K a jako takový už nebyl důsledně uplatňován. Se zastavením celé Akce K byly zastaveny i další represe a přestaly být uplatňovány i pozdější opatření vydaná v rámci poslední fáze kolektivizace (např. vládní nařízení č. 50/1955, zákaz přijímají kulaků do JZD apod.).

Perzekuce kulaků pro jejich třídní původ však přetrvávala dále, ale jinou formou. „Kulaci“ a jejich rodinní příslušníci nesměli studovat a směli pracovat pouze v zemědělství. „Kulaci“ a jejich rodinní příslušníci se sice stali zaměstnanci státních statků, nebo členy jednotných zemědělských družstev a běžnými občany Československa, ale traumata z křivd způsobených předchozími represemi si nesli dál.

Mnozí byli ve velmi špatné finanční situaci, neboť i po zabrání jejich majetku často dál spláceli půjčky, kterými se zadlužili, jen aby svá hospodářství zvelebili, nebo dostáli vysokým dodávkovým povinnostem. Po vystěhování půjčky spláceli dál.

6.2. Rehabilitace Boženy Prchalové a restituce majetku

6.2.1. Trpký osud nekončí.

Rodina Prchalova od 60. let k sametové revoluci

Příběh rodiny Prchalových jsme v předchozí kapitole opustili po jejím vystěhování do Čekanic u Blatné v roce 1956.

Na farmě Státního statku Lnáře v Čekanicích u Blatné, kde manželé Prchalovi, jejich dcera Ludmila Prchalová a babička Terezie Prchalová pracovali jako zemědělství dělníci, strávili dva roky a poté byli přestěhováni do Předního Poříčí u Březnice. Do uvolněného bytu v Čekanicích byl z Předního Poříčí vystěhován „kulak“ Dlača se svou rodinou.²⁴³ V Předním Poříčí zemřel v říjnu 1960 František Prchal, toho času dělník Státního statku Tochovice.²⁴⁴ Bylo mu pouhých 47 let. Od vystěhování do Čekanic se celý zbytek života trápil ztrátou domova, do kterého se jeho rodina nemůže vrátit a celé noci nespál.²⁴⁵

Přesto, že byl toho času pouhým dělníkem státního statku, vedoucí státního statku p. Herejk chodil k Františku Prchalovi pro cenné rady ohledně hospodaření v rostlinné i živočišné výrobě.²⁴⁶

6.2.2. Život řízený režimem. Podruhé v Čekanicích

Po smrti svého otce se jeho nejstarší dcera Ludmila provdala do Čekanic u Blatné a svou maminku si vzala k sobě.

243 Z rozhovoru s Ludmilou Maňhalovou, roz. Prchalovou, zde dne 15.11.2013, archiv autora

244 MÚ Strakonice, Kniha úmrtí Strakonice, sv. 5, roč. 1960, str 131, poř. č. 225/fotokopie, archiv autora

245 Archiv Ludmily Maňhalové, Výpověď paní Boženy Böhmové, Usnesení ÚDV-28/Vt-2008

246 Z rozhovoru s Ludmilou Maňhalovou, roz. Prchalovou, dcerou, ze dne 15.11.2013, archiv autora

Paní Terezie Prchalová zemřela v lednu 1968²⁴⁷. Její vnučka, Ludmila Maňhalová po ní zdělila dosud nezplacený dluh za koně, kterého si koupili ještě před vystěhováním do Čekanic a který zůstal v majetku družstva na jejich statku²⁴⁸

Jednalo se o pohledávku vůči České státní spořitelně v částkách ve výši 5 130 Kč a 5 940 Kč.²⁴⁹ Přesto, že koně převzalo družstvo, úroky z půjčky na něj naskakovaly stále.

Za manžela si v listopadu 1960²⁵⁰ vzala Vladimíra Maňhala (1932²⁵¹), se kterým se v Čekanicích seznámila již v roce 1956 a který pocházel rovněž se selského rodu. Jeho otec byl čekanický sedlák František Maňhal (1905²⁵²), původem z Vahlovic u Blatné a matkou Barbora, rozená Bartušková (1912²⁵³) z Čekanic.

Bartuškoví patřili v Čekanicích k dávno usedlým selským rodům, nejstarší zmínka o Matěji Bartuškoví na usedlosti č. p. 18 v Čekanicích je uvedena v sedlické matrice a pochází z r. 1645. Z tohoto stavení pocházel i poslední čekanický rychtář. Do příbuzenstva čekanického rodu Bartuškových patřil i novinář Karel Bartuška – Michalov z Ostravy, který je autorem knihy *Zkáza Javoříčka* o vesnici vyhlazené nacisty ještě 5. května 1945, za pomoc místních obyvatel partyzánům.²⁵⁴

Jak bývalo zvykem na vesnicích, tam kde se rodin se stejným příjmením vyskytovalo více, pro jejich odlišení se používalo označení „po chalupě“, zde se říkalo „U Fišerů“. František Maňhal vlastnil statek s pozemky o výměře 23 ha a patřil mezi největší a nejlepší hospodáře v Čekanicích.

Vedle soukromě hospodařících sedláků v obci do roku 1951 hospodařil velkostatek rodu Židlických, kterým patřil místní klasicistní zámeček, objekt panského lihovaru ve stylu selského baroka a okolní pozemky. Za války byla na velkostatek Židlických uvalena nucená správa, kterou vykonával jistý pan Mach, který byl příbuzný se známou herečkou Lídou Bárovou, která Čekanice několikrát navštívila.²⁵⁵

247 MÚ Strakonice, Kniha úmrtí Strakonice, sv. 12, roč. 1968, str 43/fotokopie, archiv autora

248 Rozhodnutí D130/68-33, archiv Ludmily Maňhalové

249 Rozhodnutí D130/68-33, archiv Ludmily Maňhalové

250 MÚ v Březnici, Oddací list MNV v Březnici, sv. I., roč. 1960, str. 173, č. ř. 24/fotokopie, archiv autora

251 Archiv Vladimíra Maňhala st., Rodný list Vladimíra Maňhala

252 MÚ Blatná, Kniha narození MÚ Blatná, sv. Xa, roč. 1905, str. 55, poř. č. 25/fotokopie, archiv autora

253 MÚ Sedlice, Matrika narozených děkanství Sedlice č. XII a, roč. 1912, str 239, poř. č. 57/fotokopie, archiv autora

254 Ze vzpomínek Vladimíra Maňhala st., rozhovor ze 7. dubna 2011, archiv autora

255 Z rozhovoru s kronikářem obce Čekanice u Blatné, p. Václavem Kafkou (1946), z května

Nejvýznamnějším čekanicickým rodákem byl prof. Josef Velenovský (1858-1949), významný botanik, zakladatel Botanického ústavu a ředitel botanické zahrady UK. Na Blatensku, stejně jako na celém Strakonicku měla za první československé republiky díky svému předsedovi, rodákovi z Pracejovic u Strakonic, Rudolfu Beranovi, silný vliv Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (dále jen agrární strana). Přesto, že byla po válce zakázána, nebyla zapomenuta a většina místních zemědělců měla díky ní velký vztah k půdě a rodnému kraji i české zemi. Silný vliv měla na Blatesku i katolická církev. Díky tomu se zde zemědělská politika KSČ nesetkala mezi obyvatelstvem s velkou oblibou. Skutečnost, že větší část Blatenska a Strakonicka osvobodila v roce 1945 americká armáda a na demarkační čáře zde hlídkovou službu vykonávala i Čs. samostatná obrněná brigáda z Anglie, rovněž ovlivnila místní obyvatelstvo v jeho postojích vůči KSČ a SSSR. V některých částech Blatenska, kudy procházela demarkační linie, měli obyvatelé jedinečnou možnost porovnat obě osvoboditelské armády. Jako mnohem lépe materiálně zabezpečená a k civilnímu obyvatelstvu daleko vstřícnější jim připadala ta americká. V Čekanickém zámečku byla od léta do podzimu 1945 ubytována jednotka americké armády. Za účelem získání čerstvých vajec přišlo několik vojáků jednoho dne i na statek Františka Maňhala. Jeho tchýně, Anežka Bartušková, roz. Kulíková (1877²⁵⁶-1963²⁵⁷) strávila před první světovou válkou třináct let ve Spojených státech, kde pracovala jako služka v New Yorku a díky tomu ovládala vynikajícím způsobem anglický jazyk. S americkými vojáky, kteří byli velice překvapení, že v tak malé jihočeské vesnici objevili stařenku, která rozumí jejich jazyku, se celá rodina rychle spřátelila a Anežka pro ně byla vítanou tlumočnicí při komunikaci s místními obyvateli, hlavně s dívkami.²⁵⁸

Pozemky velkostatku rodu Židlických v Čekanících byly zestátněny v roce 1951 (do té doby byla plocha pozemků velkostatku dle zákona o revizi pozemkové reformy postupně rozparcelována a přidělována novým vlastníkům²⁵⁹). Rodina Židlických byla vystěhována a na jejich pozemcích a objektech velkostatku zřízena

2008, archiv autora

256 Římskokatolická farnost Sedlice, Kniha 12, N 1874-1899 [cit. 2011-04-04]
URL: <http://digi.ceskearchivy.cz/>

257 Kniha úmrtí Čekanice, sv. 1, roč. 1963, str 19, poř. č. 1, MÚ Blatná/doslovný výpis –
fotokopie, archiv autora

258 Rozhovor s Vladimírem Maňhalem z 15.11.2013, archiv autora

259 Rozhovor s Vladimírem Maňhalem z 15.11.2013, archiv autora

farma Čekanice, spadající pod státní statek Lnáře. V zámečku byl zřízen nejprve domov mládeže pro SOU Blatná, později ústav sociální péče pro mládež.

Vladimír Maňhal (1932) nastoupil po absolvování obecné a měšťanské školy v Sedlici ke studiu na gymnáziu ve Strakonících. V roce 1951 maturoval a zde poprvé pocítil perzekuci pro jeho třídní původ. Slovy předsedy maturitní komise mu bylo sděleno: „jste dělnické třídě dlužen, že vás nechala složit maturitu.“²⁶⁰ Otec Vladimíra Maňhala, František byl po únorovém komunistickém puči označen za „kulaka“ a cejch kulaka tak nesl i jeho syn. Po maturitě Vladimír Maňhal pomáhal svému otci s hospodářstvím, za to byl označen za příživníka, neboť otec neměl úřední povolení jej na statku zaměstnat, a musel si trest odpracovat na nucených pracích na dole Matylda v Břasích u Plzně²⁶¹. Domníval se, že si svůj prohřešek odpracoval a podal si přihlášku ke studiu veterinárního lékařství na Masarykově univerzitě v Brně. Při přijímacím pohovoru se jej přijímací komise ptala, jak je možné, že jeho otec, který vlastní dvacetihektarový statek, ještě nevstoupil do JZD. Odpověděl, že družstvo v obci ještě založeno nebylo, jinak by do něj jeho otec samozřejmě vstoupil. Ke studiu nebyl nakonec přijat.²⁶²

Po udání od předsedy MNV, pro údajnou krádež dřeva, které si rodina odvážela z vlastního lesa, musel Vladimír nastoupit na základní vojenskou službu k 66 PTP.²⁶³ V listopadu 1953 byl odveden a jako „pétépák“, zařazený ke stavební četě, pracoval na dokončování mauzolea Klementa Gottwalda na pražském Vítkově, nebo při stavbě rekreační vily na Sázavě pro tehdejšího ministra národní obrany Alexeje Čepičku. Na službu u PTP a práci na Gottwaldově mauzoleu vzpomíná Vladimír Maňhal dnes již s humorem: „Dodělávali sme na Vítkově terénní úpravy kolem toho Gottwaldova mauzolea a už tam chodili lidi se dívat na Gottwalda. To víš, měli sme starý německý mundůry jako pracovní. Měl sem třeba na kolena díru, tak sem to zadrátoval. A Gottwalda v rakvi hlídala vnitřní stráž, to byla elitní jednotka. A přišel jeden chlap se taky podívat na Gottwalda. A ten chlap povídá tomu vojákovi z tý čestný stráže: „Já vim, že nesmíte mluvit, tak dyžtak jen kejvněte. Můžu dát támhletomu vojákovi cigarety?“

260 Rozhovor s Vladimírem Maňhalem z 15.11.2013, archiv autora

261 Dekret za vzornou práci v dolech, archiv Vladimíra Maňhala st.

262 Rozhovor s Vladimírem Maňhalem st. z 15.11.2013, archiv autora

263 66. Pomocný technický prapor, Vojenská knížka Vladimíra Maňhala st., archiv autora

„Ty mají cigaret dost“. U stejného útvaru spolu s ním sloužil i syn Ludvíka Frejky, národohospodáře, popraveného ve vykonstruovaném procesu s Rudolfem Slánským, Tomáš Frejka. Tomáš se stal písařem na štábu a jednoho dne si k sobě zavolal své kamarády, mezi nimi i Vladimíra Maňhala a ukázal jim jejich kádrové posudky. V posudku Vladimíra Maňhala stálo: „*syn kulaka a nepřítel pracujícího lidu*“²⁶⁴.

Po návratu ze základní vojenské služby v roce 1955 se Vladimír Maňhal stal velitelem sboru dobrovolných hasičů v Čekanicích. V roce 1957 vzniklo v Čekanicích JZD. Vladimír musel pod nátlakem podepsat přihlášku do JZD, jinak by jeho otec byl jako kulak vystěhován. Začínal jako traktorista v STS Záboří, později v STS Sedlici.

Po vystěhování Prchalových do Čekanic se Vladimír Maňhal seznámil s Ludmilou Prchalovou.

Zvůle čekanicích funkcionářů MNV byla často vystupňována i osobní závistí vůči sousedům, kteří dovedli narozdíl od nich řádně hospodařit a šetřit své úspory. Vladimír Maňhal se ještě pokoušel studovat nástavbové studium na zemědělské škole v Táboře, ale po čtrnácti dnech ve škole, byl po telefonátu předsedy MNV s ředitelem školy, pro špatný třídní původ do hodiny vyloučen ze studia.

Jen díky vstřícnosti souseda, pracujícího na ONV v Blatné, nebyl „kulak“ Maňhal uvězněn ani vystěhován. Jednotné zemědělské družstvo v Čekanicích převzalo objekt jeho statku i s pozemky a celá rodina, které zůstala jen obytná část statku, musela přihlížet, jak je jejich hospodářství ničeno. V roce 1960²⁶⁵ se Vladimír Maňhal (1932²⁶⁶) a Ludmila Prchalová (1939)²⁶⁷ vzali a z manželství se narodily tři děti. Vladimír Maňhal st. (1932) dálkově vystudoval Střední zemědělsko-technickou školu v Březnici a stal se agronomem JZD Čekanice. Aby mohl být do této funkce jmenován, musela jeho manželka Ludmila podepsat členskou přihlášku do JZD Čekanice. Nikdy však ani jeden z manželů nevstoupil do KSČ. Ani děti Ludmily a Vladimíra Maňhalových nesměly pro původ jejich rodičů studovat. Vladimír Maňhal ml. (1961) se vyučil opravářem zemědělských strojů a pracoval

264 Rozhovor s Vladimírem Maňhalem st., archiv autora

265 Kniha oddaných, svazek I. roč. 1960, str 173, poř. č. 24, MÚ Březnice/ fotokopie, archiv autora

266 Rodný list Vladimíra Maňhala st., archiv Vladimíra Maňhala

267 Rodný list Ludmily Maňhalové, roz. Prchalové, archiv Ludmily Maňhalové

jako opravář, řidič nákladního vozidla a kombajnér v JZD Sedlice. Jeho sestra Ludmila Maňhalová ml. (1963) byla za velkého úsilí svých rodičů přijata na Střední pedagogickou školu v Prachaticích a stala se učitelkou v MŠ ve Vysočanech, kde pracuje dodnes, byla velmi nadaná a s pěveckým sborem procestovala různé země Evropy. Alena Maňhalová (1965) se v řádném kole přijímacího řízení nedostala na žádnou střední školu a rovněž za velkého úsilí svých rodičů byla díky konexím přijata na gymnázium do Strakonice.

Ludmila Maňhalová po smrti své babičky, Terezie Prchalové v roce 1968²⁶⁸ po ní jako dědička převzala i dluh za půjčku na koně, kterou si vzali ještě před vystěhováním ze Žihobce, na němž stále naskakovaly úroky. Vše musela zaplatit, aby dědictví mohla převzít. Svou maminku Boženu Prchalovou si vzala k sobě do Čekanic. Její zdravotní stav se následkem prodělané mozkové příhody od zač. 70. let prudce zhoršoval a až do své smrti v září 1991²⁶⁹ byla upoutána na lůžko. Pohřbena je v rodných Žihobcích, kde dodnes trvale žije již jen rodina jejího bratra Františka, také již zemřelého.

V Žihobcích se o těžkém rodinném osudu Prchalových všeobecně ví. Ludmila Maňhalová se do své rodné obce stále ráda vrací a je zde všemi současnými obyvateli i příbuznými vždy vřele vítána.

Na první porevoluční setkání rodáků v Žihobcích vzpomíná dodnes takto: „Vzpomínám si, že tam tenkrát říkali, že my a Vytisků (tj. Kojzarovi, takto se jim říkalo „po chalupě“²⁷⁰) jsme dopadli nejhůř, že nás vystěhovali. Kovařík²⁷¹ byl tenkrát ještě živ²⁷² a bál se vůbec k nám jít a mluvit s náma. Neměl čistý svědomí.“²⁷³

Sestra Ludmily Prchalové, Božena Prchalová (1941) byla v době vystěhování rodiny do Čekanic u Blatné v roce 1956 ve škole pro neslyšící v Praze. Přijela za ní maminka a řekla jí, že byli vystěhováni a že ztratila domov. Jeho ztrátu těžce

268 Kniha úmrtí MÚ Strakonice, svazek 12, roč. 1968, str. 43/fotokopie, archiv autora

269 Kniha úmrtí MÚ Blatná, svazek 2, roč. 1991, str 202, poř. č. 23/fotokopie, archiv autora

270 pozn. autora

271 V 50. letech předseda MNV a později JZD, pozn. autora

272 Zemřel dne 9.6. 1992, dle vyšetřování ÚDV, viz usnesen ÚDV-28/Vt-2008, archiv Ludmily Maňhalové

273 Z rozhovoru s pí Ludmilou Maňhalovou, roz. Prchalovou a p. Jaroslavem Kojzarem st. (1922) zde dne 26.4.2013

prožívala, neměla se kam vrátit.²⁷⁴ I když měla ve škole nejlepší prospěch, nedostala jako „dcera kulaka“ doporučení ke studiu na gymnáziu a musela se vyučit švadlenou.²⁷⁵ V Praze žila v podnájmech. Z podniku dostala kladný posudek a s vyjádřením lékaře si mohla zažádat o družstevní byt, čekala na něj devět let.²⁷⁶

Pracovala jako švadlena Tvorby, poté v salonu Eva, kde jako jedna z nejlepších pracovníků šila i kostýmy na známé herečky a herce pro Československou televizi. Po revoluci pracovala v salonu Yvette Ajchler, největším oceněním pro ni je, když dodnes v televizních záběrech vidí své klientky nosit její výtvary.

Pravidelně navštěvovala svou sestru Ludmilu, provdanou do Čekanovic na zemědělskou usedlost rodiny Maňhalových a díky známostem její sestry Boženy byla rodina poctěna i návštěvou manželů Heřmánkových, pro které uspořádala staročeskou zabijačku.

Božena Prchalová (1941) se provdala za Vladimíra Böhmu (1939-2008) z Jevan u Prahy, který ztratil sluch již v útlém dětském věku, mluvil velice špatně a dorozumíval se kromě odezírání i znakovou řečí. To mu však nebránilo, aby složil maturitu a našel si zaměstnání jako projektant, rád cestoval, zajímal se o sport, byl nadšeným fotoamatérem i kinoamatérem.²⁷⁷ Díky zálibě ve fotografování a pracovišti v centru Prahy se mu 21. srpna 1968 na Vinohradské třídě podařilo pořídit unikátní snímky z boje o Čs. rozhlas.²⁷⁸ Sovětské okupanty snímal z bezprostřední blízkosti. Jako neslyšící musel jistě hodně riskovat smrti zastřelením, neboť neslyšel křik ani výstřely. Duch Pražského jara, kdy se národ semknul proti okupantům, v něm zanechal hluboké stopy a o více než dvacet let později se zúčastnil se svými kolegy ze společnosti Uniprojekt demonstrací v listopadu 1989, kde hrdě nesl československou státní vlajku.²⁷⁹

6.2.3. Sametová revoluce. Vytoužená rehabilitace

274 Osobní archiv Ludmily Maňhalové, Usnesení ÚDV-28/Vt-2008, výpověď paní Boženy Böhmové

275 Osobní archiv Ludmily Maňhalové, Usnesení ÚDV-28/Vt-2008, výpověď paní Boženy Böhmové

276 Osobní archiv Ludmily Maňhalové, Usnesení ÚDV-28/Vt-2008, výpověď paní Boženy

277 Z rozhovoru s paní Boženou Böhmovou z 20.8.2013, archiv autora

278 Snímky z pozůstalosti po Vladimíru Böhmovi převzal do svého fotoarchivu sám autor, prasynovec, který je k výročí okupace z r. 1968, v roce 2013, poskytl k využití VHÚ

279 Fotoarchiv autora, snímek z pozůstalosti po Vladimíru Böhmovi z listopadu 1989

Sametová revoluce v listopadu 1989 otevřela cestu k rehabilitaci politických vězňů a k následné restituci majetku, zabaveného sedlákům v rámci kolektivizace. Na celostátní i regionální úrovni vznikly pobočky Konfederace politických vězňů, které dodnes dobrovolně sdružují politické vězně komunistického režimu bývalého Československa. Dále sdružují osoby, které byly v rozhodném období vzhledem ke svému protikomunistickému smýšlení a postojům odsouzeny tzv. lidovým soudem trestním pro údajné trestné činy z oblasti hospodářské nebo zemědělské, a byly následně vězněny a podle zákona 119/1990 Sb. rehabilitovány.²⁸⁰ Politickým vězněm je občan, který byl v období od 25. února 1948 do konce roku 1989 odsouzen československými soudy pro politický odboj nebo politický odpor proti komunistickému režimu za činy a jednání, které lze podle zákona číslo 119/1990 Sb. a zákona číslo 198/1993 Sb., kvalifikovat jako politicky motivované.²⁸¹

Božena Prchalová žádala o soudní rehabilitaci a o odškodnění ke dni 23.4. 1991.²⁸² Ministerstvo spravedlnosti její žádosti vyhovělo a podle zákona o soudní rehabilitaci jí byla přiznána částka 11 576 Kč. Náhrada za ztrátu na výdělku po dobu vazby a výkonu trestu odnětí svobody v době od 12.1.1951 do 12.5.1951 byla přiznána ve výši 10 000 Kč. Náhrada stanovená paušální částkou 2 500 Kč. za každý měsíc vazby a výkonu trestu. Dále jí byla přiznána náhrada nákladů trestního řízení paušální částkou 200 Kč a náhrada nákladů výkonu trestu odnětí svobody za dobu od 12.1.1951 do 12.5.1951 ve výši 600 Kč/ za každý měsíc 150 Kč.²⁸³

Přiznání nároku na finanční odškodnění za výkon trestu odnětí svobody předcházelo usnesení Okresního soudu v Klatovech, který v neveřejném zasedání, konaném dne 18.3.1991 rozhodl o tom, že: „*trestní řízení proti paní Boženě Prchalové, odsouzené rozsudkem bývalého lidového soudu Sušice zde 27.1.1950 ve spojení s rozhodnutím Krajského soudu v Plzni zde dne 25.7.1950 pro trestný čin šíření poplašné zprávy je zastaveno*“. Trestní řízení bylo zastaveno v celém rozsahu, neboť byly splněny

280 URL: <httpwww.kpv-cr.cz> [2013-11-14]

281 URL: <httpwww.kpv-cr.cz> [2013-11-14]

282 Archiv Ludmily Maňhalové, dokument se zn.: Božena Prchalová - Odškodnění z důvodu rehabilitace, RO 1 1920/Kp/Po

283 Archiv Ludmily Maňhalové, dokument se zn.: Božena Prchalová - Odškodnění z důvodu rehabilitace, RO 1 1920/Kp/Po, ze dne 15. ledna 1992

všechny podmínky pro použití zákona o soudní rehabilitaci.²⁸⁴

Trestní spis nebyl v Národním archivu, ani ve Státním okresním archivu v Klatovech nalezen. Spis se pravděpodobně ztratil již v 50. letech, když po podání žádosti o milost putoval z Kanceláře prezidenta republiky na Ministerstvo spravedlnosti, kde pravděpodobně zůstal a byl skartován. Nalezení spisu by pomohlo objasnit průběh soudního řízení s paní Boženou Prchalovou v roce 1950.

Božena Prchalová dne 25. září 1991²⁸⁵ zemřela a nedožila se tak vyplacení odškodného za dobu svého věznění ani restituce majetku.

V restituci bylo s nárokem na vrácení majetku právně uznáno pět dědiček²⁸⁶. Potom, co se ostatní dědičky nároku na restituci zřekly, byl majetek navrácen Ludmile Maňhalové, roz. Prchalové.

Na vrácení části pozemků zbytkového statku rodiny Prchalových, majitelky Terezie Prchalové nárokoval i Jaroslav Froulík, jehož rodiče tyto pozemky získali při revizi první pozemkové reformy.

Dle vyjádření Katastrálního úřadu v Sušici bylo vlastnické právo na veškeré nemovitosti vykoupené bez náhrady ze zbytkového statku Terezie Prchalové podle zákona o revizi I. pozemkové reformy přiznáno Ludmile Maňhalové, oprávněné dědičce. Při revizi pozemkové reformy v roce 1948 byly pozemky zbytkového statku Prchalových přiděleny celkem 38 novým vlastníkům. I noví přidělci museli své nově nabyté pozemky zaplatit, aby tak přešly do jejich vlastnictví.

Žádný z přidělců nebyl dle pozemkové knihy zaknihován (tzn. zaplacen novými vlastníky), a tudíž nárok Jaroslava Froulíka na příděl pozemků po jeho rodičích, nebyl oprávněný.²⁸⁷

Statek byl po navrácení v dezolátním stavu, podepsalo se na něm nešetné hospodaření družstva. Obytná část byla přizpůsobena činnosti družstva. Budovy byly zchátralé, stropy propadlé, zničena byla zahrada, kůlna na stroje i vepřín, rybníček byl zasypán, omítka budov poničena.

Objekt statku dědička Ludmila Maňhalová později prodala soukromé firmě, která

284 Archiv Ludmily Maňhalové, dokument Rt 237/91-Usnesení Okresního soudu v Klatovech

285 MÚ Blatná, Kniha úmrtí MÚ Blatná, sv. 2, roč. 1991, str. 102, řad. č. 23/fotokopie, archiv autora

286 Kromě tří dcer Boženy a Františka Prchalových to byly ještě dvě dcery Stanislava Prchala

287 Archiv Ludmily Maňhalové, Pú 448/96/Fk – přezkoumání rozhodnutí čj. PÚ 3187/91

zde zřídila výrobní halu na výrobu elektrotechniky. Část pozemků má v nájmu soukromě hospodařící zemědělec ze Žihobce, část bývalé JZD Žihobce a lesy pak Lesy ČR.

V roce 2008 reagovala Ludmila Maňhalová na výzvu Konfederace politických vězňů, žádající oběti Akce K, aby pomohly při vyšetřování a potrestání těchto represí, podáním trestního oznámení na bývalé funkcionáře MNV Žihobce a ONV Sušice, kteří iniciovali vystěhování její rodiny.²⁸⁸ Vyšetřující orgán ÚDV ztotožnil všechny uvedené funkcionáře, vyslechl svědky a shromáždil potřebné dokumenty. Rozsudek Boženy Prchalové, odsouzené Okresním soudem v Sušici pro trestný čin šíření poplašné zprávy nebyl v archivu nalezen. O jeho vzniku však svědčí záznam v podacím deníku trestního odboru ONV Sušice, dále byl nalezen ve fondu ONV Sušice seznam venkovských boháčů, záznamy z podacího deníku MNV Žihobce a ONV Sušice. Ve Státní vědecké knihovně v Plzni byly nalezeny články, ve kterých se psalo o Františku Prchalovi jak v souvislosti s odevzdáváním dodávek obilí (*Pospíšili s obilím do výkupních skladů*), tak i články, které Prchala označovaly za venkovského boháče, který narušuje dodávky mléka a sběračka jej ještě kryje tím, že mu navyšuje odevzdané množství (*Jak jest to s výkupem mléka*). Poslední zmínka v dobovém regionálním tisku se vztahuje k samotnému vystěhování (*Zbavují se rádi kulaků*). Usnesením ze dne 21.8.2008²⁸⁹ došel vyšetřující orgán ÚDV k závěru, že na rodině Prchalových byl násilným přesídlením spáchán trestný čin. Dle dokumentu ve věci přesídlení, který Ludmila Maňhalová, roz. Prchalová předložila, ze svého rodinného archivu a z výpovědí svědků, byli obviněni tito funkcionáři MNV a JZD Žihobce: Josef Janda (nar. 13.12.1902, zemřel 28.3.1993) Karel Kovařík (nar. 12.6.1918, zemřel, 9.6.1992) předseda JZD (dříve předseda MNV Žihobce), Václav Kašák (nar. 20.9.1902, zemřelý 14.12.1982), Josef Froulík (nar. 10.3.1900, zemřelý 25.7.1980). Z ONV Sušice to byli František Zíbar, Antonín Havlík a Josef Říha.²⁹⁰

Trestní řízení byl odloženo protože všichni obvinění funkcionáři již zemřeli a trestní řízení je nepřipustné proti tomu, kdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého.

288 Archiv Ludmily Maňhalové, Sdělení se značkou ÚDV-28-/Vt-2008 ze dne 25. února 2008, o zahájení úkonů trestního řízení na základě tr. oznámení podaného na Okresní státní zastupitelství ve Strakonicih a postoupené Okresnímu státnímu zastupitelství v Klatovech

289 Archiv Ludmily Maňhalové st., Usnesení ÚDV-28/Vt-2008 ze dne 22. srpna 2008

290 Archiv Ludmily Maňhalové st., Usnesení ÚDV-28/Vt-2008 ze dne 22. srpna 2008

Ve výpovědích svědků, tj. dosud žijících dcer hospodáře Františka Prchala, se uvedená jména funkcionářů značně lišila od jmen v dochovaných dokumentech.²⁹¹

To bylo způsobeno tím, že osudné události zažily v dětském věku a věděli o nich jen z doslechu od rodičů.

Policejní orgán však mylně zařadil přestěhování a bezplatné předání jejich zemědělské usedlosti do užívání JZD Žihobce v roce 1956 do Akce K. Ta byla vyhlášena směrnicí tří ministrů k 1. listopadu 1951 a pozastavena rozhodnutím tajemníka ÚV KSČ Jindřicha Uhera v dohodě s náměstkem ministra národní bezpečnosti Jindřichem Kotalem k 5. květnu 1952. Na ústřední úrovni byla akce uzavřena v létě 1953, v pozměněné podobě pokračovala dále, nebyla však již nazývána akcí K. Jednalo se pouze o jednotlivé případy „kulaků“ a jejich rodin prohlášených za tzv. „úpadková hospodářství“. Byly zrušeny mezikrajové přesuny sedláků a určené selské rodiny byly individuálně přesídlovány uvnitř vlastních okresů a krajů.²⁹² Dokumentace k jednotlivým případům těchto přesunů zcela chybí. Zde mohou být vítaným zdrojem soukromé rodinné archivy, obsahující alespoň základní dokumentaci, kterou ONV, nebo MNV oznamovalo rodinám rozhodnutí o jejich přesídlení.

V usnesení ÚDV je sice konstatováno, že od roku 1955 probíhala druhá fáze kolektivizace zemědělství, neuvádí však jaké předpisy byly v této fázi vydány a uplatňovány za účelem dokončení kolektivizace. V případě rodiny Prchalových se jednalo o vládní nařízení č. 50 z 21. září 1955 o *Zajišťování zemědělské výroby na půdě kulaků*.²⁹³ V §8 je zde uvedeno: „nemůže-li kulak zajistit řádné hospodaření na své usedlosti pro nemoc, stáří, apod. je povinnen oznámit to prostřednictvím výkonného orgánu MNV zemědělskému odboru rady ONV“. Narozdíl od Akce K nebylo již vystěhování celých zemědělských rodin řízeno centrálně, ale na úrovni ONV a MNV a přestěhování proběhlo v rámci jednoho okresu, popříadě kraje a na rodinu kulaka se již nevztahoval zákaz pobytu v obci a okrese původního bydliště.

291 Archiv Ludmily Maňhalové st., Usnesení ÚDV-28/Vt-2008 ze dne 22. srpna 2008

292 Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, s. 128

293

6.3. Co nejbliže k domovu! Rodina Kojzarova a její další osudy

Rodina Jaroslava Kojzara strávila v Podlesí na Moravě, kam byla vystěhována, sedm let. Zde Jaroslav Kojzar mladší (1949) navštěvoval základní školu pocíťoval ústrky od spolužáků a nadávky, že je kulak. Také nechápal, proč je jeho otec zavřený ve vězení, když nic neprovedl. Základní školu absolvoval s vyznamenáním, chtěl studovat na střední průmyslové škole, jako syn kulaka nedostal doporučení a musel nastoupit do učebního oboru, kde se vyučil číšníkem. I zde měl výborné výsledky. Po absolvování základní vojenské služby si mohl doplnit vzdělání na střední hotelové škole.²⁹⁴ Díky vynikající znalosti německého jazyka se vypracoval až na číšníka v nočním baru hotelu Ural v Plzni, který byl určen především pro zahraniční klientelu. Díky kontaktu s cizinci měl tak přístup k valutám i tuzexovým bonům a mohl si na tehdejší dobu dovolit kupovat zboží, které běžnému občanovi socialistického Československa nebylo běžně dostupné²⁹⁵

Za celou dobu života v Podlesí na Moravě je myšlenka na návrat do rodných Žihobec neopustila a snažili se získat nové bydliště, co nejbliže. Díky známému Františka Kojzara získali bydlení a práci v Plešnicích na okrese Plzeň-Sever. Tady také v roce 1962 František Kojzar zemřel²⁹⁶. V Plešnicích strávili celkem 6 a půl roku. Díky bratrovi Jaroslavovy manželky Václavu Šimáčkovi, který pracoval na KNV v Plzni, měli možnost přestěhovat se do Dvorců u Nepomuka, do Blovic, nebo do Přeštic. Na inzerát, ve kterém Státní statek Přeštice hledal traktoristu a krmičku do živočišné výroby, byli přijati v Přešticích, zde žili v malém domku, který byl původně postaven pro vedoucího dopravy státního statku a později sloužil pro stájníka velkokapacitního kravína, jehož funkci pan Kojzar vykonával. V Přešticích žije pan Jaroslav Kojzar, starší dodnes.

294 Archiv Jaroslava Kojzara ml., Usnesení ÚDV-76/Vt-2007 ze dne 21. srpna 2008, výpověď Jaroslava Kojzara ml. (1949)

295 Rozhovor s Jaroslavem Kojzarem mladším ze 7.11.2013, archiv autora

296 Archiv Ludmily Maňhalové, Úmrtní oznámení Františka Kojzara

Po roce 1989 se naskytla možnost domek koupit, neváhal ani chvíli a spolu s okolním pozemkem jej zakoupil. Od doby, kdy za domkem stával velkokapacitní kravín už uplynulo mnoho let a okolí se zcela změnilo. Kravín byl zbourán, v sousedství domku byly zřízeny stavebniny a hřiště základní školy.²⁹⁷

Jaroslav Kojzar byl rehabilitován neveřejným zasedáním Okresního soudu v Klatovech a trestní řízení proti němu bylo ke dni 15. listopadu 1990 zastaveno.

V roce 1992 jim byla v restituci vrácena rodinná zemědělská usedlost, ze které byli v roce 1953 vystěhováni. Objekt byl v dezolátním stavu. V obytné části chovalo JZD prasata. Ani z dalšího majetku, který museli zanechat na statku, nic nezůstalo. Do současné doby není objekt možno k trvalému bydlení užívat. O statek v Žihobcích se dnes stará Jaroslav Kojzar mladší a využívá jej jako víkendovou chalupu.²⁹⁸

Jaroslav Kojzar starší je členem Konfederace politických vězňů. V roce 2007 na výzvu Konfederace a na základě trestního oznámení Jaroslava Kojzara na funkcionáře MNV Žihobce a ONV Sušice s podezřením na trestný čin, byl případ znovu otevřen a vyšetřován. Vyšetřující policejní orgán ÚDV zajistil dostupné prameny k případu a vyslechl svědky i aktéry případu.

Z hlediska trestně-právního policejní orgán ztotožnil a obvinil předsedu MNV Žihobce Karla Kovaříka (nar. 12.6.1918, zemřelý 9.6.1992), bývalé funkcionáře MNV Žihobce Josefa Froulíka (nar. 10.3.1990, zemřelého, 25.7.1980), Jana Sporku (nar. 6.12.1917, zemřelého 26.1.1967) a funkcionáře ONV Sušice Františka Zíbara. František Zíbar jako veřejný činitel obstarával věci zákonu odporující tím, že svým výměrem nařídil vystěhování rodiny Kojzarových a jejich členů a svévolně tak potrestal i osoby, které nebyly v případě Jaroslava Kojzara odsouzené.²⁹⁹

Karel Kovařík, předseda MNV Žihobce byl obviněn z iniciování vystěhování rodiny Kojzarových, které se opíralo o „Směrnici ministrů národní bezpečnosti, vnitra a spravedlnosti“ ze dne 22. října 1951 a jejíž znění bylo v rozporu s již tehdy platným právním řádem. Tato směrnice umožňovala vysídlení celých zemědělských rodin mimo místa bydliště, přičemž k tomuto aktu došlo v rámci celostátně vedené akce „K“, jejímž cílem byla likvidace soukromě hospodařících zemědělců a v důsledku

297 Rozhovor s Jaroslavem Kojzarem st. zde 26.4.2013, archiv autora

298 Z rozhovoru s p. Jaroslavem Kojzarem ml. (1949), ze dne 7.11.2013, archiv autora

299 Archiv Jaroslava Kojzara ml., Usnesení ÚDV-76/Vt-2007 ze dne 21. srpna 2008

toho došlo k závažnému zásahu do práv těchto osob a ztížení jejich společenského a pracovního uplatnění.

Při vyšetřování byly zajištěny potřebné důkazy mezi něž patří zejména kronika obce Žihobce, trestní/rehabilitační spis pana Jaroslava Kojzara, výměr ONV a zákaz pobytu na okrese Sušice. Dále byli vyslechnuti svědci, kteří se na vystěhování Kojzarových pamatují.

Vyšetřující orgán zjistil, že všichni funkcionáři, kteří iniciovali vystěhování rodiny Kojzarových již zemřeli.³⁰⁰

Rovněž se nepodařilo objasnit mnohé okolnosti vystěhování rodiny, neboť nežije ani pan František Chalupný, který jako jediný z funkcionářů MNV Žihobce odmítl podepsat výměr pro vystěhování rodiny.

Dle usnesení ÚDV ze dne 21. srpna 2008³⁰¹ odložil podezření ze spáchání trestného činu, neboť trestní stíhání je nepřipustné proti tomu, kdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého.

Na základě *Zákona o účastnících odboje a odporu proti komunismu*³⁰² žádal Jaroslav Kojzar st. (1922) o přiznání postavení účastníka odboje a odporu proti komunismu.

Za účastníka třetího odboje nebyl pan Jaroslav Kojzar uznán, neboť nevykazoval žádnou z forem odboje, uvedených ve výše jmenovaném zákoně a byl pouze pasivním odpůrcem, nebo spíše obětí komunistického režimu.

300 Archiv Jaroslava Kojzara ml., Usnesení ÚDV-76/Vt-2007 ze dne 21. srpna 2008

301 Archiv Jaroslava Kojzara ml., Usnesení ÚDV-76/Vt-2007 ze dne 21. srpna 2008

302 Zákon č. 262/2011 Sb. O účastnících odboje a odporu proti komunismu [cit.2013-11-14]

URL:<http://www.zakonyprolidi.cz>

Závěr

Ve své práci jsem v několika rovinách sledoval průběh kolektivizace v Československu. Podrobným popisem příčin, průběhu i následků kolektivizace jsem se zabýval, jak na obecné, regionální, tak místní úrovni. Obec Žihobce jsem si pro zpracování kolektivizace zvolil původně proto, že k ní mám rodinné vazby a má babička, paní Ludmila Maňhalová k případu své rodiny vlastní rozsáhlý rodinný archiv.

S postupným, hlubším pronikáním do tématu jsem zjišťoval, že sledovaná obec, nacházející se v regionu západních Čech, byla díky tomu obcí v mnohém pro průběh kolektivizace specifickou. I samotný okres Sušice patřil k okresům, kde kolektivizace rozhodně neprobíhala vzorově a mnohá nařízení místní funkcionáři realizovali se zpožděním a ne zcela dle představ „strany a vlády“. Oproti jiným okresům zde ani nebyla důsledně vedena dokumentace na obecní a okresní úrovni. Průběh kolektivizace v tomto případě, proto můžeme detailněji rekonstruovat především z dokumentů rodinných archivů a vzpomínek pamětníků.

Žihobce však tvořily i v rámci okresu Sušice v jistém smyslu výjimku, svým meziválečným politickým směřováním, svým charakterem spádové obce, složením obyvatelstva a podílu velkých hospodářů na něm.

Jako velmi důležitý pramen, zasazující dění v obci Žihobce do širšího regionálního a celostátního kontextu, jsem použil „Pamětní knihu“ (kroniku) obce Žihobce.

Vypovídací hodnota tohoto pramene však nebyla vždy dostačující a závisí na tom, které události se tehdejší kronikář rozhodl zaznamenat a které nikoliv. Zatímco záznamy pořízené mezi světovými válkami poskytují rozmanitý obraz všedního, hospodářského, politického i kulturního života v Žihobcích, záznamy po roce 1948 jsou velmi strohé, neboť nebyl zájem tyto události zaznamenávat a autor se tak jistě vyvaroval jednostranného, subjektivního, ideologického hodnocení, na druhou stranu vynechal často podstatné okolnosti některých událostí.

Údaje o výsledcích obecních, okresních, zemských, parlamentních a senátních voleb sice svědčí o politické orientaci a postojích obyvatel sledované obce, ale ne vždy je možné a přínosné je porovnat s výsledky na okresní, zemské a celostátní úrovni.

Faktem je, že i meziválečné výsledky voleb sloužily později komunistickému represivnímu aparátu k ideologickému hodnocení obce, které však je značně nadsazené a zveličené.

Stačila dvě vítězství fašistů v obecních a poslaneckých a senátních volbách, aby byly Žihobce v 50. letech hodnoceny jako obec za první republiky fašistická.

Jinak rozsáhlý rodinný archiv Ludmily Maňhalové, z něhož jsem hojně čerpal potřebné dokumenty, neobsahoval však to nejdůležitější, a to rozsudek Boženy Prchalové, odsouzené býv. okresním soudem v Sušici za šíření poplašné zprávy³⁰³ Nezachovala se ani dokumentace k uvěznění Františka Prchala v soudní vazbě Okresního soudu v Sušici za nedodržení plánované plochy osetí.³⁰⁴

Není zrovna dobrou vizitkou legislativní politiky státu, že po vydání zákona o účastnících třetího odboje, na základě dřívějšího zákona o protiprávnosti komunistického režimu a oprávněnosti odboje proti němu je takto omezován přístup široké veřejnosti a tím je odpírána informovanost o zločinech komunistického režimu.

Při vyšetřování případu Prchalových ze strany ÚDV byly nalezeny dokumenty (seznamy venkovských boháčů, záznamy z podacích deníků trestního odboru ONV v Sušici) a články dobového tisku, které pomohly dokreslit detaily případu, základem však byly dokumenty z rodinných archivů.

Nově nalezená trestní oznámení na Františka Prchala tak do většního detailu popisují formy perzekuce, která proti němu, jako „nepříteli socializace vesnice“ byly použity.

Vedle trestního oznámení za nedodání příslušných zemědělských dodávek je to i záznam o přestupku proti občanskému soužití. Kde přesto, že měl Prchal svědky na své straně, byl pokutován vyšší částkou, než soused, který spor vyvolal a Prchala sekyrou ohrožoval na životě.

Analýzou dokumentů i vzpomínek pamětníků a jejich začlenění do kontextu doby a porovnáním se závěry vyšetřování ÚDV, jsem dospěl k závěru, že u případu Prchalových nebyl dostatečně zohledněn historický kontext. Vyšetřující orgán ÚDV

303 tato informace je součástí usnesení o rehabilitaci, pod zn. Rt 237/91-USnesení Okresního soudu v Klatovech, v archivu Ludmily Maňhalové

304 Tato informace byla zjištěna z rozhovoru s pí Ludmilou Maňhalovou a je rovněž zmíněna v nálezů zn. TR-521/1952-IX, kde je Fr. Prchal žalován za nevykrmení telete přiděleného mu MNV je také záznam o předchozím 8 dnů za nedodrženu osevní plochu brambor

se zaměřil především na uplatnění kontinuity práva a ztotožnění tehdejšího právního řádu se současným, aby tak mohli být obviněni a potrestáni viníci perzekuce rodiny. Ti všichni však již zemřeli a nemohli proto být potrestáni.

Přesto, že v závěrečné zprávě se podotýká, že v roce 1955 začala druhá fáze kolektivizace a je tedy patrná určitá snaha začlenit tento případ do kontextu doby, není nikde uvedeno na základě jakých nařízení bylo proti Prchalovým postupováno a co bylo skutečnou příčinou toho, že „dobrovolně“ odevzdali svůj majetek.

Chybí tak zasazení do kontextu druhé fáze kolektivizace zemědělství, kdy podle vládního nařízení *O zajišťování zemědělské výroby na půdě kulaků*³⁰⁵ musel být majetek předán bezplatně. Podstatou tohoto nařízení bylo právě předání majetku „kulaků“ do zemědělského závodu socialistického sektoru, protože údajně řádně nehosподаřili.

Dobrovolné předání majetku paní Terezie Prchalové do užívání JZD Žihobce je tak hodnoceno spíše jen psychologickým pohledem, přičemž je zdůrazněn fakt, že by se nikdo sám nevzdal svého majetku a neodešel z domova do nejistoty. Ze strany Terezie Prchalové a jejího syna Františka Prchala nebylo toto rozhodnutí učiněné dobrovolně, ale pod nátlakem.

U případu perzekuce a vystěhování rodiny Kojzarových je situace jiná. Sama Akce K byla již tehdy nezákonnou, neboť svým postupem porušovala již tehdy platný právní řád.

Chronologickým srovnáním celostátně platných i regionálních dokumentů a osobních osudů jsem došel k závěru, že případ rodiny Prchalových a rodiny Kojzarových se svým charakterem nijak neliší od případů jiných rodin perzekvovaných v různých fázích kolektivizace.

Specifické a rozdílné jsou jen okolnosti, za kterých se odehrávaly a jak působily a ovlivnily aktéry těchto osudů. Některé detaily, které by ještě více pomohly případy osvětlit už se bohužel nepodaří objasnit, neboť někteří jejich aktéři již nežijí. Přesto se mi podařilo celkem podrobně zrekonstruovat a zmapovat osudy dvou selských rodin a popsat formy jejich perzekuce v rámci kolektivizace zemědělství.

305 Vládní nařízení č. 50 z 21. září 1955 o Zajišťování zemědělské výroby na půdě kulaků [cit.2013-11-14]

URL:<http://www.zakonyprolidi.cz>

Tato práce tak může být malým příspěvkem do regionální historie i do mozaiky dějin Československa v období kolektivizace.

Seznam pramenů a literatury

Prameny archivní

MÚ Blatná, Kniha narození MÚ Blatná

MÚ Katovice, Kniha narozených farnosti Volenice

MÚ Katovice, Kniha oddaných farnosti Volenice

MÚ Strakonice, Kniha úmrtí Strakonice

SOKa Klatovy, fond ONV Sušice

SOKa Strakonice, fond OÚ Strakonice

Okresní soud Klatovy

Rt 237/90: Rehabilitační spis v trestní věci vedené proti Jaroslavu Kojzarovi s přílohovým spisem Okresního soudu v Sušici, spis zn. T 155/52

VÚA, fond Sbíрка kmenových listů

Další prameny

Osobní archiv a vzpomínky Ludmily Maňhalové

Osobní archiv a vzpomínky Vladimíra Maňhala st.

Osobní archiv a vzpomínky Jaroslava Kojzara ml.

Osobní vzpomínky Jaroslava Kojzara st.

Osobní vzpomínky Boženy Böhmové

Prameny tištěné

Juněcová – Pšeničková.: Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství – Vznik JZD 1948 – 1949, Praha 1995.

Pšeničková, Jana (ed.). Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství –

vznik JZD 1952. Praha: SÚA, 2002.

Pšeničková, Jana (ed.). Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství – vznik JZD 1953. Praha: SÚA, 2002.

Literatura

Bartoš, J.: Úvod do metodiky historického bádání a nauky o pramenech. Olomouc 1999

Blažek – Kubálek (eds.): Kolektivizace venkova v Československu 1948 – 1960. Praha 2008.

Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha 2008.

Jech, K.: Selský stav v českých zemích 1945 – 1948. In Zemědělství na rozcestí 1945 – 1948. Uherské Hradiště 1998, s. 69-77.

Jílek, T.: Železná opona. Československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948-1989. Praha 2006.

Kaplan, K.: Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953-1956. Brno 2005.

KŘEN, J.: Bílá místa v našich dějinách? Praha 1990.

Rokoský, J.: Zákaz agrární strany a pokusy o její obnovení v letech 1945 – 1948. In Zemědělství na rozcestí 1945 – 1948. Uherské Hradiště 1998, s. 77 – 90.

Růžička, M.: Vyhnanci. Akce „Kulak“: zločin proti lidskosti. Havlíčkův Brod 2008.

Růžička, M.: Vyhnanci II. Akce „Kulak“: zločin proti lidskosti. Havlíčkův Brod 2011.

Rychlík, J.: Sociální dimenze československého pozemkové reformy v mezinárodním kontextu in Československá pozemková reforma 1919-1935 a její mezinárodní souvislosti, Uherské Hradiště 1994, s. 44

Sedláček, A.: Místopisný slovník historický Království českého. Praha 2008.

Topinka, Jiří.: Kolektivizace venkova v Plzeňském kraji 1949 – 1955. In Minulostí západočeského kraje XLI, Plzeň 2006, s. 401 – 463.

Urban, J.: Venkov pod kolektivizační knutou. Okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu. Praha 2010

Vaněk, M.: Orální historie. Metodické a „technické“ postupy. Olomouc 2003

Vohryzka-Konopa: Venkov v temnu. Mnichov 1989.

Ostatní publikace

Jak jest to s výkupem mléka. In Sušické noviny, 25.4.1953, roč. 4, č. 12, str. 2

Je třeba, aby se komunisté na ONV v Sušici postavili odpověději ke svým úkolům. In Pravda 1953,15.9.1953, roč. 28, str. 2

Zbavují se rádi kulaků. In Vpřed. Vesnické noviny Sušicka. 17.3. 1956, roč. 7, č. 11

Internetové zdroje

Pamětní kniha obce Žihobce [cit.2013-04-10]

URL:<http://www.portafontium.cz/>

Matrika narozených Římskokatolická farnost Malý Bor [cit. 2011-04-04]

URL: <http://actapublica.eu/matriky/plzen/>

Římskokatolická farnost Sedlice, Kniha 12, N 1874-1899 [cit. 2011-04-04]

URL: <http://digi.ceskearchivy.cz/>

Matriční kniha Volenice, Kniha 13, N 1884 – 1899 [cit. 2011-04-10]

URL: <http://digi.ceskearchivy.cz>

Matriční kniha Volenice, Kniha 20, O 1888 – 1911 [cit. 2011-04-10]

URL: <http://digi.ceskearchivy.cz>

Žihobce: historie divadelního spolku Tyl [cit. 2013-11-20]

URL: <http://www.zihobce.eu/sdruzeni-a-spolky>

Zákon č. 231/1948 Sb.[cit. 2013-11-12]

URL: http://www.totalita.cz/txt_zakon_1948-231.pdf

Definice politického vězně, charakteristika a náplň činnosti Konfederace polit. vězňů ČR [cit. 2013-11-19]

URL: <http://www.kpv-cr.cz>

Zákon č. 262/2011 Sb. O účastnících odboje a odporu proti komunismu [cit.2013-11-14]

URL:<http://www.zakonyprolidi.cz>

Vládní nařízení č. 50 z 21. září 1955 o Zajišťování zemědělské výroby na půdě kulaků [cit.2013-11-14]

URL:<http://www.zakonyprolidi.cz>